

1981/82:9

Torsdagen den 15 oktober

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

2 § Talmannen anmälde att *Eivor Nilson* var förhindrad att tjänstgöra som ersättare för Nils Åsling under tiden den 1–30 november och att *Erik Egervärm* (c) skulle inträda som ersättare för Nils Åsling under nämnda tid.

3 § Talmannen meddelade att dels *Gertrud Sigurdsen* anhållit om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 22 oktober–den 23 november, dels *Bernt Ekinge* anhållit om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 26 oktober–den 27 november.

Dessa ansökningar bifölls.

Talmannen anmälde att *Anita Modin* (s) och *Susann Torgersson* (fp) skulle tjänstgöra som ersättare för Gertrud Sigurdsen resp. Bernt Ekinge.

4 § Svar på fråga 1981/82:1 om orkestermusikerutbildningen

Anf. 1 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Olle Aulin har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser vidta för att genomföra riksdagens beslut om lokalisering och dimensionering av orkestermusikerutbildningen.

Riksdagen beslutade år 1977, på grundval av förslag i proposition 1977/78:14 om utbildning på musikområdet, bl. a. om dimensionering och lokalisering av musikerutbildningen. Beslutet innebar att antalet platser vid musikerlinjen skulle öka vid musikhögskolorna i Malmö och Göteborg samt i motsvarande mån minska vid musikhögskolan i Stockholm. Därmed skulle man få tillräckligt stora studerandegrupper vid orkesterutbildningen vid de två förstnämnda utbildningarna.

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Om orkestermu-
sikerutbildningen*

I propositionen (s. 118) framhöll jag att – i likhet med vad som gäller för högskolan i övrigt – takten för genomförandet av dimensioneringsförslaget fick prövas i det årliga budgetarbetet. Så har också skett.

I budgetpropositionen 1981 biträdde jag således universitets- och högskoleämbetets (UHÄ) förslag om överföring av fyra utbildningsplatser från Stockholm till Göteborg. Samtidigt framhöll jag att jag inte ansåg det möjligt att minska dimensioneringen av musikerlinjen i Stockholm utöver vad jag då hade förordat. En utökning av antalet platser i Malmö (Lunds universitet) kan därför – framhöll jag – endast åstadkommas genom omprioriteringar av annat slag. I sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 föreslår UHÄ att planeringsramen för musikerlinjen vid universitetet i Lund skall ökas med sex platser genom tillskott av ytterligare medel. Denna fråga bereds f. n. i regeringkansliet inom ramen för det sedvanliga budgetarbetet.

Anf. 2 OLIE AULIN (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Bakgrunden till min fråga är att jag har uppmärksamrats på UHÄ:s anslagsframställning för budgetåret 1982/83. Där föreslår UHÄ en ökning med sex platser vid musikhögskolan i Malmö fr. o. m. budgetåret 1982/83. Men samtidigt anmäler UHÄ att om resurser inte kan tillföras för att ge musikerutbildningen i Malmö–Lund-området erforderlig volym, måste en nedläggning av denna utbildning övervägas av kvalitetsskäl.

Mot detta skall ställas det beslut som riksdagen har fattat och som statsrådet hänvisade till i svaret, nämligen beslutet med anledning av proposition 1977/78:14. Denna proposition grundades på OMUS (organisationskommittén för högre musikutbildning) förslag om dimensionering av musikerutbildningen och lokalisering av denna till tre platser, Stockholm, Göteborg och Malmö. OMUS förutsatte en omfördelning av resurser från Stockholm till Göteborg och Malmö. Det första steget togs genom förra årets beslut om en överflyttning av utbildningsplatser till Göteborg. Däremot överfördes inga platser till Malmö, utan statsrådet meddelade i budgetpropositionen att förstärkningen där måste ske på annat sätt – genom omprioriteringar – och att han inte ansåg det möjligt att göra ytterligare överföringar från Stockholm. Detta gjordes utan att det i propositionen fanns några särskilda motiveringar för att avbryta överflyttningen från Stockholm. Nu har Malmö inte fått några ytterligare förstärkningar, och det har inte gjorts någon omprioritering. Det blir alltså svårt att upprätthålla kvaliteten på utbildningen i Malmö med det låga underlaget.

Jag skulle därför vilja fråga: När bedömer statsrådet att man kan få den förstärkning som är nödvändig för att upprätthålla kvaliteten? Det antal årsplatser man nu har är för lågt. Vad är orsaken till att omfördelningen från Stockholm inte har kunnat genomföras på det sätt som avsågs i OMUS-förslaget?

Anf. 3 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Min bedömning är att man inte kan minska antalet platser i

Stockholm, eftersom man då rycker undan det underlag som behövs där för orkestermusikerutbildningen. Jag hoppas att vi skall kunna medverka till den förstärkning av antalet platser i Malmö som jag anser är nödvändig redan den 1 juli 1982.

Anf. 4 OLLE AULIN (m):

Herr talman! Läget är att man har ett mycket större antal årsplatser i Stockholm än man har i Malmö. Och om det är omöjligt att upprätthålla kvaliteten i Stockholm med 51 årsplatser, hur skall man då kunna upprätthålla kvaliteten i Malmö med 24 årsplatser?

Det ges i Malmö utomordentligt goda möjligheter till både praktiktillfällen och utbildning över huvud taget. Förutsättningen är, som OMUS angav, att man har ett minimum av 30 årsplatser för att kunna driva orkestermusikerutbildning. Dessutom vill jag påpeka att man helt nyligen har investerat stora medel i nya lokaler vid musikhögskolan i Malmö. Det är alltså angeläget att man får det tillskott som avsågs.

5 § Svar på fråga 1981/82:16 om antagningskraven för viss utbildning vid högskolan i Luleå

Anf. 5 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Karl-Erik Häll har frågat mig varför regeringen i sitt uppdrag till universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har föreslagit ändrad målsättning och förändrade antagningskrav vid utbildningen i arbetsmiljöutformning vid högskolan i Luleå.

Enligt riksdagens uttalande är utbildningen i arbetsmiljöutformning i sig angelägen, men fortsatta överväganden bör göras i vad avser såväl dess innehåll som kostnaderna för den. Riksdagen kunde därför inte biträda ett förslag att utbildningen skulle starta redan budgetåret 1981/82.

Detta uttalande betyder enligt min uppfattning att riksdagen inte har ansett sig kunna acceptera de förslag till utbildningsplan och kursplaner som utarbetats av berörda myndigheter och som omfattar mål och riktlinjer för utbildningen, behörighetsbestämmelser, examensbenämning osv.

Som framgår av regeringens uppdrag till UHÄ har det visat sig svårt att i en teknisk högskoleutbildning förena de delmål som låg till grund för tidigare föreslagen utbildning i arbetsmiljöutformning. Mot denna bakgrund bör utbildningsmålen omprövas. Arbetsmiljön som helhet – med betoning av industriella förhållanden – bör dock fortfarande vara den centrala utgångspunkten.

I Karl-Erik Hälls fråga om antagningskraven för utbildningen i arbetsmiljöutformning ligger, efter vad jag förstår, en oro för att de grupper som saknar formell behörighet för civilingenjörsutbildning men som har lång arbetslivserfarenhet inom arbetsmiljöområdet skulle utestängas från utbildningen. Jag kan försäkra att denna oro är obefogad. I uppdraget till UHÄ framhålls särskilt att utbildningen bör planeras så att kurser inom denna kan

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

Om antagningskraven för viss utbildning vid högskolan i Luleå

*Om antagnings-
kraven för viss
utbildning vid
högskolan i Luleå*

utgöra ett led i en återkommande utbildning för den nyssnämnda gruppen. Vidare har regeringen uppdragit åt UHÄ att lägga fram förslag om inrättande av en yrkesteknisk högskoleutbildning inom arbetsmiljöområdet. Även denna utbildning är avsedd för redan yrkesverksamma.

Slutligen vill jag nämna att uppdraget till UHÄ har föregåtts av diskussioner med bl. a. rektorsämbetet vid högskolan i Luleå. Vidare har det på sedvanligt sätt tagits upp med arbetstagarorganisationerna genom statens förhandlingsråd. Samtliga organisationer har därvid accepterat regeringens förslag till utredningsuppdraget i dess helhet.

Anf. 6 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Egentligen beklagar jag att jag behövde ställa den här frågan, för jag trodde att saken var avklarad i sin helhet i och med det beslut som riksdagen fattade den 29 april. Men jag borde kanske ha förstått att denna fråga var mera laddad än så och att den skulle återkomma på något sätt.

Det var redan i juni som jag fick reda på genom högskolan att regeringen troligtvis höll på med någon förändring av bestämmelsernas utformning och uppdraget till UHÄ. Jag tog då genom partikansliet kontakt med departementet och fick beskedet att man egentligen inte gör någonting annat än effektuerar det av riksdagen tidigare fattade beslutet.

Nu är det uppenbarligen så, av svaret att döma, att vi har olika uppfattningar om vad riksdagsbeslutet egentligen innebar. Jag försökte i den debatt vi då hade, där Jan-Erik Wikström var närvarande en stund, att tala om att reservanternas uppfattning var att man egentligen skulle göra vad riksdagen tidigare hade beslutat och komplettera sedan med det UHÄ föreslår, nämligen att få denna utbildning som en permanent linje snarast möjligt vid Tekniska högskolan i Luleå.

Det förefaller som om man skall ändra antagningsbestämmelserna och målsättningen. Da är min fråga: Hur kan man försäkra mig att min oro är obefogad? Jag tänker på antagningskraven och på dem som enligt mitt förmenande med den nya ordningen ställs utanför möjligheten att få denna utbildning. Ändå säger man att de skall kunna antas. Jo, man talar om att man skall åstadkomma återkommande kurser inom ramen för den här utbildningen. Vad vi har begärt är ju inte den typ av utbildning som nu föreslås, utan vi har begärt att man skyndsamt skall få till stånd en utbildning som skapar antagningsmöjligheter för de grupper av sökande som vi ursprungligen avsåg skulle vara med.

Svaret är naturligtvis skrivet så att jag under de få minuter som står mig till buds inte helt har kunnat analysera det som anförs i den näst sista satsen. Men jag vill ställa en fråga: Är det på det sättet att uppdraget innebär att de som vi ursprungligen avsåg skulle vara behöriga att få denna utbildning fortsättningsvis också skall vara behöriga? Eller är det fråga om en civilingenjörsutbildning, så som det framgår av promemorian och de gällande antagningsbestämmelserna? Jag är inte helt klar över vad man menar, men mig'

förefaller det som om man radikalt, som jag har sagt i min fråga, nu har ändrat förutsättningarna för den här utbildningen.

Jag vill lämna utbildningsministern ett råd: Släpp prestige i den här frågan och sätt i gång den utbildning som riksdagen en gång har beslutat om, och gör det utan onödiga dröjsmål.

Anf. 7 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag är fullständigt prestigelös i varje fall i denna fråga. Jag vill gärna säga att min avsikt inte alls har varit att ändra på de möjligheter som tidigare skulle ha planerats för de i yrkeslivet verksamma.

Vi talar om kurser och om YTH-utbildning som skulle göra det möjligt för dessa sökande att den vägen komma in på denna kvalificerade utbildning. Jag tycker att det är synnerligen angeläget att utbildningen kan komma till stånd. Av promemorian till UHÄ framgår att vi räknar med att denna utbildning skall komma i gång hösten 1983.

Anf. 8 KARI-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Får jag då bara fråga, för att jag skall vara något klokare efter den här överläggningen: Vad är det för kurser som utbildningsministern nu talar om? Är det en kursverksamhet som skall förbereda de sökande som vi talar om och därmed göra det möjligt för dem att komma in på den mera kvalificerade utbildning som tydligen i huvudsak ändå skall bedrivas?

Anf. 9 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Svaret är ja.

6 § Svar på fråga 1981/82:22 om användningen av inkomsterna från försäljning av nyöversättningen av Nya testamentet

Anf. 10 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig av vilka skäl staten skänker bort försäljningsintäkterna för Nya testamentet till de kyrkliga förlagen och Svenska bibelsällskapet.

Jag vill besvara frågan genom att hänvisa till att riksdagen den 12 december 1978 godkände principerna för ett avtal om villkoren för utgivning av Bibelkommissionens nyöversättning av Nya testamentet som träffats mellan staten å ena sidan och Liber Grafiska AB, Svenska bokförläggareföreningen, Kristna bokförläggareföreningen och Svenska bibelsällskapet å den andra.

Av propositionen som låg till grund för riksdagens godkännade framgår, så långt rör förhållanden som kan vara av intresse för svaret på Eva Hjelmströms fråga, följande. Utgivningen av SOU-utgåvan av den nya översättningen skulle i vanlig ordning ombesörjas av Liber Grafiska AB. Övrig utgivning skulle enligt avtalet ombesörjas av de förlag som kunde ha intresse av en sådan utgivning. Därvid skulle samma villkor gälla för samtliga

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Om användningen
av inkomsterna
från försäljning
av nyöversättning-
en av Nya testa-
mentet*

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Om användningen
av inkomsterna
från försäljning
av nyöversättning-
en av Nya testa-
mentet*

utgivare. Särskilt markerades att Liber inte skulle ha någon fördel framför övriga förlag. Den ersättning för upphovsrätten som staten hade rätt till skulle överlåtas till Svenska bibelsällskapet och gå till en fond, avsedd att bekosta fortsatt bibelforskning och stimulera intresset för bibeln.

Riksdagens godkännande var enhälligt.

Anf. 11 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar Jan-Erik Wikström för svaret på min fråga.

Men jag är samtidigt medveten om att frågan borde ha omformulerats. Jag borde ha frågat utbildningsministern om han var medveten om konsekvenserna av det beslut som riksdagen fattat. Jag skall villigt erkänna att vi inte var det, bl. a. beroende på att vi så effektivt utestängts från utskottet.

Jag borde också ha ställt frågan: Är utbildningsministern beredd att ompröva beslutet från år 1978 mot bakgrund av de allmänna atstramningarna på kulturområdet i övrigt?

Riksdagens beslut skall naturligtvis uppfyllas. Men av riksdagen fattade beslut är uppenbarligen inte på något sätt heliga – det visar inte minst gårdagens allmänpolitiska debatt, där det som var självklart i våras nu, några månader senare, ses som förgängligt.

Faktum är trots allt följande. Staten har bekostat översättningen av Nya testamentet, men vinsterna av denna översättning skall ges till Svenska bibelsällskapet, detta i en tid då kulturlivet i övrigt drabbas av mycket kraftiga nerskärningar. Kulturrådet har fått order att på sikt dra ner sina utgifter med 20 %. Fria grupper, konsthantverkare, bildkonstnärer – listan skulle kunna göras oändligt lång – tvingas inte bara att dra ner på verksamheten utan i många fall att helt upphöra med sitt arbete. Biblioteken stänger eller minskar sina öppethållandetider. Boken som medium är i fara därför att litteraturstödet urholkas. Att i det läget ge åt dem som redan har förefaller mig inte bara tveklaktigt utan också felaktigt och oklokt, även om det överensstämmer med Lukas 19:26.

Jag är, herr talman, övertygad om att Bibelsällskapet också utan dessa pengar skulle kunna bedriva det arbete som fonden är avsedd för. Jag vill upprepa vad jag fragade inledningsvis: Är utbildningsministern också i denna fråga så prestigelös att han är beredd att ompröva beslutet och förelägga riksdagen en ny proposition? Eller kan vi förutsätta att det fortsättningsvis, när kulturarbetarna får nadepengar från regeringen, kommer att stå: "Saliga är ni som är fattiga. Er tillhör Guds rike."

Anf. 12 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det här var nog det snurrigaste inlägg som jag har hört i den svenska riksdagen, och det vill inte säga litet.

En enig riksdag har 1978 fattat ett beslut om de principer som skall gälla för den här utgivningen. Alla partier har varit överens om detta. Eva Hjelmström har varit okunnig om det rätta förhållandet och ställt en fråga, och så beklagar hon att hon inte har ställt några andra frågor!

När man nu tar reda på fakta, är det här såvitt jag förstår en uppgörelse

som det inte finns någon anledning att ändra på. Ser man på statens andel, finner man att en försäljning av Nya testamentet på en halv miljon exemplar innebär att statens momsintäkter blir 5,7 milj. kr. Dessutom får Liber självfallet ersättning för de filmer som ligger till grund för tryckningen. Vid motsvarande försäljning får Svenska bibelsällskapet i royalty 750 000 kr. Den svenska riksdagen har enhälligt funnit att det är ganska naturligt att royaltyn för översättningsarbetet inte skall tillfalla staten utan tillfalla Bibelsällskapet för bibelforskningsändamål.

Jag är medveten om att det finns länder och partier som är specialister på att förhindra utgivning av biblar. I vårt land har vi frihet att trycka biblar, och staten har sagt att vi tycker att det är värdefullt att Svenska bibelsällskapet kan få det lilla stöd som beloppet 750 000 kr. innebär, när staten genom momsen får 5,7 milj. kr.

Anf. 13 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Vi skall inte slåss om siffror och om hur mycket Svenska bibelsällskapet kommer att tjäna på detta. Jag vill bara konstatera att utbildningsministern uppenbarligen inte är beredd att ändra på detta beslut, och det beklagar jag.

Jag frågar mig då om utbildningsministern är beredd att vara lika generös mot kulturlivet i övrigt. Annars får väl ändå det här betecknas som litet grand av ett rövarnäste.

Anf. 14 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är självfallet min ambition att göra allt vad jag kan för att stärka kulturen. Men om vi nu håller oss till sakfragan, så finns det ju ingenting kvar av de insinuationer som Eva Hjelmström har kommit med. Detta är en uppgörelse som träffats och som riksdagen i dess helhet har godkänt. Vem är jag att jag i efterhand i den svenska riksdagen skulle föreslå en förändring? Det vore verkligen uppseendeväckande.

Den enda glädjen med den här fragan är att den ytterligare har dragit uppmärksamheten till nyöversättningen av Nya testamentet. För den effekten ber jag att få tacka Eva Hjelmström.

Anf. 15 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag framhöll redan i mitt första inlägg att om man 1978 hade insett konsekvenserna av detta beslut, så ifragasätter jag om riksdagen verkligen hade gått med på det. Om utbildningsministern är så prestigelös som han tidigare framhöll, så borde han kunna fatta ett sådant här beslut.

7 § Svar på fråga 1981/82:14 om förlängd tid för avsättning till skogskonto

Anf. 16 Ekonomi- och budgetministern ROLEF WIRTÉN:

Herr talman! Bertil Jonasson har – mot bakgrund av granbarkborrens

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Om förlängd tid
för avsättning till
skogskonto*

härjningar i främst norra Värmland – frågat mig om jag redan i höst avser att lägga fram förslag om en förlängning av tiden för avsättning till skogskonto.

Frågan om förlängning av skogskontots löptid har tagits upp av virkesförsörjningsutredningen. I en framställning som överlämnades till mig i våras har utredningen föreslagit att löptiden i skadefallen skall förlängas från f. n. tio år till tjugo år. Framställningen har remissbehandlats. Förslaget har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna.

Med tanke på de delade meningar som finns beträffande förslaget är jag inte beredd att nu föreslå en förlängning av löptiden.

Virkesförsörjningsutredningen kommer inom kort att avge sitt slutbetänkande. Betänkandet kommer att innehålla förslag till åtgärder inom bl. a. skatteområdet för att stimulera enskilda skogsägare att höja avverkningsvolymen. Jag avser att ta slutlig ställning till skogskontolagstiftningens utformning när betänkandet har remissbehandlats.

Anf. 17 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka ekonomi- och budgetministern för svaret. Jag måste emellertid konstatera att jag är besviken över innehållet.

Skadorna på skog genom insektsangrepp, speciellt av granbarkborren, liksom stora stormskador har varit väldigt svåra i Värmland, särskilt i norra Värmland. Många skogsägare har under en dryg tioårsperiod måst avverka huvuddelen av sitt skogsinnehav, alltså vad som växer under en hel omloppsperiod på 100 år. Insättning på skogskonto har då skett för att man inte skulle behöva skatta bort inkomsterna av avverkingen.

Nu utfaller skogskontona till beskattning efter tio år, samtidigt som den kvarvarande skogen – det kan finnas en del kvar, det sista som går – hotas av fortlöpande skador och måste avverkas.

En förlängning av skogskontonas löptid när det gäller sådana här avverkingar är absolut nödvändig, såvitt jag kan se.

Åtgärden behövs alltså för att ge skogsägarna möjligheter att avverka den skog som nu måste avverkas, annars bromsar man avverkingarna. Det är också helt nödvändigt om skogsägarna skall ha några pengar att sätta in i sin skog när skogsvårdsåtgärderna kräver sitt under en 20–30-årsperiod framöver. Skogsägaren måste ju också själv leva under tiden som han jobbar med skogsvårdsåtgärder i skogen. Åtgärden är nödvändig även ur samhällets synpunkt för att skog över huvud taget skall komma tillbaka på de här markerna.

Jag har också tidigare varit inne på att de här kontona skulle knytas till fastigheten för att man där skulle ha pengar tillgängliga framöver även om marken byter ägare, men det har virkesförsörjningsutredningen inte sagt någonting om. Det får man återkomma till. Nu har man emellertid lagt fram ett förslag, som också budgetministern redovisar, till en skogskontoförlängning. Det är en enhällig virkesförsörjningsutredning som har lagt fram förslaget. Man vet att det har betydelse när det gäller att få fram virke framöver och för de skador som hotar. Budgetministern har tidigare varit

positiv till den här frågan, men nu är det nödvändigt med ett beslut snarast möjligt.

Jag hoppas trots allt att det skall kunna bli ett positivt beslut som man kan tillämpa redan vid 1982 års taxering. Till sist vill jag bara fråga budgetministern om det finns en annan väg att gå för att klara det här. Det är nämligen högst nödvändigt att man får saken klarlagd till 1982 års taxering.

Anf. 18 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det är riktigt som Bertil Jonasson säger att jag när vi senast diskuterade den här frågan inte hade fått materialet. Därför sade jag att vi skall pröva saken välvilligt och att vi skall göra det med största skyndsamhet. Det har vi också gjort. Vi har snabbt fått i väg materialet för att få olika remissinstansers bedömning av det. När det kom tillbaka visade det sig att bl. a. riksskatteverket – för att peka på *en* viktig remissinstans – hade uppmärksammat de många kontrollproblem som förekommer. Jag tror att Bertil Jonasson förstår att det under sådana omständigheter finns all anledning att se på frågan mera grundligt. Vi har bedömt det vara riktigt att göra en helhetsbedömning av virkesförsörjningen i samband med att virkesförsörjningsutredningen kommer med sitt slutbetänkande inom en ganska snar framtid. Det är huvudmotivet till att jag i dag inte tar ställning till det här. Inte heller tror jag att det är möjligt att, som Bertil Jonasson önskade i sitt första inlägg, få ett ikraftträdande till 1982 års taxering.

Bertil Jonasson frågar vidare om det finns något alternativ. Det är onekligen så, herr talman, att man genom de allmänna investeringsreserverna har en möjlighet att förlänga tiden med sju år. Jag är väl medveten om att det då är en viss skillnad i möjligheterna att ta ut pengar för privat konsumtion. Men om man vill använda pengarna för investering i fastigheten, finns det en god möjlighet till förlängning i fråga om skogskontona. Därför menar jag att det finns alternativ. Kontrollproblemen är stora, och det är ändå – måste vi nog säga – en förhållandevis liten volym som berörs. I den kommun som Bertil Jonasson särskilt har omnämnt lär det vara inte mer än sex skogsfastigheter som ligger över 50 000, och två av dem över 100 000. Det ger en viss upplåtning om kvantiteten av problemet.

Anf. 19 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! När jag fick propositionsförteckningen förstod jag att det var hinder eller krångel på något håll, och därför framställde jag den här frågan.

Förslaget har fått ett blandat mottagande, säger budgetministern. Jag vet att bl. a. en majoritet inom länsstyrelsen i Värmland har varit negativ till det. Med utgångspunkt i den diskussion vi hade där säger jag rakt ut att jag har en känsla av att man där helt enkelt inte begriper problematiken i skogen i samband med dessa frågor.

Detta är en dock en principfråga som man måste knäcka inte bara när det gäller Värmland utan även för andra delar av vårt land, där man råkar ut för samma problem. Om det inträffar en skada på skogen med sjukdomar som

*Om förlängd tid
för avsättning till
skogskonto*

följd och man därför behöver ta bort viss skog för att hindra att även andra skogsfastigheter angräps, måste denna möjlighet finnas. Då kan man bekämpa skogsskadorna på ett bättre sätt i tid.

Budgetministern sade att det finns kontrollproblem. Det kan så vara, men såväl skogsstyrelsen som skogsvårdsstyrelsen är införstådda med att det i de fall som här avses är ganska lätt för vederbörande skogskonsulenter ute i bygderna, som känner till förhållandena, att avge yttranden i frågan. De bör genom ett mycket enkelt förfarande kunna intyga om skogskontot härleder sig från insektsskador i skog.

Budgetministern sade också att det i den kommun som jag avsyftar inte rör sig om mer än sex fastigheter och en liten volym. Varifrån ni har fått de uppgifterna kan jag icke fatta. Jag skulle önska att de berörda hörde av sig till er. De gör det till mig, och jag vet att de är betydligt fler. Budgetministern har nog fått de uppgifter han nämnde här, men jag vill påstå att siffran inte är korrekt.

Anf. 20 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag har fått den här uppgiften, och jag utgår ifrån att det är en riktig information.

När Bertil Jonasson ifrågasätter remissinstansernas trovärdighet vid bedömningen av sakfrågan är det närmast majoritetssidan i länsstyrelsen i Värmland som han syftar på. Men jag hänvisade i min replik framför allt till riksskatteverket, och jag hoppas att Bertil Jonasson inte vill fälla samma dom om dess möjligheter att bedöma kontrollsidan. Det gäller framför allt att se på hurdan situationen är tio år senare än den tidpunkt då vindfällningen ägde rum. Där har man ett tidsproblem av betydande storlek. Jag nämner bara det – det finns många andra.

Anf. 21 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag vet att det är från skattemyndigheters sida som man framfört betänkligheter, av skäl som här anförts. Jag vill ändå påstå att om vederbörande hade varit i norra Värmland och sett de ofantliga hyggen som blir ofrånkomliga, då skulle man verkligen ha lagt sig vinn om att försöka lösa problemet. Det är en farsot som drar fram med omfattande skogsvårdsåtgärder som följd. Men det går att lösa problemet på det sätt som jag här har nämnt. Det går att skilja ut de konton som ansökningarna gäller. Det krävs bara en tillstyrkan från vederbörande skogstjänsteman, som väl känner till den tioårsperiod bakat i tiden som det är fråga om och de avverkningar som då skett. Jag anser att det vore synnerligen olyckligt, om man skulle behöva vänta på virkesförsörjningsutredningens resultat, innan man gör någonting.

Det är väl ändå så, herr budgetminister, att man inte har möjlighet att samtidigt sätta in pengar både på skogskonto och på investeringskonto.

8 § Svar på fråga 1981/82:18 om återbetalningen av mervärdesskatt

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

Anf. 22 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTEN:

Herr talman! Tommy Franzén har frågat mig om regeringen har för avsikt att vidta några omedelbara åtgärder för att förhindra fortsatta svindlerier kring mervärdesskatten och vilka åtgärderna i så fall är.

Jag utgår från att de affärer som Tommy Franzén syftar på är det missbruk av mervärdesskatten när det gäller bl. a. handeln med guld som har fått så stor uppmärksamhet under den senaste tiden. Dessa affärer är allvarliga och kan självfallet inte tolereras. Jag vill dock peka på att myndigheterna har upptäckt dem och kunnat ingripa mot dem. Jag har också erfarit att de närmast berörda länsstyrelserna nu anser sig kunna bemästra situationen.

I maj i år gav regeringen mervärdesskattutredningen i uppdrag att utreda frågan om den s. k. fiktiva mervärdesskatten. Jag räknar med att de förslag som utredningens arbete kan ge anledning till kan föreläggas riksdagen i början av nästa år. Vidare pågår nu beredningen inom regeringskansliet av de förslag om bl. a. personalförstärkningar på mervärdesskatteenheter som riksskatteverket har lagt fram.

Till sist vill jag ta upp frågan om storleken av den mervärdesskatt som länsstyrelserna återbetalar till de skattskyldiga. Det är riktigt att denna skatt har stigit kraftigt under de senaste åren. Detta är dock naturligt. Skattesatsen höjdes hösten 1980. När företagets inköpskostnader stiger ökar också deras ingående mervärdesskatt. Visserligen ökar då också i normalfallet den utgående mervärdesskatten, men för t. ex. företag som exporterar varor gäller att de inte är skyldiga att betala mervärdesskatt på sin egen omsättning. Ökningen av den ingående skatten motsvaras därför inte av någon ökning av den utgående skatten, vilket innebär att kraven på återbetalningar ökar. Den värdemässigt starkt ökade importen av råolja är ett annat skäl till de ökade återbetalningarna. Den s. k. fiktiva mervärdesskatten kan enligt min mening ha haft endast en mycket liten inverkan på återbetalningarnas storlek.

Anf. 23 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Det har blivit en lönande affär att fuska med momsen. Det är här fråga om snabba pengar, som betalas ut med hjälp av fakturaförfalskning, smuggling eller andra oegentliga metoder, som det är möjligt att använda - som jag ser det - i huvudsak på grund av bestämmelserna om s. k. fiktiv moms och på grund av en underbemannad kontrollapparat.

Det har på senaste tiden i pressen redovisats en del fall, där just momsen varit föremål för fusk. Genom att man kan utkräva moms för en vara som det aldrig redovisats eller kommer att redovisas moms för öppnas mycket stora möjligheter att fuska. När sedan inte regeringen - vilket jag tidigare diskuterat med Rolf Wirtén - är villig att medverka till att förstärka resurserna då det gäller kontrollapparaten, blir naturligtvis resultatet, inte oväntat, det som redovisas i pressen.

I en tidningsartikel från slutet av september säger kriminalinspektören i Göteborg, Leif Holst, beträffande guldsnuggling att verksamheten har

*Om återbetalning-
en av mervärde-
skatt*

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Om återbetalning-
en av mervärde-
skatt*

byggt upp enbart med tanke på att få ut den s. k. fiktiva momsens från staten.

I budgetpropositionen i januari ställde sig regeringen kallsinnig till länsstyrelsernas krav på resursökningar, som riksskatteverket tillstyrkte. De kraven var inte tillräckliga, enligt min mening, utan de var säkert tilltagna långt i underkant – med tanke på regeringens avrustningspolitik beträffande den offentliga sektorn. I Stockholm har momsensheten begärt ytterligare 26 tjänster, utöver de 13 som ganska nyligen tillkom. Jag anser att dessa krav måste tillmötesgås, om det skall bli möjligt att göra något av de här svindlerierna.

Vidare måste lagstiftningen ändras, så att det blir möjligt att kräva mer hållbara bevis än nu. Exempelvis kan en sådan bestämmelse införas att införselbevis från det importerande landet – alltså det land dit det svenska företaget exporterat – måste företes innan man kan få en återbetalning av momsens.

Budgetministern säger i svaret att myndigheterna har upptäckt och kunnat ingripa mot de här transaktionerna och att han erfarit att de anser sig kunna bemästra situationen. Låt mig med anledning av det anföra några tidningscitater:

”Det fuskas med mycket stora momsbelopp. Vi har ingen möjlighet att stoppa fuskets.” Så säger enligt en tidningsartikel den 28 september Lennart Mellbin, som är chef för mervärdeskatteensheten i Stockholm.

I en annan artikel, den 27 september, heter det: ”Det är för lätt att få ut momspengar från staten och det är nästan omöjligt att avslöja fuskets, säger kriminalinspektör Leif Holst.”

Jag skulle kunna ta fler sådana exempel, men tyvärr räcker inte tiden till. Jag skulle då vilja fråga ekonomi- och budgetministern: Är detta verkligen att kunna bemästra situationen?

Anf. 24 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Att man upptäckt det fusk som givit rubriker i tidningarna – Tommy Franzén refererade kortfattat till dem i slutet av sitt anförande – är väl just ett bevis för att apparaten som sådan fungerar. Sedan kan man naturligtvis alltid, som Tommy Franzén nu gjorde, försöka visa sig duktig genom att hänvisa till att man önskat flera tjänster och mera resurser. På den punkten kan vi naturligtvis hålla på och överbjuda varandra. Tommy Franzén gjorde detta i samma andetag som han sade att länsstyrelserna fått nya tjänster. Det visar, precis som Tommy Franzén själv sade, att det här är ett område där regeringen har satsat resurser.

När det gäller själva organisationen av kontrollapparaten har jag just givit mervärdeskatteutredningen tilläggsdirektiv för att i den mån det går förbättra kontrollapparaten. Där får man också pröva den idé Tommy Franzén tog upp, att kräva ett införselbevis i exportlandet, i första hand när det gäller guld.

När det gäller alla de frågor som Tommy Franzén här tar upp har alltså budgetdepartementet och övriga fackdepartement i regeringen ingripit för

att i tid förbättra och förstärka organisationen och om möjligt eliminera fusk-möjligheterna. Vi har precis samma strävan – fusk kan inte tolereras.

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Om återbetalning-
en av mervärde-
skatt*

Anf. 25 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Om jag är duktig eller inte får naturligtvis budgetministern tycka vad han vill om. Vad jag ville säga var att vi, långt innan de här frågorna kom upp, i pressen ställt krav på ökade resurser till bl. a. momsensheterna. Regeringen har gått med på en del av dem, men en hel del av de krav som länsstyrelserna ställt på förstärkning av momsensheterna och fått riksskatteverkets stöd för kvarstår.

Den 9 februari i år sade budgetministern i en debatt vi hade: "I dag har vi, Tommy Franzén, problem att sprida resurser omkring oss. Jag trodde faktiskt att t. o. m. Tommy Franzén insåg att landets resurser i dag inte tillåter alltför expansiva åtgärder i något avseende." Detta sades med anledning av att regeringen inte tillgodosett kraven från länsstyrelsen och riksskatteverket i den utsträckning som jag ansåg att man borde ha gjort.

Men med tanke på slutorden i budgetministerns anförande hyser jag förhoppningen att regeringen vid den nuvarande beredningen i regeringskansliet inte fortsätter på den inslagna vägen utan i stället verkligen överväger att ställa resurser till förfogande.

Budgetministern säger att de här frågorna har setts över. Det tycker jag borde ha resulterat i någonting långt tidigare.

Att ställa resurser till förfogande för att i möjligaste mån förhindra detta fusk – jag hävdade det också den 9 februari – måste betala sig många gånger om. Därför menar jag att det vore galet att vägra att släppa till de resurser som begärs.

Anf. 26 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Låt mig bara säga att regeringen gav riksskatteverket uppdraget att göra en översyn av länsstyrelsernas medvärdeskattensheters organisation. Det arbetet är slutfört, och vi har just fått förslagen remissbehandlade – det arbetet var färdigt den 15 september. Jag vet inte om det är någon långsam hantering precis, Tommy Franzén. Nu pågår beredningen.

Anf. 27 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Det omtalades ju redan i budgetpropositionen i januari vad riksskatteverket hade gjort. Då krävde man 50 tjänster, och det orkade regeringen inte med. Om man sedan har remissbehandlat förslaget senare tycker jag det är en onödigt fördröjning.

Jag skulle vilja visa på ännu en omständighet när det gäller kontrollresurserna för momsen. I Sverige är kontrollen så uppbyggd att man kan göra en kontroll av ett företag vart fyrtiofemte år. När skatteutskottet förra året var i Danmark fick vi veta att den kontrollapparat man där har är så uppbyggd att man kan göra en kontroll av varje företag varje år.

Om sammansättningen av utredning rörande erfarenheterna av lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

Det är stora skillnader. Jag har inte ställt krav på att vi skall förbättra vår kontrollapparat så att den blir i nivå med den danska modellen. Men i motsats till budgetministern tror jag att en ökning av resurserna för att skapa bättre kontroll också skulle ge större inkomster.

9 § Svar på fråga 1981/82:12 om sammansättningen av utredning rörande erfarenheterna av lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

Anf. 28 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Gertrud Sigurdsen har frågat om jag avser att också bereda parlamentariker plats i utredningsarbetet rörande lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia, och om svaret är nej – varför.

Regeringen beslöt den 30 oktober 1980 att göra en översyn av lagstiftningen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia. Den 1 december 1980 förordnades justitiekanslern till utredningsman. Därjämte utsågs fyra sakkunniga.

Bakgrunden till denna översyn var att riksdagen under riksmötet 1979/80 uttalade att det var motiverat att regeringen gjorde en genomgång av lagens tillämpning samt att denna genomgång borde bilda utgångspunkt för en kartläggning av möjligheterna för Sverige att vidta åtgärder även på andra områden såsom överföring av teknologi.

Den påbörjade genomgången av Sydafrikalagen har i första hand till syfte att belysa hittillsvarande erfarenheter och effekter av lagen bl. a. i avsikt att konstatera eventuella luckor i bestämmelserna. Med utgångspunkt från denna genomgång skall utredningen pröva möjligheterna att gå vidare med åtgärder mot Sydafrika som skulle kunna komplettera den svenska lagen.

Utredningen har, enligt vad jag har inhämtat, hittills i huvudsak varit sysselsatt med en genomgång av lagens tillämpning. Detta arbete är i första hand av juridisk-teknisk natur. När frågan om möjligheter att vidta åtgärder mot Sydafrika på andra områden skall behandlas, avser jag att låta parlamentariker delta i översynen.

Anf. 29 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret som är mer positivt än det hans föregångare gav mig i mars. Växling vid makten kan vara positivt ibland.

Den sydafrikanska regimen fortsätter att utmana världsoptionen. En förkrossande majoritet av FN:s medlemsstater har fördömt Sydafrikas ockupation av Namibia, men Sydafrika nonehalerar FN:s plan till en fredlig lösning av Namibiafrågan. Sydafrika har invaderat södra Angola. Politiska dödsdomar avkunnas fortfarande. Ola Ullsten sade inför FN:s generalförsamling för någon månad sedan att sanktioner "är det enda språk som Sydafrika förstår".

I Sverige har vi bedömt situationen i Sydafrika som så unik att vi har beslutat om en lag om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia, och

Torsdagen den
15 oktober 1981

Om sammansättningen av utredning rörande erfarenheterna av lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

riksdagen har sedan beslutat om en översyn av lagstiftningen och uttalat att man samtidigt skall se om vi kan vidta ytterligare åtgärder.

Sydafrika har stiftat olika lagar som kan komma att inverka också på de svenska företagens verksamhet. Bl. a. har man infört en lag om "nationella nyckelsektorer" som innebär att vissa företag måste sätta upp kommando-trupper för att försvara sig. Gruvindustrin är en nyckelsektor, och alla industrier som på något sätt är kopplade till gruvorna berörs av lagen. Svenska företag som Sandvik, Alfa Laval och Fagersta tillverkar saker som används i gruvindustrin. SKF:s kullager används med all sannolikhet i den militära produktionen. Hur är det möjligt för de svenska företagen i Sydafrika att inte dras in i apartheidregimens totalstrategi?

Herr talman! Jag har tagit upp dessa frågor för att belysa hur politiskt laddade våra relationer till Sydafrika är. Jag tycker också att tillämpningen av den nuvarande lagen är en i högsta grad politisk fråga. Tekniken-juridiken är medel att finna formerna för våra politiska åtgärder. Men vår avsky för Sydafrikas politik får aldrig bli en teknisk-juridisk fråga. Det är politik, och politik är att vilja. Här är det frågan om vad vi vill.

Jag vill ställa två frågor till handelsministern med anledning av hans positiva svar. När avser handelsministern att tillsätta parlamentarikerna? Och med tanke på de svårigheter som ofta föreligger i hanteringen mellan kommerskollegium och de fackliga organisationerna vid tillämpningen av nuvarande lag kanske det också är befogat med andra direktiv. Anser handelsministern det angeläget att ge utredningen vidgade direktiv när politiker tillsätts, eller räcker de direktiv som finns?

Anf. 30 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Jag tror att Gertrud Sigurdsen och jag i grunden är ense i den här frågan. Vi var också ense i riksdagens utrikesutskott när vi beslöt att hos regeringen hemställa om en sådan här översyn för ungefär ett och ett halvt år sedan.

Översynen består till att börja med av en mera teknisk genomgång av lagens tillämpning, och dit hör sådana frågor som handläggningsordningen. När översynen går in i sitt andra steg och skall pröva möjligheterna för Sverige att gå vidare med sanktioner mot Sydafrika, är det naturligtvis en i hög grad politisk angelägenhet. Det är då, som jag ser det och som jag framhöll i mitt svar, naturligt att parlamentariker kommer in i arbetet.

På Gertrud Sigurdsens fråga om när vi kan fatta beslut om parlamentariker i utredningen vill jag svara att det är min avsikt att det skall kunna ske relativt snart, förhoppningsvis före årsskiftet.

Gertrud Sigurdsen frågade vidare om direktiven för utredningen. De är allmänt avfattade och ganska korta och är också utformade helt och hållet med utgångspunkt i riksdagens skrivelse, som ju byggde på utrikesutskottets hemställan. Det innebär alltså att med de nuvarande direktiven finns det möjligheter att behandla flertalet frågor som har anknytning till Sydafrikalagen.

10 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1981/82:27 till utrikesutskottet

11 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1981/82:4 yrkande 1 till socialutskottet
 yrkande 2 till socialförsäkringsutskottet
1981/82:5 till arbetsmarknadsutskottet

12 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 31 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Det finns inget bättre mått på hälsan och aktiviteten i ett lands ekonomi än sysselsättningen. Om inte människors arbetsvilja tillvaratas, är det ett symptom på att resurser inte används på ett riktigt sätt. Det betyder att mer än vad som sker skulle kunna produceras, till nytta för den enskilde och för hela samhället.

Det är därför både riktigt och naturligt att sysselsättningen används som det främsta måttet på tillståndet i ett lands ekonomi. Debatten här i kammaren i går, liksom så många gånger tidigare, kretsade också kring våra möjligheter att klara sysselsättningen. Det ämne som jag nu tar upp igen i debatten kan därför sägas vara genomtröskat både på längden och på tvären. Men med varje ny dag måste vi på nytt börja diskussionen om hur vi bäst klarar sysselsättningen och bekämpar arbetslösheten. Det arbetet och den diskussionen bör aldrig stanna av.

Det här måttet, dvs. sysselsättningen och arbetslösheten, säger oss f. n. att allt inte är riktigt väl ställt med Sveriges ekonomi. Alltför många människors arbetsvilja blir inte använd. Alltför mycket arbetslust, alltför många idéer får inte sitt utlopp. När 127 000 människor går utan arbete, som i september i år, är det 127 000 människor som vi skall hjälpa in i arbete eller utbildning. På den ambitionen finns ingen prutmän.

Det finns ingen acceptabel gräns för arbetslösheten, helt enkelt därför att varje människas unika förutsättningar bör tillvaratas i ett gott samhälle. Varje nivå av arbetslöshet är med den inställningen för hög.

Samtidigt måste det naturligtvis sägas att vi aldrig når ett läge där arbetslösheten en given dag är lika med noll. Vi lever i en föränderlig ekonomi. Människor är på väg till sitt första arbete eller från ett arbete till ett annat.

Därför bör vi, för att få ett riktigt mått på tillståndet i landets ekonomi, också ta oss en titt på tillgången på arbete. Då måste vi konstatera att de arbetslösa i dag har alltför få arbeten att söka sig till. Därför ligger lösningen på de här frågorna i första hand i att få till stånd en ökad efterfrågan på arbetskraft. Det är också detta som är regeringens avsikt med de ekonomisk-politiska åtgärder som nu föreslagits.

Om vi är oroade här i Sverige för hälsan i vår ekonomi – när vi f. n. har svårt att bereda 2,8 % av arbetskraften sysselsättning – vad skall man då säga om hälsan i snart sagt alla andra jämförbara länders ekonomier, där arbetslösheten är både tre- och fyrdubbelt så hög som i Sverige?

Också den frågan vädrades här i kammaren i går, och jag vet invändningen när man reser den frågan: Vad hjälper det de arbetslösa i Sverige att det finns miljoner i samma predikament i andra länder? Mitt svar är naturligtvis: Det hjälper dem inte ett dugg.

Men insikten om läget i vår omvärld är nödvändig som bakgrund till en diskussion om våra egna förutsättningar och möjligheter att bedriva vår egen politik. Vi befinner oss inte på en isolerad ö. Vi har att agera i en värld som har våra problem i mängdubbel skala. Detta förhållande är av betydelse för Sveriges ekonomi, som i högre grad än många andra länders ekonomier är beroende av strategier och handlande i de stora ekonomierna.

Låt mig därför – som bakgrund till diskussionen och som bakgrund till våra ambitioner och möjligheter – peka på hur illa ställt det är i de rika länderna i världen. I USA är arbetslösheten över 7 %, i Storbritannien över 11 %, i Danmark 8 %, i Frankrike 7 %, i Belgien över 12 % och i Italien 9 %.

Jag skulle kunna hålla på länge med denna dystra uppräknin. T. o. m. i Europas starkaste ekonomi, i Västtyskland, är arbetslösheten dubbelt så hög som den svenska. Och i Finland, som ofta lyfts fram som ett land som har lyckats, är arbetslösheten mer än dubbelt så hög som den svenska – och nu stiger den igen.

I hela OECD-området har arbetslösheten stigit från 21,5 miljoner människor under loppet av 1981 till att bedömas bli 26 miljoner under 1982. I EG-området har den stigit från 6,9 miljoner människor under 1980 till 9,1 miljoner i augusti 1981.

Varför är det på detta sätt? Beror det möjligen på ond vilja, på att politikerna i alla dessa länder saknar känsla för de arbetslösa, saknar kraft, vilja och intresse att bekämpa arbetslösheten? Nej, det skulle vara en alltför generaliserande anklagelse. På olika sätt och med olika framgång sätter man in åtgärder.

Här hemma i Sverige lyfter de svenska socialdemokraterna gärna fram Storbritannien som ett avskräckande exempel. Där sitter nämligen en riktig högerregering vid makten. Sedan lägger man ofta till att den svenska regeringen håller på att driva oss in i en engelsk situation.

Kanske är det där som förklaringen ligger. Kanske är det bara i de länder där s. k. borgerliga regeringar styr och ställer som arbetslösheten är hög. Kanske är det så enkelt att det inte finns några socialister i länder där man har hög arbetslöshet. Kanske inte ens en hederlig gräsosse får vara med och styra i dessa länder.

Nej, ingalunda. I Danmark har socialdemokraterna suttit vid makten i flera år. Arbetslösheten är där 8 %. I Västtyskland har man haft en socialdemokratisk förbundskansler i många år. Arbetslösheten är där dubbelt så hög som i Sverige. I Finland har en socialdemokratisk statsminister lett regeringen i flera år. Kommunisterna, dvs. folkdemokra-

terna, har ansvaret för arbetsmarknadspolitik. Arbetslösheten är där mer än dubbelt så hög som i Sverige.

Det är inte av skadeglädje utan med uppriktigt beklagande som jag konstaterar att det förhåller sig på det här viset. Men jag gör det för att försöka sticka hål på föreställningen att socialister sitter inne med den enda sanna lösningen på hur arbetslöshetsproblemen skall lösas.

Orsakerna till den arbetslöshetsväg som sköljer över de rika industriländerna är många. I första hand beror den på att världshandeln har råkat i olag sedan oljepriserna mångfaldigats och sedan en rad nya industriländer skärpt konkurrensen markant på en rad områden. De gamla industriländerna har att möta ny och hårdare konkurrens.

Det här är inga temporära störningar, utan förhållanden som de gamla industriländerna har att varaktigt anpassa sig till. Det tar tid. Misslyckandena är många. Bakslagen är legio. Ändå måste det ske. Vi kommer aldrig tillbaka till 1960-talets förutsättningar för hög och stadig tillväxt.

Det är i denna hårda värld som vi skall klara vår ekonomi och var sysselsättning. Har då vi några speciella förutsättningar att klara det bättre än andra länder, eller går vi oundvikligen mot en fördubbling av arbetslösheten eller kanske rent av mot ett tre- eller fyrafaldigande som i Danmark eller Storbritannien?

Nej, det får inte ske, och det behöver inte ske. Vi har, menar jag, vissa förutsättningar som – rätt förvaltade – ger oss möjlighet att undvika den utvecklingen. Låt mig nämna några.

Sverige har fortfarande ett gott internationellt rykte. Vi har en lång rad välrenommerade företag, som är inarbetade både i den gamla och i den nya världen. Vi har fortfarande råvaror att förvalta och förädla. Vi har ett kunnande hos arbetare, tjänstemän och företagsledare av hög internationell klass.

Allt detta lyfts ofta fram. Men låt mig också peka på några konkurrensfördelar som mindre ofta nämns. Vi har både för arbetsgivare och för arbetstagar starka organisationer, som kan sluta ansvarsfulla avtal och se till att de hålls. Det är en mycket viktig faktor i konkurrensen, där leveransförmåga och tillförlitlighet spelar stor roll. Det som hände våren 1980 på avtalsmarknaden skall vi anstränga oss för att göra till ett undantag.

Vi har också en effektiv samhällsapparat. När beslut har fattats här i riksdagen eller ute i landsting och kommuner tröskas de igenom i förvaltningen med större effektivitet än i de flesta andra länder. Vi har ett välordnat samhälle. Det är en konkurrensfördel.

Jag tror att man kan säga att det i Sverige finns en större politisk observans av sysselsättningen. Också det är en tillgång. Jag tycker, även när jag drabbas av kritiken, att det är en tillgång att sysselsättningen är en så central politisk fråga.

Till sist, men kanske viktigast: vi har i Sverige en omfattande och beprövad arbetsmarknadspolitik. Den har utvecklats successivt. Den har varit en ovärderlig tillgång under de senaste, svåra åren. Den är en resurs att lita till också i framtiden.

Med den politikens hjälp har vi lyckats undvika att hamna i de andra ländernas situation. Vi har t. o. m. undvikit den arbetslöshetsnivå som rådde i Sverige i början av 1970-talet under den socialdemokratiska regeringens tid.

Nu står vi inför en sannolikt svårare vinter på arbetsmarknaden än någonsin tidigare under efterkrigstiden. Just därför har regeringen föreslagit och riksdagen beslutat om nya inslag i arbetsmarknadspolitiken och resursökningar till arbetsmarknadspolitiken. De nya inslagen och de nya resurserna kommer att spela en stor roll när vi skall klara av arbetsmarknadsproblemen de närmaste månaderna.

Under sensommaren stod det klart att punktvisa insatser inte skulle räcka till för att räta upp Sveriges ekonomi. Har man i botten en vikande efterfrågan på arbetskraft, måste man korrigera den ekonomiska politiken och komplettera den med arbetsmarknadspolitiska insatser.

Därför lade regeringen fram ett omfattande paket av åtgärder i mitten av september. De åtgärderna har stötts och blötts utförligt, också här under gårdagens debatt. Låt mig emellertid också från mina utgångspunkter stryka under att det är viktigt att de olika bitarna var för sig genomförs, därför att de hör samman.

Devalveringen förstärker näringslivets konkurrenskraft. Den är redan ett faktum. Den hjälper fram tusentals jobb under det närmaste året. Men den höjer inledningsvis kostnaderna genom högre importpriser. Därför är komplementet med en sänkt moms en logisk och nödvändig åtgärd. Utan denna kompletterande åtgärd blir inflationen högre och sysselsättningen sämre. Ett bevis för det kommer från Handelsns forskningsinstitut, som har räknat fram att arbetslösheten stiger med 10 000 personer bara i detaljhandel om inte momsen sänks.

Det är för mig en gåta hur socialdemokraterna, som värnar om sysselsättningen, med sådan vetskap kan gå emot förslaget. Om det är så att man inte hade vetskap om att effekterna var så stora och omfattande så har man det ändå nu, och man kanske kan ta sitt motstånd under omprövning.

Med den omlagda kursen när det gäller den ekonomiska politiken och de ökade resurserna till arbetsmarknadspolitiken har vi radikalt ändrat utsiktorna på arbetsmarknaden. Industriförbundet räknar med att som en följd av de ekonomisk-politiska åtgärderna kommer det fram 30 000–40 000 jobb – jobb som inte hade funnits utan dessa förslag.

När det gäller arbetsmarknadspolitiska åtgärder kommer ca 100 000 människor att beredas arbete och sysselsättning under vintern i arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete. Därutöver kommer åtgärder för handikappade och svårplacerade – i storleksordningen 55 000–60 000 personer. Tillskotten i form av arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten, byggen, frisläpp av investeringsfonder, rekryteringsstöd och bidrag för långtidsarbetslösa beräknas sänka arbetslösheten med mellan 30 000 och 40 000 jämfört med vad som annars hade blivit fallet.

Läget för ungdomarna är självfallet ytterligt oroande. Aldrig tidigare har

*Allmänpolitisk
debatt*

vi haft så stora ungdomskullar. Samtidigt har vi lägre efterfrågan på arbetskraft än på länge. Risken är uppenbar att många unga människor i ett sådant läge inte känner sig välkomna ut på arbetsmarknaden och ut i vuxenlivet.

För att hjälpa ungdomarna har vi därför successivt satt in allt större resurser. Gymnasieskolan är dimensionerad för 110 % av varje kull 16-åringar.

Vi öppnar nya möjligheter för 16–17-åringar att få företagsförlagd utbildning, dels med tanke på dem som är skoltrötta, dels för att vi vet att ett effektivt sätt att förmedla yrkeskunskaper är att göra det ute på arbetsplatserna. Vi försöker därför också väcka nytt liv i lärlingsutbildningen. Och det finns fortfarande möjligheter att få beredskapsarbeten, också för 16–17-åringar.

För ungdomar över 18 år har vi öppnat arbetsmarknadsutbildningen. Den står nu öppen för ungdomar från 18 år och uppåt mot att tidigare ha gällt ungdomar från 20 år och uppåt.

Vi har vidgat beredskapsarbetena till att gälla också den enskilda sektorn. Det är någonting som många arbetsförmedlare har bett om. Och vi vet sedan tidigare att många ungdomar som har haft beredskapsarbete i den sektorn har beretts varaktig sysselsättning.

Men viktigast är att man efterfrågar fler ungdomar ute på den reguljära arbetsmarknaden. Utbildning räcker inte, om det inte finns någon efterfrågan på deras utbildning och tjänster. För att hjälpa fram den expansionskraft som ändå finns i näringslivet har vi därför infört ett särskilt rekryteringsstöd. Vi har gjort det därför att vi hoppas att företagen resonerar logiskt och bedriver en förutseende personalpolitik. Om företagen vet med sig att de behöver ny personal under loppet av 1982, bör de anställa denna arbetskraft redan nu. Under perioden fram till den 1 april får de då kompensation för samtliga arbetsgivaravgifter för nettoökningen.

Vi har också infört ett särskilt bidrag för långtidsarbetslösa. Det är när man går arbetslös under en längre tid som de sociala konsekvenserna och riskerna blir akuta. Vi kommer också att införa en rätt för alla arbetsgivare att provanställa, för att därmed öka möjligheterna för människor, inte minst för ungdomar, att få visa vad de går för.

Men viktigast av allt är att devalveringen, räntesänkningen och den förhoppningsvis kommande momssänkningen ger företagen anledning att se över sina strategier och sin rekrytering. Nu har nämligen näringslivet fått den chans det bett om och förtjänat. Nu förväntar jag mig att näringslivet reagerar på dessa nya möjligheter, att företagen plockar fram sina investeringskalkyler och räknar om dem utifrån nya förutsättningar, att de drar i gång en expansion som tidigare inte har varit motiverad. Jag förväntar mig vidare att företagen ser över bemanningsplaner och försöker tidigare-lägga den rekrytering som är möjlig, att de ställer upp med praktik-, lärlings- och beredskapsarbetsplatser – att de, kort sagt, gör sitt bästa för att visa att näringslivet och inte minst industrin kan bjuda bra arbetsplatser och för att ge ungdomarna den chans dessa förtjänar.

Till följd av alla dessa åtgärder har konjunkturinstitutet kommit med en preliminär bedömning av de ekonomiska utsikterna för 1982. Arbetslösheten kommer, säger konjunkturinstitutet, under 1982 att bli mellan 2,5 och 2,75 %, eller ungefär som genomsnittet för 1981. Detta skall jämföras med att konjunkturinstitutet i våras gjorde bedömningen att antalet arbetslösa i vinter skulle komma att uppgå till 180 000–200 000, dvs. en arbetslöshet på mellan 4 och 5 %. Det var med anledning av denna typ av förutsägelser som regeringen ökade på de arbetsmarknadspolitiska resurserna och nu radikalt har ändrat förutsättningarna för näringslivets konkurrenskraft och därmed arbetskraftsefterfrågan. Nu börjar hoppets stjärna blinka igen, till fromma både för dem som har arbete men löpte risken att förlora det och för alla dem som söker arbete. Ansvaret faller tungt på dem som genom motstånd mot den föreslagna ekonomiska politiken medverkar till att släcka dessa förhoppningar.

Anf. 32 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Ingemar Eliasson ägnade en del av sin tid åt att tala om arbetsmarknadsläget och arbetslösheten i andra länder. Han gjorde det, om jag förstod honom rätt, för att få fram att Sverige är ett litet land, som inte kan föra sin politik helt oberoende av vad som händer i andra länder. Vi måste lära, vi måste ha insikt om arbetslöshetsläget på andra håll, sade Ingemar Eliasson.

Men det som är anledningen till att vi socialdemokrater ofta tar upp och beskriver situationen i England men också på andra ställen där det även förs socialdemokratisk politik, t. ex. i Danmark, och varnar för den, det är ju att det är viktigt att vi i Sverige ser vart vissa politiska åtgärder kan leda. Det var ju inte så länge sedan som man i de här länderna hade en arbetslöshetsnivå som var likadan som den vi har här. Jag tror precis som Ingemar Eliasson att det inte är fråga om ond vilja. Men jag tycker mig ha mött väldigt mycket likgiltighet inför arbetslöshetsproblemen när jag har varit ute och rest i Europa. Och den likgiltigheten får vi inte hamna i här. Vi får inte börja tolerera en ökning av arbetslösheten. Vi menar från socialdemokratiskt håll att det är precis det som den borgerliga regeringen nu gör, trots alla de fina ord man använder sig av i talarstolarna.

Ingemar Eliasson sade alldeles nyss att det inte får vara någon prutmån på ambitionerna när det gäller att ge de 127 000 arbetslösa jobb. Det kan han säga i talarstolen, men hans praktiskt-politiska åtgärder visar ju att han själv i dag har en väldigt stor prutmån. När det gäller dessa ungdomar redovisade jag i natt att prutmånen nu är 15 000 fler arbetslösa ungdomar än den var i den borgerliga regeringens politik i september 1978. Nu är antalet arbetslösa unga över 60 000. Och trots alla de åtgärder för tonåringarna på skolans område som Ingemar Eliasson här talade om, så är över 30 000 tonåringar arbetslösa.

Det räcker alltså inte med de åtgärder som har satts in. Därför måste man använda arbetsmarknadspolitiken. När Ingemar Eliasson brer ut sig över alla de insatser som görs, så är ändå verkligheten den att AMS har sagt att man för

beredskapsarbeten behöver 1,9 miljarder kronor, och det man har fått är 400 miljoner. Det är en förfärande stor putsmån, Ingemar Eliasson.

Jag undrar: När kommer regeringen egentligen att ändra detta, ta på allvar det man själv säger med ord och gå in och kämpa för en framstående svensk arbetsmarknadspolitik igen?

Anf. 33 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Många erfarenheter visar att arbetsmarknadslagstiftningen snarast bör reformeras. Vi moderater har under relativt lång tid verkat för förbättringar på detta område. Vi är nu glada för att vi äntligen tycks ha fått gehör för en uppmjukning av Amanlagarna. Jag hoppas därför att det blir ett rejält förslag i den proposition som har aviserats.

Får jag fråga arbetsmarknadsministern: Blir det en generell rätt till provanställning i sex månader, eller kommer rätten att villkoras på något sätt?

I mitt anförande i går, som arbetsmarknadsministern lyssnade till, pekade jag på vikten av att främja ett väsentligt ökat nyföretagande i vart land. Fler idéer måste få sitt utlopp – för att anknyta till statsrådets anförande nyss. Men dess värre måste jag konstatera att det finns krafter som verkar i rakt motsatt riktning. Jag måste därför fråga statsrådet Eliasson hur han ser på t. ex. elfacket i Stockholm agerande. Denna fackorganisation firade tillkomsten av den nya Stockholmstidningen med att i en helsidesannons säga upp kollektivavtalet med 70 fåmansföretag inom elbranschen. För något år sedan hade man från fackets sida tvingat dessa företag att skriva på sådana avtal. Nu säger facket att dessa fåmansföretag, där man inte har några anställda, inte kan betraktas som seriösa. Förutom att man nu säger upp alla kollektivavtal uppmanar man i den nämnda annonsen samtliga förtroendemän att inte godkänna avtalslösa företag som entreprenörer. Således skall alla arbeten förbehållas fackets medlemmar.

Det är uppenbart vad det kan komma att betyda för nyföretagandet i vårt land, om dessa tendenser sprids till andra branscher. Jag vill därför fråga herr Eliasson om utbudet av arbete i framtiden endast skall förbehållas dem som ställer upp på dylika fackliga krav. Konkurrensen på lika villkor, en viktig hörnpelare i marknadsekonomi, rycks därmed undan.

Jag har förstäelse för alla de företagare som känner tveksamhet för att satsa på investeringar innan man vet om marknadsekonomi skall rivas upp eller ej. Jag visade i går vad fackföreningsfonder kan komma att innebära i praktiken genom att peka på ett aktuellt exempel i Tidaholm, där Träindustriarbetareförbundet krävde att BPA skulle bojkotta ett företag inom vilket de anställda vägrat gå med i facket. Om detta hot hade fullföljts hade det blivit nedläggning och arbetslöshet, men tack vare ett ingripande från de anställda själva kunde detta hot avvärjas.

Jag vill då till sist fråga arbetsmarknadsministern vilka slutsatser för framtiden och inför perspektivet av löntagarfonder han drar av den inträffade händelsen.

Anf. 34 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Anledningen till att jag i mitt anförande tog fram andra länders situation var att jag skulle skapa perspektiv på våra egna svårigheter. Jag sade också att detta inte innebar att våra ambitioner sänks, utan vi skall utnyttja lärdomarna från andra länder för att söka undvika en sådan utveckling här. Varför jag tror att vi har goda förutsättningar att klara det försökte jag också utveckla.

Vi måste emellertid se till att de kortsiktiga åtgärderna står i samklang med det vi menar långsiktigt är nödvändigt för att rätta upp Sveriges ekonomi. Därför bör arbetsmarknadspolitiken utformas så, att den underlättar och understödjer den ekonomiska politikens inriktning. Det är vad arbetsmarknadspolitiken nu gör. Vi satsar på utbildning, vi öppnar praktikarbete och beredskapsarbete inom industrin, vi underlättar framför allt för industrin att expandera antalet anställda, vi vädjar till företag att ställa upp med lärlingsplatser och ger så småningom möjligheter att provanställa ungdomar för att de skall kunna visa vad de går för.

Anna-Greta Leijon säger att detta bara är ord, att vi inte i handling visar att vi vill ge arbetsmarknadspolitiken de resurser den kräver. Hon lyfter fram AMS bedömning av hur mycket pengar man ansåg sig behöva för beredskapsarbeten. Låt mig erinra om att den bedömning som vi fick in, gjordes innan regeringen vidtog andra ekonomisk-politiska åtgärder. Den baserades alltså på andra förutsättningar. Ibland får man det intrycket att det bara är beredskapsarbeten som räknas i Anna-Greta Leijons värld. Bäst är ju ändå, fru Leijon, om vi kan få till stånd en spontan efterfrågan, så att så många som möjligt får arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Nu när vi märkte att efterfrågan sjönk, så var det nödvändigt att korrigerade den ekonomiska politiken för att få fart på näringslivet. Därefter kan man göra en ny bedömning och föra till de insatser som ändå behövs i avvaktan på att effekterna av dessa åtgärder skall slå ut i full blom. Som jag redovisade gör konjunkturinstitutet nu bedömningen att den uppgång av arbetslösheten under 1982 jämfört med 1981 som vi såg framför oss inte skall behöva inträffa.

Vi går kanske en annan väg än den som socialdemokraterna förordar just nu, men jag undrar om vi och de i själ och hjärta är oense om att man måste se till att det i botten finns en tillräckligt stor efterfrågan och därefter komplettera med de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som behövs kortsiktigt.

Till Sten Svensson vill jag säga att lagrådsremissen och propositionen om anställningsskyddslagen kommer om några veckor, och av den framgår då detaljerna. Jag vill nu bara upprepa vad som redan har aviserats från regeringen: vi kommer att föreslå provanställning omfattande högst sex månader och även möjligheter att inför arbetstoppar anställa folk för högst sex månader under en tvåårsperiod.

Jag resonerar så här enkelt: Det som parterna har tillåtit i avtal och som har ansetts nödvändigt på arbetsmarknaden kan också skrivas in i lag när det är av central betydelse. Redan om vi med den åtgärden kan bereda en enda

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

människa arbete utan att det försämrar tryggheten för någon annan, är den åtgärden motiverad. Jag hyser däremot ganska måttliga förväntningar om vad just denna åtgärd *isolerad* kommer att ge som extra sysselsättningsstillskott.

Om de andra frågor som Sten Svensson har ställt vill jag säga att jag inte ger mig in på att recensera vare sig någon särskild facklig organisations eller något enskilt företags agerande. Rent principiellt vill jag dock markera att jag tycker att föreningsfriheten också skall gälla rätten att stå utanför föreningar.

Beträffande löntagarfonder behöver jag inte utgå från det exempel som Sten Svensson drog fram för att vara alldeles övertygad om att jag inte vill ha socialdemokraternas löntagarfonder.

Anf. 35 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte hur många gånger jag och andra från socialdemokratiskt håll skall behöva poängtera att vi inte tror, och aldrig har trott, att arbetsmarknadspolitik, beredskapsarbeten och andra åtgärder inom den ramen löser några grundläggande sysselsättningsproblem. De är, som vi sagt så många gånger, bara den sista försvarslinjen mot den öppna arbetslösheten.

Men situationen i Sverige är ju den att regeringens politik har misslyckats på de andra områdena. Industriproduktionen, industriinvesteringarna och industrisysselsättningen minskar. Också sysselsättningen på den offentliga sektorn, som tidigare har burit upp sysselsättningen i Sverige i väldigt hög grad, håller på att dras åt. På område efter område kan man se hur de lediga platser som anmälts till arbetsförmedlingarna blir färre och färre.

I dagsläget har vi att välja mellan beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och andra åtgärder inom arbetsmarknadspolitikens ram eller den rena öppna arbetslösheten. Vårt val där är ganska självklart: varje åtgärd är bättre än att människor går helt sysslösa. Det borde Ingemar Eliasson som arbetsmarknadsminister, som har ett speciellt ansvar för att se till att det blir pengar för det här området, också tycka.

Ingemar Eliasson säger att arbetsmarknadspolitiska åtgärder skall underlätta och understödja de ekonomisk-politiska åtgärderna. Jag skulle vilja fråga: På vilket sätt understödjer och underlättar man de ekonomisk-politiska åtgärderna genom att ha 61 000 ungdomar arbetslösa? Det är 15 000 arbetslösa ungdomar fler än man hade i september 1978, trots att det var ungefär lika många då som nu som stod utanför den reguljära arbetsmarknaden och det reguljära skolväsendet. År 1978 gjorde den dåvarande borgerliga regeringen en betydligt större satsning på beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och andra åtgärder för ungdomarna. Varför väljer man den här gången arbetslösheten för ungdomarna i stället? På vilket sätt underlättar det de ekonomisk-politiska åtgärderna?

Sedan säger Ingemar Eliasson att AMS begäran om pengar är baserad på andra förutsättningar än på dem som gäller nu. Jag skulle vilja bestrida det. Såvitt jag vet har AMS inte dragit tillbaka sin begäran heller. Jag tror att alla

som allvarligt analyserar läget måste konstatera att även om det skulle vara så, att man får positiva effekter av devalveringen och de andra åtgärderna, kommer det ändå att dröja väldigt länge innan det blir den enorma uppgång i sysselsättning som Ingemar Eliasson talade om förut.

Vad skall de arbetslösa göra under tiden, om vi inte tar till arbetsmarknadspolitiken? Jo, då blir det så att Ingemar Eliasson får betala ut kontant arbetslöshetsunderstöd i stället.

Anf. 36 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill tacka arbetsmarknadsministern för att han bekräftar att det verkligen skall bli sex månaders provanställning. För att det skall bli någon större effekt av den reformen måste det bli en generell rätt. Det får alltså inte vara några som helst former av villkor. Jag fick ett ganska suddigt svar på den punkten. Jag vill därför upprepa frågan: Blir det en generell rätt som inte är villkorad på något sätt? Om den blir villkorad, vilka är i så fall de villkor som ställs? Det vore värdefullt att få klart besked på den punkten.

Hur ser arbetsmarknadsministern på följande möjligheter att skydda konkurrensen och föreningsrätten även för dem som inte vill organisera sig? Jag förstod av svaret nyss att arbetsmarknadsministern var inne på tanken att förbjuda möjligheten att blockera enmansföretag utan fackligt organiserad anställd för vägran att teckna avtal, att ta bort vetorätten i MBL:s §§ 38 och 39 eller att införa negativ föreningsrätt, dvs. rätten att stå utanför avtalslutande organisation, och att den rätten skyddas i lag. Är det konsekvensen av Ingemar Eliassons besked alldeles nyss?

Vi har också andra exempel på fackets agerande. Vi har t. ex. skadeståndsjakten mot de företag som lojalt ställt upp på riksdagens beslut om yrkesintroduktion. En frisörmästare fick nyligen på sig 30 000 kronor i skadestånd. Det togs dock över av kommunen i fråga. Skadeståndet gällde att han tagit emot elever som anvisats av myndigheterna. Han tog emot eleverna i god tro, eftersom han fick anvisning från arbetsförmedlingen och från skolan.

Vi kan redan nu se vad löntagarfonder kan komma att innebära i praktiken, inte bara för sysselsättning och utveckling utan även för demokratin. Det finns alltså fackliga företrädare som visar att de inte är mogna att ta över ansvaret. Jag delar Ingemar Eliassons bedömning av hotet mot marknadsekonomi när det gäller löntagarfonderna.

Men vilken blir slutsatsen för Ingemar Eliasson i sin egenskap av värdare av arbetsrättslagstiftningen? Det är ett svar på den frågan jag är ute efter. Vilka slutsatser drar Ingemar Eliasson av de händelser som jag har pekat på både i detta och i föregående inlägg när det gäller att åstadkomma förbättringar i arbetsrättslagstiftningen?

Anf. 37 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Just därför att utvecklingen varit den som Anna-Greta Leijon beskriver när det gäller efterfrågan på arbetskraft, dvs. att antalet

lediga platser blivit mindre och mindre och framför allt att man inom näringslivet och industrin efterfrågar färre människor, har vi korrigerat den ekonomiska politiken. Det är ändå där man måste starta; och om det börjar knaka i hela bygget måste man justera grunden. Och det är vad vi har gjort. Men vi inser att det tar tid innan alla dessa åtgärder slår igenom i ökad efterfrågan på arbetskraft. Vi vet att både den här typen av ekonomisk-politiska åtgärder och en uppgång i konjunkturen har ett sådant förlopp att effekterna på sysselsättningen kommer sist. Därför behöver vi också ökade resurser till arbetsmarknadspolitiken under vinterhalvåret.

I paketet från september finns också, vilket jag hoppas att fru Leijon har noterat, ökade insatser för beredskapsarbeten och tidigarelagda byggen. Det skall läggas till de ökade resurser som AMS redan fått och byggen som vi redan har tidigarelagt.

Detta innebär att man har ungefär 6 400 milj. kr. till sitt förfogande för arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten. Det är dessa resurser som nu tas i anspråk för att möta den alltför höga arbetslöshet som vi kunde notera i september.

Dess värre har man ännu inte kommit upp i de volymer när det gäller arbetsmarknadsutbildningen som man hade haft rätt att förvänta sig vid det här laget. På den punkten har AMS och SÖ fått precis de resurser de begärt. Vi måste naturligtvis ställa kravet att de resurserna tas till vara och används, innan vi rätt kan bedöma huruvida ytterligare resurser behövs.

Arbetsmarknadspolitiken skall underlätta och understödja den ekonomiska politiken, sade jag. Jag förstod att Anna-Greta Leijon instämde, men hon frågar på vilket sätt den gör det. Låt mig ge några exempel just när det gäller hjälpen till ungdomarna. Den inbyggda utbildningen i företagen gör att ungdomarna får bättre kännedom om hur industrier ser ut, och den ger företagen bättre kännedom om vad ungdomarna går för och vilken utbildning de behöver. De inslagen var socialdemokraterna emot, och man kritiserade dem hålligt när vi genomförde dessa åtgärder. Lärlingsutbildningen rensade man ut från politiken för ett antal år sedan. Vi försöker nu att återigen introducera den, därför att vi tror att den är ett bra instrument. Rekryteringsstödet, som också kan leda till arbeten för ungdomar, och stödet för långtidsarbetslösa ungdomar ingick ju i en proposition i varas. Socialdemokraterna yrkade i det sammanhanget avslag beträffande riktlinjerna för den nya arbetsmarknadspolitiken.

När det gäller ungdomarna innebär inte de nämnda åtgärderna att jag är fri från oro för hur det skall gå under hösten. Jag har i dag på morgonen låtit kontakta några länsarbetsnämnder för att få höra hur arbetet fortskrider. Låt mig bara ta ett exempel från Göteborg som visar hur omfattande det här arbetet är men också hur pass framgångsrikt det ändå har varit.

Av de 16-åringar som slutade grundskolan i Göteborg i varas var den 15 september, alltså ungefär vid den tidpunkt då mätningen av arbetslösheten gjordes, 2 000 registrerade för uppföljning vid kommunens ungdomscentra. Av dessa finns nu 200 i yrkesintroduktionsprogram, 125 i yrkesintroduktion i näringslivet, 80 i lärlingsutbildning, 440 i jobb på den öppna marknaden och

400 i kommunal yrkesintroduktion. 350 är registrerade men ännu inte föremål för åtgärder. Av resterande 400 har en del fått jobb, medan man beträffande de andra inte är klar över vad de sysslar med. Arbetet fortskrider.

Vad jag vill visa med detta är dels vilken mängd av olika möjligheter som finns, dels vilken stor arbetsuppgift det är för skolan, för arbetsförmedlare och för ungdomscentra – t. ex. i Göteborg – att följa upp alla ungdomar som behöver hjälp och vägledning. Men precis som tidigare år förväntar jag mig att utvecklingen blir den att de höga arbetslöshetstalen i augusti–september successivt minskar under hösten eftersom alla dessa möjligheter finns. Men då måste också alla hjälpas åt – dvs. inte bara ungdomarna och deras föräldrar skall visa sig intresserade, utan även företag, organisationer och förvaltningar måste reagera positivt när ungdomar, yrkesvägledare, arbetsförmedlare och skolans folk kontaktar dem.

Får jag till slut, herr talman, komplettera mitt svar till Sten Svensson med att upprepa att han som alla andra får vänta på detaljerna tills propositionen kommer. Samtidigt vill jag ändå säga att när vi inför i lag rätten till provanställning, så måste vi se till att risker för missbruk elimineras. Vi skall inte göra det på ett sådant sätt att vi bygger in en onödig byråkrati, men vi måste ändå vara observanta i fråga om det problemet.

Beträffande de andra frågorna som gäller vetorätten i MBL och föreningsfriheten så är det ju spörsmål som den nya arbetsrättskommittén har att bedöma. Jag vill inte gå händelserna i förväg och ha någon detaljerad uppfattning i dessa avseenden, men jag vill upprepa att principen är att föreningsfriheten skall gälla både rätten att vara med i vilken förening man önskar och rätten att stå utanför.

Talmannen anmälde att Anna-Greta Leijon och Sten Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 38 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Den kapitalistiska marknadsekonomi och en borgerlig politik innebär ökade orättvisor, ökad arbetslöshet, industriell utarmning och nya flyttlass.

Produktionen är grunden för vårt samhälle. Fördelningen av produktionsresultatet är djupt orättvis. Makten över fördelningen har storfinanserna. Därför ökar nu bolagens vinster. Kapitalexporten ligger på en hög nivå, och spekulatjonen ökar samtidigt som investeringarna minskar. Detta sker samtidigt som arbetslösheten stiger och den industriella utarmningen tar ny fart.

I ett kapitalistiskt samhälle gynnas de välbesuttna. Fördelningen sker till de redan rika. Sparplaner går ut över det arbetande folket, pensionärer, handikappade och arbetslösa.

Fördelningspolitiskt är det livsnödvändigt för samhällets stora flertal att moms på mat tas bort, att hyreshöjningarna stoppas och att kraftåtgärder vidtas mot arbetslösheten.

Direkt utmanande i fördelningspolitiken inför 1982 är skatteskalorna. Indexregleringens effekter innebär ju att den som har 60 000 kr. i årsinkomst får 471 kr. i skattesänkning, medan den välavlönade med en årsinkomst på 140 000 kr. får 2 829 kr. i skattesänkning. Ingen med en inkomst över 100 000 kr. kan vara värd en skattesänkning i dagens läge. Tyngdpunkten i skattelättnaden måste sättas in i inkomstlägen mellan 50 000 och 80 000 kr.

Under 1970-talets början tävlade politikerna om att formulera paroller om arbete åt alla. Då var det högkonjunktur. Nu råder stor arbetslöshet, och det hörs inte så mycket om arbete åt alla.

Uppradande av tillfällighetsinsatser är bra för stunden men en droppe i havet på dagens arbetsmarknad. Kapitalismen och borgarpolitiken kommer att få stå till svars för många ungdomsöden, för det är ungdomen som drabbas värst. I mitt län är av de där 5 000 arbetslösa – de kommer att bli fler – 47 % ungdomar under 24 år.

Arbetsmarknadsministern, som nu lämnar kammaren, var i Dalarna för en tid sedan och uttryckte hurtigt att ingen skulle behöva "huppa i älva", som det står i visan. Nej, kanske inte, men många ungdomar måste kanske hoppa rakt in i elände, utslagning och arbetslöshet.

Arbetsmarknadsministern sade nyss här i kammaren att vår ekonomi är ett mått på vår välfärd. Vi måste få fart på efterfrågan. Den måste bekämpas – det var första budskapet. Det andra var att vi inte levde på en isolerad ö utan var beroende av ekonomin i världen i övrigt. Jag tar det som en ursäkt för att den folkpartistiske arbetsmarknadsministern nu bakvägen med en snygg argumentation vill genomföra Bertil Ohlins gamla tes om att vi inte skall ha full sysselsättning utan ungefär en femprocentig arbetslöshet. När det gäller det internationella beroendet tycker jag att regeringen borde dra den slutsatsen att det står väldigt illa till i väst. Men vilken slutsats drar man? Jo den, att vi naturligtvis inte skall dra några slutsatser utan – oavsett om man är socialdemokrat eller borgare – titta på hur de olika kapitalistiska ekonomierna har klarat av problemen. Måste det ändå inte finnas en tanke om att det samhällssystem vi lever i tydligen inte kan ge möjlighet till arbete åt alla?

Produktionen skapar alltså landets värden. Fördelningen av dessa är, som jag sade tidigare, djupt felaktig. Nu avrustas Sverige industriellt, och då främst våra basnäringar. Stålintustrin offras på exportindustrins altare. Vårt land har ett eget behov av stål. Stålintustrin är egentligen basen för vår verkstadsindustri och vårt byggande, men trots detta undermineras denna bransch.

Specialstålsindustrin utarmas undan för undan, helt enligt de fria marknadskrafternas önskan. Storfinansen tar steg för steg på strukturaliseringen bana, en bana som enbart betyder ökad arbetslöshet, dvs. färre jobb utan att det skapas några nya.

Specialstålsindustrins problem är Bergslagens problem och även dess framtid – om det finns någon framtid för järnbärande land i ett kapitalistiskt Sverige.

De mindre handelsstålverken genomför liknande dvs. oplanerad, strukturalisering. Ortens och regioners existens står på spel. Hela basindustrins utveckling, eller avveckling, sker utan plan – en plan som skulle visa och anvisa den som blir utan arbete var någonstans han kan få det.

Vår industriministers lyckopiller heter vinst, effektivitet och lönsamhet. Med det klarar vi oss. Därför måste svensk stålindustri anpassas till den internationella kapitalistiska nedgången.

Det är under den här devisen – med utpressning från EG – som SSAB skall avskeda över 3 000 anställda. Detta sker samtidigt som importen av stål är på en hög nivå.

I Domnarvets Jernverk skall 1 100 arbeten bort, enligt SSAB. I Luleå och Oxelösund är det samma antal. Gruvorna har kniven på strupen, och Dannemoras dagar är räknade.

En sådan politik har tydligen regeringens välsignelse. Finns det ingen i regeringen som inser att man inte kan offra stålindustrin för att få en bra exportindustri? I samma andetag som vi försöker rädda exportindustrin på detta vis sätter vi ju därmed en spik i kistan på exportindustrin. Samtidigt som man underordnar sig japanskt kapital, EG-kapital och amerikanskt kapital får man stort internationellt beroende – en ökad internationalisering, med ökad kapitalexport, ökad industriutflyttning, utflyttning av våra kvarvarande forsknings- och utvecklingsresurser.

Så länge inte den industripolitiska strategin utgår från en behovsriktad produktion med nationell utveckling och regional balans är svensk industri i klorna på ett onormalt och katastrofalt internationellt beroende. Det gäller att sätta stopp för detta beroende medan det finns något kvar av det industriella Sverige.

Makten över den industriella utvecklingen finns hos storfinansen. Jag skulle vilja beteckna den som industriell och ekonomisk diktatur. Marcus Wallenberg har personligen med sitt imperium makt att styra över nästan halva den svenska industrin. Makten är total. Wallenberg avsätter och tillsätter tydligen bolagsstyrelser som han vill. I Dagens Industri nr 68 avslöjas hur nämnde Wallenberg hotade Stora Kopparbergs styrelse med avsättning om den inte gick med på en uppgörelse om SSAB. Resultatet har blivit att Stora Kopparberg nu har smitit från SSAB, lämnat stålneringen åt sitt öde.

Är denna makt förenlig med demokrati, är den förenlig med de demokratiska spelreglerna? Frågan är intressant, inte minst därför att landets statsminister ansåg att de demokratiska spelreglerna var hotade när tekoarbetarna under föregående månad genomförde en två timmars strejk till förmån för sina arbeten. Statsministern och industriministern har inte så mycket som knystat om Wallenbergs odemokratiska maktutnyttjande i fallet SSAB.

I dag diskuteras kapitalistiska lösningar av den kapitalistiska krisen. Men från min utgångspunkt måste lösningen vara socialistisk, och jag tycker det är anmärkningsvärt att Metall-, LO- och SAP- kongresserna anvisat sådana lösningar som varit i storfinansens intresse och därmed svikit de radikala

krafterna, som kämpat mot borgerlig politik. LO- och SAP-ledningarnas frieri till storfinansen är utmanande, och den allmänpolitiska debatten i går - så som jag kunde tolka den - var en tävlan om att vinna storfinansens gunst. Den partipolitiska tråtan svarar inte mot de verkliga motsättningarna som finns i samhället.

Efter flera års famlande i den kapitalistiska krisen för att blidka opinioner inom arbetarrörelsen har nu LO- och SAP- ledningarna bestämt sig för en samförståndspolitik åt höger. I den meningen är Metalls, LO:s och SAP:s kongresser historiska.

Denna samförståndspolitik började med LO:s reallönesänkingsavtal, som applåderades på borgerligt håll, inte minst av arbetsmarknadsministern. Marginalskatteuppgörelsen med mittenpartierna har träffats för att tillfredsställa borgare och höginkomsttagare. De rekordkraftiga matprisstegringarna har inte rönt något nämnvärt motstånd från SAP.

Löntagarfonsförslagen har nu skalats rena från allt maktspråk. Fonderna skall bli ungefär som fjärde AP-fonden - tandlösa - och de skall förse näringslivet med riskvilligt kapital.

I samma andetag har både LO- och SAP-kongresserna definitivt avslagit förslagen om bankförstatligande.

LO-kongressen betyder också ett knäfall för kapitalet i fråga om arbetarnas rättigheter på jobbet. Kapitalet kan bedriva rovdrift, man kan införa datorisering, göra rationaliseringar, utlandsetableringar och driftinskränkningar. Där vill tydligen inte heller de fackliga organisationerna ge arbetarna sitt stöd.

När det gäller lockouträtten, som LO tidigare ville ta bort, skall man nu bara utreda den lämpliga balansen mellan parternas möjligheter att vidta stridsåtgärder mot varandra.

Kraven på nationaliseringar av banker, finansbolag, försäkringsväsende, läkemedelsindustri och storbolag har också avslagits. Detsamma gäller vattenkraftstillgångarna, oljebolagen och råvarorna.

MBL-illusionerna som fanns 1975-1976 har man nu avlivat. Nu pläderar LO för ett nytt brett samarbete mellan intressegrupperna.

Denna LO:s och SAP:s 80-talsmodell kan sammanfattas så här:

återhållsamhet med lönekraven,

ökning av företagens vinster,

medverkan till ytterligare datorisering och rationalisering,

återhållsamhet med att kräva handelshinder till skydd för svensk sysselsättning,

medverkan till att förse företagen med riskvilligt kapital,

sänka arbetsgivaravgifter och

marginalskattesänkningar.

Denna politiska inriktning ser jag som en katastrof för arbetarrörelsen, och kanske också som en källa till glädje för borgerligheten. Denna nya modell införs i ett läge när den kapitalistiska krisen orsakar allt större utarmning av det arbetande folket. Basnäringarna och hela regioner hotas, arbetslösheten ökar, SAF och den politiska högerpolitiken angriper allt vad

solidaritet, kollektivitet och rättvisa heter. I detta läge talar arbetarrörelsens ledning om samförstånd och försöker blidka storfinansen. Därmed går arbetarrörelsen till politisk reträtt. Man skulle kunna illustrera det med att säga att dess ledning har hamnat i storfinansens knä. Jag ser denna politiska inriktning som ett svek mot de krav som ställts, den kamp som förts och de förväntningar som människor i arbetarrörelsens djupa led haft.

Den kapitalistiska krisen kan bara lösas med en arbetarpolitik som utgår ifrån att makten över produktion och samhälle skall ligga hos folket och de arbetande, en politik som utgår från jämlika förhållanden och rättvist delade villkor, en arbetarpolitik som ställer solidaritet, gemenskap och kollektivt delade villkor i centrum.

Det krävs en planerad hushållning och en demokratisk kontroll, som ersätter dagens regeringspolitik, som underkastar sig marknadskrafterna och storfinansen.

Det krävs en ökad makt till de arbetande på arbetsplatserna, för att de skall kunna försvara sina reallöner och sin miljö, förhindra utslagning och slå tillbaka storfinansens attacker.

Det behövs en ekonomisk jämlikhet och rättvisa förhållanden, som ersätter dagens ojämlika samhälle. Skatter, löner, förmögenheter, kapital måste underordnas rättvise- och jämlikhetskraven.

Det krävs en social rättvisa och en solidarisk människosyn, som ersätter privatism och egoism, en politik som utvecklar den offentliga sektorns goda och obyråkratiska sidor.

Herr talman! Det är elva månader kvar till valet. Den stora frågan är inte om vi skall få en ny regering eller inte – det får vi säkert. Den stora frågan är: Bli det en ny politik? Huvuduppgiften för arbetarrörelsen är att bekämpa Svenska arbetsgivareföreningen, den ideologiska motorn, och högerkrafternas attacker. Det kan bara ske i strid mot dessa krafter, inte i samarbete med dem.

Anf. 39 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skall belysa arbetsmarknadssituationen ur ett regionalt perspektiv.

Många talare har i riksdagen under århundradenas lopp fäst riksdagens och regeringens uppmärksamhet på de problem som drabbat Dalsland. Vid 1828–30 års riksdag skildrade den kände bondeledaren Hans Jansson den svåra situationen i sin hembygd. Missväxten 1826 hade åstadkommit mycket stora svårigheter, som förstärktes av den långtgående hemmansdelningen. Han talade om att "bondeklassen till stor del måste kämpa med armod och fattigdom". Jordbrukare fick gå ifrån sina gardar på grund av resterande utskylder, och ofta fick de inte behålla mer än "en gråtande maka och halvnakna barn". Han berättade också för bondeståndet om att bönderna nödgades bjuda ut sin spannmål och "låta sig nöja med agnar, bark och andra otjänliga saker till brödföda".

Även om senare företrädare för norra Älvsborg inte har uttryckt sig lika drastiskt har de likväl ofta pekat på problemen i Dalsland. De ledde till att

man fick den proportionellt sett största utvandringen från något landskap till Amerika. Emigrationen i förbindelse med industrialiseringen av landskapet förbättrade situationen. Men det kom nya kriser och svårigheter.

När jag på allvar kom att syssla med Dalslands problem under 1950-talet rådde svår kris. Den ena industrin efter den andra lades ned eller reducerade sin drift. Utflyttningen var mycket stor och pessimismen härskade. Då satte staten in lokaliseringsåtgärder av olika slag. De gav resultat. Det blev nya arbetstillfällen. Utflyttningen stannade av och det blev ett nytt Dalsland. Nu hotar detta verk att falla sönder. Lokaliseringens resultat raderas. En ny kris hemsöker landskapet. Som exempel kan jag peka på situationen i Ämål. Därifrån rapporteras en öppen arbetslöshet på 8 % och endast tre lediga jobb. Merparten av industrierna har korttidsveckor.

I motsats till föregående årtionde då situationen var svår i Dalsland finns inte heller något område i närheten där industrin expanderar. Under tidigare delar av efterkrigstiden har Götaälvdalens industrier befunnit sig i expansion. Många från Dalsland har där fått sysselsättning. Nu har denna möjlighet försvunnit. Även Götaälvdalen har drabbats av den industriella krisen. Surte är något av ett symbolnamn för industrinedläggelse. De nyetableringar som man talade så högljutt om från statsmakternas sida har i stort sett uteblivit. Flera företag inom Ale kommun minskar sin produktion och sysselsättning. Jag har vid andra tillfällen berättat om situationen i Lilla Edets kommun med Lödöse Varf och Göta Bruk och resonerat om den med tidigare arbetsmarknadsministrar och med industriministern.

Trollhättan är Götaälvdalens industricentrum. Där ägde länge rum en betydande industriell expansion. Det verkar som om en del i Stockholm tror att den fortsätter. Så är dock inte fallet. De senaste tre åren har man förlorat ungefär 1 300 industrijobb i de stora industrierna. Därtill kommer förluster vid de mindre industrierna. Varsel föreligger f. n. för 440 anställda, av vilka 240 är på Bofors Nohab. Något över 1 000 gar arbetslösa. Ytterligare 800 arbetstillfällen är direkt hotade under den närmaste tiden. Redan nu har varsel lagts för 250. Alingsåsområdet drabbades tidigt av textilkrisen. Den fortsätter. Men även metallindustrin avskedar.

Situationen är besvärlig för norra Älvsborg och den innesluter en rad stora risker för framtiden. Efter Malmöhus län har Älvsborgs län det största antalet varsel. I vinter kommer arbetslösheten bland byggnadsarbetarna att öka kraftigt. För hela länet räknar man med en ökning av 30 %. Även antalet offentligt anställda minskar sedan olika besparingsåtgärder har börjat verka. Inom sjukvården är minskningen 30 %. För läkarna finns arbete, men arbetslösheten stiger kraftigt bland vårdbiträdena. Som ett ytterligare utslag av situationen kan jag nämna att Handels avdelning i Trollhättan har den högsta arbetslösheten bland alla Handels avdelningar i Sverige.

Detta är den ena sidan av situationen. Den andra är att det finns mycket stora möjligheter till utveckling inom området. Där finns en stor yrkeskunighet. Det vore en förlust för hela landet om den inte kunde utnyttjas. Där finns en gammal fin industriell tradition. Många har stor erfarenhet som yrkesarbetare, många har en god teknisk utbildning. Det finns en högteknolo-

logi vid flera företag. Vi borde utnyttja de möjligheter som denna situation erbjuder. Det gäller industrier som skulle kunna hjälpa oss ur krisen om vi satsade.

Vad gör då regeringen? När länsarbetsnämnden begär 100 miljoner för beredskapsarbeten tilldelas den 19 miljoner. När företag vill nyetablera och begär lokaliseringstöd för detta eller vill vidga sin verksamhet dras ärendena ofta i långbänk. Resultatet blir många gånger ett nej efter långbänksbehandling.

När man vill ha stöd för satsningar på nya produkter och begär regeringens medverkan, blir svaret att marknaden får sköta sig själv. När regeringen har möjlighet att lägga ut beställningar för att rädda företag, drar den ut på denna behandling och kommer ibland för sent och anser sig vid vissa tillfällen inte kunna göra några beställningar. När en kommun vill upprätta ett utvecklingscentrum, svarar man från kanslihuset att det är ingen kommunal uppgift, utan kommunernas uppgift är att spara.

Vad skall vi då göra? Ja, de allmänna åtgärder som föreslås från socialdemokratiskt håll är självklart av stor betydelse även för norra Älvsborg. Men jag skulle ändå vilja peka på tio insatser av stor betydelse för den närmaste framtiden och där staten bör engagera sig – jag hoppas med medverkan från arbetsmarknadsministern:

1. Gå länsarbetsnämnden till mötes! Öka anslaget till beredskapsarbeten!

2. Förstärk Dalslands ställning som lokaliseringsområde och låt andra hårt drabbade kommuner provisoriskt få lokaliseringstöd! Gör det möjligt att ge bidrag även till kommunala byggen för industrilokaler! Överväg dessa möjligheter under beredningen av lokaliseringspropositionen!

3. Sätt i gång statligt byggande inom området och underlätta för landstinget och kommunerna att bygga! Ge exempelvis klarsignal till Vattenfalls bygge i Trollhättan!

4. Lagg ut statliga beställningar till företag medan tid är! Många har mycket god teknisk kompetens.

5. Stimulera på olika sätt underleverantörsverksamheten, som en gång spelade en stor roll inom hela området! Låt företagen på nytt få tillverka olika komponenter!

6. Tillämpa riksdagens beslut inom textilindustrin och ge den möjligheter att leva vidare!

7. Förstärk den offentliga verksamheten som är svagt utvecklad! Tillämpa decentraliseringspolitiken och för ut statlig verksamhet till norra Älvsborg! Ge området fungerande kommunikationer!

8. Satsa på den högteknologi som finns, exempelvis medicinsk teknologi, produktion för arbetsmiljö och miljövård och civil flyg- och rymdteknik! Stöd strävandena att upprätta ett tekniskt utvecklingscentrum inom området!

9. Tag vara på de möjligheter till teknisk utbildning som finns inom området genom att bl. a. starta yrkesteknisk högskola och någon filial för högre teknisk utbildning och forskning!

10. Intensifiera samarbetet med Norge, som läget ger mycket goda förutsättningar för!

Anf. 40 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Låt mig börja med att vara litet personlig och säga att jag ofta som tjänsteman i det här huset med glädje har lyssnat på Hilding Johansson som en beläst och klok och mycket intressant person. Det gäller även när han tar till orda som bypolitiker, i den goda bemärkelsen, dvs. värnar om sin hembygd.

Jag kan och skall inte ta tid i anspråk med att kommentera alla de tio punkterna. Låt mig bara säga att vi redan på många punkter agerar i den anda Hilding Johansson efterlyser. När det gäller situationen i Åmål har regeringen alldeles nyligen lagt ut en statlig beställning som gjorde att sysselsättningen kunde klaras vid Åsiverken.

Vi har också ganska nyligen givit byggnadstillstånd för Bäckefors sjukhem, som klarar en del av byggsysselsättningen i vinter. Vi vet också att med hjälp av den nya regionalpolitiken, glesbygdssöd och annat är turismen en näring som är under utveckling i det vackra Dalsland.

Det är inte någon tillfällighet att Hilding Johansson kunde visa att arbetslösheten var som högst inom Handels avdelning. Det är ju nedgången i den privata konsumtionen som bl. a. leder till de här störningarna på arbetsmarknaden. Det är just därför som det oroar mig så mycket att man från socialdemokratisk sida går emot momssänkningen. Som jag redovisade i mitt inledningsanförande betyder ett nej till momssänkning enligt handels forskningsinstitut att kanske 10 000 människor ytterligare blir arbetslösa bara i detaljhandeln.

Jag tycker att det vore bra bl. a. för Dalsland om Hilding Johansson medverkade till att undanröja socialdemokraternas motstånd mot moms-sänkningen, så att vi genom den får lägre inflation och högre sysselsättning.

Anf. 41 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag brukar inte gå upp i talarstolen och diskutera hembygdsproblem, men att jag nu gör det beror på att situationen ur flera synvinklar är så oroväckande – och har blivit det så snabbt. Tidigare har det funnits många ljusa drag i bilden. De blir allt färre. Det är därför jag måste – i efterföljd till Hans Jansson och andra – ta upp dessa frågor och vädja till statsmakterna att göra något på detta område.

Självfallet är jag tillfredsställd med att arbetsmarknadsministern kunde säga att man arbetar med vissa av de tio punkter som jag pekade på. Då är bara min mening till arbetsmarknadsministern och regeringen: Arbeta intensivare, arbeta snabbt, så att någonting händer på detta område!

Jag skulle faktiskt på en punkt – jag skall inte ta upp tiden med flera – bestämt vilja vädja till arbetsmarknadsministern: Se över lokaliseringstödet ordentligt! Gör det möjligt att också stödja turismen! Det handlar om att flytta upp Dalsland. I många avseenden är den inre delen av Dalsland att

likna vid de inre områdena i Norrland. Se på detta ytterligare en gång! Se också på möjligheterna för kommunerna att få lokaliseringsbidrag när de bygger industrilokaler! Detta tycks vara den enda möjligheten för vissa delar av Dalsland.

Beträffande nedgången i handeln tror jag att vi skulle kunna föra en ganska lång diskussion om detta. När jag noterar nedgången för Trollhättans del kan jag bestämt peka på sambandet mellan utflyttningen från kommunen och denna nedgång. Ju färre människor det bor här, desto mindre blir handeln. Men nedgången i konjunkturen leder också till att människorna köper mindre. Troligen skulle man nå en stor effekt om man kunde höja sysselsättningsgraden och på det sättet få människorna att köpa mera så handeln kan gå upp igen.

Anf. 42 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Sysselsättningsläget i vårt land är alarmerande. Antalet varsel och uppsägningar under senare tid har varit större än på mycket länge. På grund av bristande konkurrenskraft och ett alltför högt kostnadsläge befinner sig våra företag i en mycket besvärlig situation. Den ekonomiska politiken måste på grund av vårt statsfinansiella läge inriktas på en stark åstramning av offentlig och privat konsumtion. Traditionella metoder för att upprätthålla sysselsättningen och antalet jobb är inte längre möjliga i samma utsträckning som under tidigare år.

I debatten kring ambitionsnivån för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kan man – om man är ouppmärksam – få intrycket att socialdemokratin skulle vara någon sorts guldmedaljör vad gäller viljan att ställa upp politiskt och resursmässigt för de människor som drabbas av otrygghet och arbetslöshet. För den som emellertid tar sig litet tid att närmare analysera de reala skillnaderna mellan den ambitionsnivå som lades fast av den tidigare trepartiregeringen och de socialdemokratiska motförslagen skall det snart stå klart att viljan att avdela avsevärda resurser för att klara de höga sysselsättningspolitiska ambitionerna i vårt land är gemensam i den här kammaren.

Det kan också, innan jag går vidare, finnas skäl att påpeka att även företrädare för moderata samlingspartiet satt med i den regering som lade fast dessa målsättningar och att vårt parti därmed stod bakom de förslag som lades på riksdagens bord.

Det finns, herr talman, inom socialdemokratin en stark irritation över moderata samlingspartiets stora framgångar och ökade förtroende bland väljarna under 1970-talet. Jag förstår den här irritationen, eftersom utvecklingen klart visar att väljarna i vårt land inte på något sätt accepterat den niddbild av moderat politik som socialdemokratin hela tiden försökt föra ut i debatten. På olika områden – ekonomisk politik, skattepolitik, bostadspolitik etc. – visar utvecklingen att fler och fler människor i vårt land vill se moderat politik förverkligad.

Vad gäller sysselsättnings- och arbetsmarknadspolitiken kan man också ute bland människorna finna en växande förståelse för de grundläggande

sammanhangen i ekonomin som måste fungera för att vi skall klara de sysselsättningspolitiska målen. I moderata samlingspartiet är det en självklarhet att inför väljarna redovisa de åtgärder som är nödvändiga för att vi skall återvinna ekonomisk balans. Då kan man inte, som vissa andra, undvika att också med klarhet och fasthet redogöra för de förändringar som – även om de är obekväma och mycket besvärliga för enskilda människor – oundgängligen måste genomföras.

Det är djupt olyckligt att socialdemokraterna inte tycks vara villiga att ta upp en debatt om de förändringar som måste till för att vi på sikt skall kunna trygga jobben. I stället hänger man sig åt vad som brukar kallas överbudspolitik.

Herr talman! I fråga om en av de viktigaste delarna i den nödvändiga ekonomiska politiken, nämligen de resurser som vi kan tillåta oss använda i den offentliga sektorn, är man i stort bland våra ekonomer överens om att vi måste begränsa resurstillväxten till maximalt 1 %, gärna lägre än det. Redan där slår den socialdemokratiska överbudspolitikerna igenom – man har lagt fast att en tillväxt på 2 % är vad man ställer sig bakom.

Det är vidare så, herr talman, att vid varje tillfälle då vi diskuterar arbetsmarknadspolitik i den här kammaren är socialdemokratin beredd att lägga på ett eller flera hundratal miljoner på de resurser som skall anvisas till arbetsmarknadspolitikerna. Det tycks inte beröra socialdemokratin att vi i vårt land lider brist på pengar, att vi har ett mycket stort budgetunderskott och att vi måste driva en politik på alla områden som ger oss möjligheter att dra ner underskottet. Det går inte längre att köra i gamla hjulspår. När pengarna tryter, då tryter de också för arbetsmarknadspolitikerna, även om ambitionerna är höga. Då krävs det att vi är beredda att se över de metoder, de system och den organisation som vi tidigare har valt för att nå våra sysselsättningspolitiska mål. Då krävs det att vi är beredda till omprövningar och nytänkande. Vad gäller detta har vi från socialdemokratin hört väldigt litet. I stället satsar man på att göra politiska vinster på kort sikt genom att kräva mer pengar än vad resurserna tillåter. Det vore ju intressant att någon gång med socialdemokraterna få diskutera vad vi skall göra för att effektivisera det viktigaste administrativa medlet inom arbetsmarknadspolitikerna, nämligen AMS. Det kan ju inte vara på det viset att det i en organisation som har över 10 000 anställda som förbrukar över 10 miljarder kronor om året, inte skulle finnas utrymme för effektiviseringar och förbättringar. Särskilt mot bakgrunden att vi i dag kräver av vårt näringsliv att man skall effektivisera, vara bättre och göra saker bättre men billigare för att klara sysselsättning och konkurrenskraft.

När det gäller de långsiktiga bitarna i den socialdemokratiska politiken är det klart att man hänvisar till löntagarfonderna. Det är enligt vår uppfattning ett alltför enkelt sätt att komma undan en mer djuplodande och intressant diskussion om de strukturella förändringar som måste komma till stånd för att vi på sikt skall kunna klara trygghet och sysselsättning i Sverige.

Herr talman! Jag har i min hand ett papper som visar sysselsättningsläget i september 1972, jämfört med sysselsättningsläget i den senaste mätningen i

september 1981. När jag tittar på dessa siffror har jag litet svårt att förstå tonläget i den socialdemokratiska argumentationen. I september 1972 – under en socialdemokratisk regering – var 182 400 människor arbetslösa, i beredskapsarbete eller i arbetsmarknadsutbildning. Enligt dessa uppgifter var siffran för september 1981 174 900. De kalla siffrorna redovisar fakta.

Anna-Greta Leijon satt, enligt vad jag är informerad om, inte i riksdagen 1972, men jag har inte kunnat finna samma höga tonläge någonstans, vare sig från arbetsmarknadsverket eller från socialdemokratiska politiker, i en situation där man hade ett arbetsmarknadsläge som var minst lika besvärligt som det vi har i dag.

Det ligger nära till hands att tro att det är en sak att sitta i en regering, en annan sak att bedriva opposition. Det skall bli intressant att se hur en eventuell socialdemokratisk regering, om vi nu efter nästa val får en sådan, i den rådande ekonomiska situationen skall uppfylla alla de löften som man har ställt ut i denna kammare i de arbetsmarknadspolitiska debatterna.

Moderat politik i det här sammanhanget har inriktats på att försöka klargöra de långsiktiga förändringar som måste till i den svenska ekonomin för att vi skall klara sysselsättningen på sikt. Men det innebär inte att moderat politik på detta område skulle vara en allmän avrustningspolitik. Jag vill påpeka att – och det är viktigt – moderata samlingspartiet under sin tid i de båda trepartiregeringarna självfallet har stått bakom de mycket ambitiösa satsningar som har gjorts för att uppnå de sysselsättningspolitiska målen. Vi har sett det som en viktigare uppgift att i stället fästa blicken på de långsiktiga problemen och de åtgärder som krävs för att vi skall få en fungerande ekonomi och därmed minskande kortsiktiga insatser på det arbetsmarknadspolitiska området.

Sist, herr talman, vill jag vända mig till statsrådet Eliasson med en liten fundering. Jag lyssnade för någon tid sedan på ett TV-program. Det var i samband med att arbetsmarknadsverket hade lagt fram sin senaste framställning om ökade resurser. En journalist frågade arbetsmarknadsministern om regeringen var beredd att driva en tillräckligt omfattande arbetsmarknadspolitik för att klara det besvärliga sysselsättningsläget. Arbetsmarknadsministern svarade: "Ja, numera". Då kom självklart motfrågan: "Numera? Vad skulle vara skillnaden i dag mot tidigare?" Svaret var att moderaterna inte satt i regeringen längre, och det vet ju alla att moderaterna inte är särskilt intresserade av en ambitiös sysselsättningspolitik. Jag tycker att detta var ett konstigt svar. Min slutledning blir naturligtvis att jag säger följande till arbetsmarknadsministern:

Det vore intressant om arbetsmarknadsministern här i kammaren kunde rannsaka den arbetsmarknadspolitik som arbetsmarknadsministern så ivrigt försvarade från denna talarstol under den tid moderata samlingspartiet satt i regeringen. Det kan dessutom finnas skäl att påpeka att på den tiden fick arbetsmarknadsministern ofta ganska mycket beröm av socialdemokratin och Anna-Greta Leijon. Det verkar som om detta beröm sedan vi lämnade regeringen i stor utsträckning har fallit bort.

Anf. 43 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Får jag bara som ett uppriktigt svar på Bengt Wittboms fråga säga att jag aldrig har upplevt att jag har fått någon egentlig draghjälp från moderata samlingspartiet när det gäller mer resurser till arbetsmarknadspolitiken.

Anf. 44 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Men det är ändå så, Ingemar Eliasson, att den ambitiösa arbetsmarknadspolitik som fördes under de båda trepartiregeringarna, och det ansvar som då togs i direkt handling i dessa regeringar för att klara sysselsättningsläget, stod självfallet alla de tre involverade partierna bakom.

Jag måste säga, även om det smärtar mig något, att jag tycker att den typ av framträdande som landets arbetsmarknadsminister här visat prov på innebär att ta litet billiga poäng.

Anf. 45 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! I går meddelade riksbanken att man beslutat sänka diskontot från 12 till 11 %. Det är ett positivt besked som gynnsamt kan påverka investeringsklimatet, som innebär lättnader för enskilda och företag med stor lånebörda och som dessutom innebär en önskvärd press nedåt på budgetunderskottet.

Att en sänkning av det allmänna ränteläget nu blivit möjligt är ett resultat av såväl utvecklingen utomlands som åtgärder i landet. Att skapa förutsättningar för lägsta möjliga ränta är och förblir ett viktigt inslag i en politik för en dynamisk industriutveckling, en politik av den typ som regeringen för och som vart land så väl behöver.

Sänkningen av diskontot är emellertid inte den enda ljuspunkten i den ekonomiska tillvaro som alltför ofta målas svart av oppositionspartier och intresseorganisationer. Det finns en rad positiva faktorer i utvecklingen som är väl värda att omnämna så här vid inledningen till det nya mötet med riksdagen.

Under det första halvåret i år vändes fjolårets negativa balans i handeln med vår omvärld till ett överskott. Detta påverkar i sin tur bytesbalansen, vilket kan avläsas i en förbättring med 7,1 miljarder kronor för första halvåret 1981 jämfört med samma tid förra året. Detta påverkar också behovet av utlandsupplåningen i rätt riktning.

Importen av råolja och oljeprodukter har hittills minskat betydligt jämfört med tidigare år. För råolja var importminskningen de första åtta månaderna i år 19 % jämfört med samma tidsperiod 1980 och för oljeprodukter än större. Elkonsumentstillväxten var samtidigt begränsad. Förbättrad hushållning och inhemska energikällor har gett viktiga bidrag till denna utveckling.

Under sommarmånaderna juni–juli bildades i år 1 200 nya företag jämfört med 595 för samma period 1980. Hela 9 347 personer har tills dags dato deltagit i de Starta Eget-kurser som anordnas i utvecklingsfondernas regi på initiativ av regeringen.

Den mer positiva utvecklingen inom ekonomin kan också avläsas genom ett rekord i nyemissioner på börsen. Förra året skedde sådana endast i storleksordningen 100 miljoner, medan omfattningen på nyemissioner i år är 1.5 miljarder kronor. Genom skattefondssparandet, som hittills tillfört näringslivet riskkapital med 1.5 miljarder kronor, och genom 46 000 anställdas sparande i aktiesparfonder har företagens framtidsförutsättningar i detta avseende stärkts väsentligt.

Regeringens politik när det gäller de areella näringarna har enligt preliminära uppgifter från den senaste folk- och bostadsräkningen för perioden 1975-1980 visat att för första gången på 100 år ökar befolkningen på landsbygden. Detta har möjliggjorts genom en offensiv jord- och skogsbrukspolitik som satt familjeföretagen i centrum, ett effektivt och utökat glesbygdstöd samt förbättrade möjligheter till bostadsbyggande på landsbygden. Landsbygdsnäringarna ger dels ett positivt bidrag genom sin produktion, dels också ett betydelsefullt bidrag till samhällsekonomin genom att en mer levande landsbygd minskar sociala och miljömässiga kostnader som vi med fortsatt utarmning skulle tvingas betala. Med all tänkbar kraft skall landsbygdsnäringarna därför ges fortsatt positiva utvecklingsmöjligheter. Ett bidrag till detta kan ges t. ex. genom ökad användning av inhemska bränslen. Ansökningarna om koncession för torvbrytning är talrika. Jag hoppas kunna medverka till en lagstiftning som underlättar detta koncessionsförfarande till gagn inte minst för smaskalig brytning och landsbygdens sysselsättning.

I ett internationellt perspektiv är sysselsättningsläget i Sverige relativt gott. Med de ambitioner som vi i Sverige skall ha ger den nuvarande situationen dock anledning till allvarlig oro. Arbetslösheten, och då i synnerhet ungdomsarbetslösheten, leder till att enskilda förlorar tron på sig själva och på samhället. Därför måste arbetslösheten bekämpas med kraft och målet arbete at alla prioriteras högt. Så sker också. Som industriminister ser jag det som positivt att de åtgärder som redovisas i regeringens ekonomisk-politiska proposition särskilt syftar till bättre förutsättningar för industrin. Regeringsåtgärderna har redan föranlett vissa företag att dra tillbaka varsel om friställningar och driftsinskränkningar. Som statsministern meddelade i går har en rad viktiga exportorder dessutom redan kunnat tryggas, vilket förbättrar de framtida möjligheterna till sysselsättning.

Den svartmålning av Sveriges möjligheter som inte minst den socialdemokratiska oppositionen, och i dess efterföljd en betydande del av massmedia, ägnat sig åt stämmer alltså inte om hela verkligheten granskas. Tvärtom finns betydande positiva inslag i vår situation som alltför sällan lyfts fram till beskådande. Det gäller t. ex. att Sverige nu jämte Japan har världens mest framgångsrika transportmedelsindustri. Det gäller att ett företag som Kockums Varv i hårdaste tänkbara internationella konkurrens tagit hem en av världsmarknadens mest attraktiva order med goda möjligheter till lönsamhet och säkrade arbetstillfällen för mer än ett år framöver. Det gäller den omständigheten att vår satsning på rymdteknologin nu också ger resultat. Den norska regeringen är nu beredd att acceptera vår inbjudan till

samarbete i Tele-X-projektet, och inom kort kommer avtal att tecknas med det tysk-franska TV-satellitprojektet om svensk medverkan, vilket är en betydande framgång för vår politik på detta område och naturligtvis också för de berörda svenska företagen, som på den vägen kan räkna med avsevärda order. De betydande insatser som nu görs för forskning och teknisk utveckling i produktionen placerar oss, till skillnad från vad som var fallet när regeringen Fälldin trädde till 1976, på en toppnivå internationellt sett. Ryktet om det svenska näringslivets snara död är alltså inte bara överdrivet – det är i grunden felaktigt.

Diskussionen under den allmänpolitiska debatten hittills har mest handlat om nedskrivningen av valutan, sänkningen av diskontot, förslaget om momssänkning och de förslag till tidigare lagda besparingar som ingår i det ekonomisk-politiska förslag som i sina huvuddelar nu varit känt i snart en månad utan att oppositionspartierna till höger och vänster presenterat några egentliga alternativ. Jag vill passa på att också peka på några andra inslag som aktivt bidrar till inte minst näringslivets utveckling.

I åtgärds paketet ingår en rad åtgärder som stimulerar utbudet av virke. Det statliga stödet till återväxtåtgärder efter avverkning av s. k. restskogar utökas således väsentligt, från 50 milj. kr. till 200 milj. kr. per år. För att utöka möjligheterna att utnyttja skog som är mogen för slutavverkning men som hittills varit svåråtkomlig ökas anslagen för skogsbilvägar från 50 milj. kr. till 70 milj. kr. Anslagen för översiktliga skogsinventeringar och skogsbruksplaner höjs. Möjligheterna att göra avsättningar till skogskonton förbättras. Sammantaget innebär detta en stimulans såväl till själva skogsbruket som till den skogsindustri som betyder så mycket för vår utrikeshandel.

Det nuvarande investeringsavdraget för byggnader i näringslivet föreslås av regeringen bli förlängt med ett år. Motsvarande investeringsavdrag för näringslivets inventarier läggs om så att stimulansen snabbare kommer berörda företag till del. Omläggningen gör också stödet oberoende av företagets resultat under just denna period, vilket gör reformen än mer effektiv som stimulans. Systemet med tidsbegränsade avdrag när det gäller företagets forsknings- och utvecklingsverksamhet föreslås av regeringen bli permanentat, och dessutom görs regeländringar som kommer de mindre företagen till del. Efter mönster från lagen om upphovsmannakonton föreslås uppfinnarkonton för att främja förslagsverksamhet och för att möjliggöra ett snabbare omsättande av nya uppfinningar i produktion och sysselsättning.

Dessutom kommer regeringen senare att föreslå att möjlighet till provanställning på sex månader införs, vilket framför allt gynnar dem som ännu står utanför arbetsmarknaden. Lagstiftningen innebär att skillnader mellan företag där kollektivavtal om provanställning finns och andra företag undanröjs.

Dessa åtgärder och andra innebär sammantagna en mycket stor satsning på att genom en dynamisk utveckling inom industrin förbättra vår ekonomi och säkra framtida välfärd och arbete. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att

oppositionspartierna inför alla dessa åtgärder står, om inte tomhänta, så i varje fall handfallna. Den friska, om än rodnande, hy som oppositionen visade i samband med att s. k. krisprogram redovisades från såväl höger som vänster tycks redan nu ha gått över i eftertankens kranka blekhet, om jag får tillåta mig ett omdöme om gårdagens debatt. I sina huvuddrag har regeringsförslaget varit känt i snart en månad. Varken socialdemokrater eller moderater borde därför känna sig irriterade när vi från regeringssidan uttrycker vår förvaning och vårt beklagande över att oppositionen inte har kunnat gå med på några dagars förkortning av den ordinarie motionstiden.

Att regeringsförslaget innehåller så många förslag som är inriktade på förnyelse och på att skapa dynamik är ingen tillfällighet. Tvärtom vet vi att just förnyelsen är den avgörande faktorn för näringslivets utveckling. I USA har gjorts utredningar som visar att hela 70 % av de nya arbetstillfällena inom industrin tillkommer i företag som är fyra år eller yngre. Gjorda undersökningar visar också klart dels att småföretagen står för en jämförelsevis stor andel av innovationer och nya produktionsidéer, dels att förmågan att vara innovativ och att utnyttja ny teknik spelar en avgörande roll för handelsbalansen, för den internationella konkurrenskraften och för sysselsättningen. I detta sammanhang kan det vara värt att peka på de studier som visar att små företag får ut fyra till sju gånger fler innovationer för en given kostnad än stora företag.

Den mest angelägna diskussionen inom näringspolitiken och samhälls-ekonomi borde gälla hur vårt näringsliv, ja, hela vårt samhälle, skall kunna bli mera dynamiskt. Det finns en hel rad skäl till detta. Låt mig bara peka på några som indirekt också visar hur farligt det skulle vara med t. ex. löntagarfondsmodeller som konserverar industristrukturen.

Industrisektorn är i dag för liten i förhållande till den konsumtion som vi redan nu har och, än mer, i förhållande till de anspråk på förstärkta samhällsinsatser som finns. All erfarenhet visar att vi inte kan klara den nödvändiga utbyggnaden av industrisektorn utan ett gynnsamt klimat för nya företag, utan förbättrade villkor för småföretagen och utan ett ökande intresse för att utnyttja nyvinningar inom tekniken i Sverige. Mot denna bakgrund skulle jag vilja ställa en fråga till de socialdemokratiska ledamöterna av denna riksdag. I snart tio år har på ert håll diskuterats olika former av kollektiva löntagarfonder. Kan ni nu peka på ett enda företag som startats under denna tid i glädje över att kollektiva fonder enligt er modell skulle säkra dess framtid? Jag kan försäkra att jag å min sida kan peka på mängder av exempel på enskilda som säger sig ha avstått från att starta eget och på företag som tvekar att investera till följd av socialdemokraternas förslag om löntagarfonder. På fullt allvar gör ni gällande att de kollektiva fonderna skall säkra sysselsättning och produktionsökningar. Som sagts tidigare är det nyföretagande och tillämpning av ny teknik som är avgörande i detta sammanhang och ingenting annat. Nu är det dags att man från socialdemokraternas sida ställer upp till bevis. Visa upp ett företag som startats i glädje

över att löntagarfonder skall säkra dess framtid eller åtminstone en uppfinning som stimulerats genom denna debatt!

Vikten av att vi får ett dynamiskt näringsliv och samhälle i stället för en konserverad industristruktur understryks också av den snabba internationella strukturomvandling som nu sker och som kan komma att bli än snabbare i framtiden. Det är ett erkänt faktum att Sveriges traditionella industristruktur inte längre ger de fördelar som gavs under det skede då Europa som industrisambälle uppbyggdes efter andra världskriget. De fördelar som vi då hade genom vår industrisammansättning och de särskilda konkurrensfördelar som vi då också hade inom vissa branscher har bl. a. gått förlorade till följd av förändringarna i den internationella efterfrågan och på grund av att utbudet av varor från nyindustrialiserade länder tillkommit. Basnäringarna i Sverige har berörts i särskilt stor utsträckning. Även om en omfattande strukturanpassning redan har ägt rum, en anpassning som i flera avseenden har gått snabbare än i viktiga konkurrentländer, återstår ytterligare krav på anpassning av strukturen, även framgent. Vi vet att denna anpassning blir svår genomförbar och dyr, om inte tillkomsten av nya företag och nya produktionsidéer som alternativ till föråldrade kan astadkommas.

De regeringar som vi har haft i Sverige sedan 1976 har anklagats för att ge alltför stort stöd till krisföretag. I första hand har den kritiken riktats mot mig personligen och det departement som jag har haft och har huvudansvaret för. Jag vill bestämt tillbakavisa denna kritik. Från den här platsen beskyldes jag i går t. o. m. för att vara huvudansvarig för budgetunderskottet. Sådana beskyllningar har inte täckning i verkligheten. Tvärtom visar detta att det skulle ha varit mer betungande för samhällsekonomin, om problemföretagen utan atskillnad hade fått gå över styr. Utslagningen av arbetskraft, förtidspensioneringarna, kostnaderna till följd av sociala tragedier, arbetsmarknadsunderstöd och arbetslöshetsersättning skulle ha skjutit i höjden. Det kan vara nyttigt att göra en jämförelse med ett grannland där arbetslösheten tillätts öka väsentligt mer än i Sverige. Om Sverige skulle ha haft samma höga arbetslöshetsnivå som Danmark under tjolaret, skulle det med de svenska ersättningsreglerna ha lett till att enbart arbetslöshetsunderstöd dragit en kostnad på över 13 miljarder kronor. Det är långt mer än AMS sammantaget får i stöd och långt mycket mer än vad som under ett budgetår i Sverige utbetalats i stöd till krisföretag. Det bör också påpekas att inget stöd har utgått till passivt täckande av underskott. Tvärtom har stödet förknippats med krav på omläggning och omstrukturering inom företagen. Detta har lett till investeringar i Europas modernaste tunnplåtvalsverk i Borlänge, till att Arendal gjort inbrytningar i en av världens snabbast växande branscher, nämligen offshore-industrin. Vidare kan nämnas Kockums hemtagning av den saudiarabiska ordern på 1,3 miljarder kronor. I flera fall har också nedläggningar tvingats fram. När kritiken mot den s. k. akutmottagningen förs fram, får jag intrycket att man menar att ännu fler nedläggningar egentligen vore eftersträfvansvärda. Om det är så, vill jag i fortsättningen gärna ha en precisering. På vilken ort och i vilket företag skulle

statsmakterna ha lagt ned ytterligare företag? Om den här kritiken skall vara rimlig och fylla någon vettig uppgift, måste den frågan få ett svar.

Jag vill också än en gång ställa en fråga till mina socialdemokratiska vänner i kammaren. På vilket sätt skulle löntagarfonder ha främjat dynamik och strukturanpassning och hindrat en oekonomisk konservering av olönsam industristruktur? Mitt problem under de år jag har lett industridepartementet har nämligen inte varit att försvara att jag gett så mycket pengar i stöd till företag med problem. Problemet har varit det helt motsatta, det kan jag garantera. Kraven har varit att regeringen skulle medverka till än större stöd i syfte att bevara den struktur som vi har haft inom t. ex. varvsnäringen, handelsstålsindustrin etc. Det räcker i och för sig med att hänvisa till kammarens frågestunder, där det inte går en vecka utan att krav på nya statliga insatser för att konservera en befintlig industristruktur reses.

I många fall har de lokala fackliga organisationerna fått stöd för sina krav även centralt inom socialdemokratien. Tyvärr har detta lett till en kostsamare strukturanpassning i vissa fall, som är välbekanta för kammarens ledamöter. I de fackliga organisationernas tidningar har jag också flera gånger kunnat läsa att nedläggning inte skulle behöva komma i fråga, när detta i och för sig beklagansvärda faktum skulle ha tvingats fram, om löntagarfonder hade varit införda och dess pengar hade kunnat användas just för att konservera en föråldrad industristruktur. Därför frågar jag: Innebär inte kollektiva löntagarfonder att risken för att industristrukturen konserveras ökar, att nödvändiga anpassningar försvåras och att dynamiken i samhället minskas? För mig blir detta en både svårartad och svarfränklig följd, om man ensidigt lägger makten över produktionsresurserna i händerna på de verksamma i den befintliga industristrukturen, medan några representanter för nya företag, nya arbetsplatser och nya produktionsidéer inte ges företräde vid besluten.

Dynamik i näringsliv och samhälle är för mig oupplösligt förenad med pluralism, möjligheter till enskilda initiativ och decentraliserat beslutsfattande. Kollektiva löntagarfonder pekar i rakt motsatt riktning.

Riskerna med en konservering av industristrukturen och nödvändigheten av en mer dynamisk inriktning kan självfallet utvecklas mycket mer. Den struktur vi har i dag är i stort uppbyggd med billiga ravaror och billiga energiresurser som grund. Vi har redan i dag många exempel som visar hur tidigare föreställningar om outtömliga naturresurser i dessa avseenden är felaktiga. Också av dessa skäl behöver vi förnyelse, ett klimat för nya produktionsidéer och nya företag, som kan ersätta dem som drabbats hårdast av omställning från icke-förnybara resurser till förnybara.

Också av sociala skäl är en ny industristruktur långsiktigt angelägen. Inte minst i storstäderna med dess långa pendlingsavstånd, tröttande arbetsresor och sektorsuppdelade verksamhetsområden finns detta klara behov. Även här är förnyelse av näringsliv och samhälle långt viktigare än åtgärder som konserverar den befintliga strukturen, om välfärden på sikt skall kunna förbättras.

Förnyelse av näringslivet och reformering av arbetslivet kan också främjas

genom att nya företagsformer ges möjligheter att starta och utvecklas. I dagarna påbörjade en särskild delegation för arbetskooperation sitt arbete. Jag tror att denna företagsform har goda möjligheter att bidra till välfärdsutvecklingen. Undersökningar av befintliga arbetskooperativ visar att dessa företag kan ta till vara de verksammas engagemang på ett positivt sätt, att investeringsverksamheten är hög och att lönenivån ligger över nivån i jämförbara företag. Självfallet kan inte arbetskooperationen bli en allena saliggörande företagsform. I det samhälle som centern vill forma härskar nämligen inte dogmer över verkligheten. Privata, statliga och kooperativa företag har alla sina fördelar.

Även konsumentkooperationen och producentkooperationen har viktiga roller i framtidens samhälle. Det vore ett sällsynt slöseri att inte bättre ta till vara denna enda i praktiken rejält prövade form av ekonomisk demokrati. Det är min förhoppning att jag under det kommande året skall kunna lägga fram en proposition med förslag till åtgärder som förstärker kooperationens möjligheter.

Än en gång måste jag ställa en fråga till mina socialdemokratiska vänner i denna kammare. Varför har ni förkastat kooperationens grundläggande regel om individuellt ägande av andelar och individuell makt över dessa, när ni diskuterar nya former för ekonomisk demokrati? Vad finns det för skäl att tro att de enskilda människornas engagemang blir större i löntagarfonder i kollektiv form än i andra kollektiva fonder? Varför finns det från arbetarrörelsen ofta en sådan ljum och avog inställning mot bildande av arbetskooperativ?

Det finns skäl att verka för en dynamisk utveckling av vårt näringsliv och samhälle. Resurskrisen, den s. k. nya ofärden i industrisamhället, stagflationen, behovet av strukturuomvandling i den internationella ekonomin och den på många håll bristande framtidstron gör att förnyelse, mångfald och ökat utrymme för enskilda människors engagemang nu framstår som mer angeläget än någonsin. Däremot fruktar jag alla åtgärder som konserverar nuvarande industristruktur, som minskar pluralismen och som gör enskilda beroende av en enda maktgruppering.

Herr talman! Regeringen har genom sitt ekonomiskt-politiska förslag redovisat vägar till utveckling och förnyelse. Stödet till uppfinningar, förbättringen av konkurrensförmågan, satsningen på forskning och teknisk utveckling, liksom de förbättrade förutsättningarna för investeringar ger oss goda möjligheter att nu inleda en ny era av framgång för produktionen. Det är min förhoppning att också riksdagsmajoriteten skall finna detta så snart som möjligt. I likhet med vad Nordal Åkerman uttryckt tror jag att inte minst "en satsning på den lilla skalan ger Sverige förutsättningar att växa". Det är detta som uttrycks också i Den tredje vägen i svensk ekonomi, som erbjuder ett dynamiskt alternativ. Det är nämligen genom enskilda människors engagemang och genom samverkan lokalt som de nödvändiga stegen för förnyelse kan tas och landvinningar göras.

Förnyelse kan lika litet som solidaritet kommenderas fram. Den som har tilltro till enskilda människors förnuft och enskilda människors vilja att ta

omsorg om denna värld behöver dock inte förtvivla. Genom stimulans av de enskilda människornas fria vilja att samverka kan välfärden förbättras och samhället göras starkare. Ett starkt samhälle kan däremot aldrig skapas genom tvångskollektiva modeller eller genom att enskilda tvingas till samverkan, men förvägras att själva förvalta den andel de skall avstå till det gemensamma bästa. Detta är för oss centerpartister lika självklart som att ett starkt samhälle och ett välfärdssamhälle heller inte uppstår som resultat av att de starka ohämmat får växa på de svagas bekostnad eller i ett samhälle där enskilda människors vilja till gemensamt ansvarstagande motverkas.

Anf. 46 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Industriminister Åsling är den i regeringen som har ansvar också för regionalpolitiken. Men regionalpolitiken berörde han inte med ett ord i sitt 30 minuter långa anförande. Det kanske inte är så konstigt, eftersom det nu är helt klart att regeringen tänker rusta ner också regionalpolitiken. Åtstramningspolitiken går ut över detta område liksom över de andra.

300 milj. kr. tas bort av det nuvarande stödet till företag i stödområdena. I år har 1 000 milj. kr. anvisats för bidrag till lån till företag i svaga regioner. Industriministern tänker nu skära ned detta med 30 %.

I ett pressmeddelande från industridepartementet som kom häromdagen påstår industriministern: "För de kommuner som är i störst behov av statligt stöd innebär de nu föreslagna förändringarna en relativ förbättring jämfört med tidigare."

Jag ber industriministern att här och nu för kammaren, anställda och företag förklara hur nedskärningar med 300 milj. kr. kan leda till förbättringar för företagen i stödområdena.

Anf. 47 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag berörde inte regionalpolitiken direkt, eftersom mitt anförande avsåg de allmänna förutsättningarna.

Regionalpolitikens främsta problem i dag är den bristande investeringsviljan, som har medfört att de ramar för regionalpolitiskt stöd som riksdagen har anvisat inte har kommit till utnyttjande. När vi nu accepterar en nedskärning av ramarna sker det på vissa bestämda villkor, som uppenbarligen har gått Anna-Greta Leijon förbi.

Först och främst koncentrerar vi insatserna till de områden där vi verkligen har de stora regionalpolitiska problemen. Där skall de regionalpolitiska insatserna inte trappas ner, tvärtom. Jag noterade hur framför allt representanter för Norrland på den socialdemokratiska partikongressen riktade ganska allvarlig kritik mot det socialdemokratiska partiet, som mer än något annat parti motverkat regionalpolitikens syfte genom att ständigt ställa krav på att nya områden och nya verksamhetsformer skall föras in inom regionalpolitikens ram.

Vi skall dessutom, det har vi också meddelat, nu kombinera det regionalpolitiska stödet med det frisläppande av investeringsfonderna som regeringen har bestämt. Det är en ny modell, där vi klart ger en

regionalpolitisk profil åt frisläppen. Äntligen skall man kunna kombinera de frisläppta investeringsfonderna med regionalpolitiskt stöd, vilket således inte har varit möjligt hittills. Det är framför allt i de sämst ställda regionerna, i stödområdena 5 och 6, som detta skall ske.

Vi arbetar också med en regionalpolitisk proposition. I denna kommer vi noga att gå igenom erfarenheterna av den hittills förda regionalpolitiken och föreslå en effektivisering av de instrument vi har samt, i de avseenden som detta erfordras, ökade insatser rent materiellt. Denna diskussion kanske vi får anledning att återvända till när den propositionen behandlas.

Anf. 48 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Det är min mening att industriministern med det han säger i sitt pressmeddelande och nu i kammaren förvränger nedskärningarnas verkliga innebörd och för människorna i bl. a. skogslänen bakom ljuset. Fakta är ju följande när det gäller det förslag som industriministern har lagt fram i regeringens sparproposition.

Industriministern tar bort rätten till avskrivningar för maskiner och inventarier för alla kommuner i stödområdena 1-3. Det drabbar företag och anställda i 66 kommuner med svåra sysselsättningsproblem.

Industriministern vill dessutom avskaffa rätten till lokaliseringsslån för rörelsekapital i stödområdena 1-3. Det slår också direkt mot anställda och företag i 66 kommuner.

Men industriministern nöjer sig inte med dessa åtgärder. Han vill avskaffa rätten till lokaliseringsslån för marknadsföring och produktutveckling i landets samtliga stödkommuner - 117 kommuner.

Men inte heller detta är nog. Ovanpå allt detta läggs ytterligare en nedskärning, som drabbar alla stödföretag oavsett var i landet de ligger. Det gäller alltså även de kommuner i det inre av Norrland som har det allra svårast.

I dag kan företaget finansiera sina investeringar med lokaliseringsslån och därmed låg ränta intill 70 % av investeringskostnaden. Men det skall de inte få göra i fortsättningen, om industriministern får sin vilja igenom. Han föreslår att denna andel skall halveras. Inget företag - inte ens i ett stödområde - kan i fortsättningen få låna mer än 35 %.

Följden blir att företaget med ofta ganska bräcklig ekonomi och små säkerheter tvingas gå till privata banker, där de, om de över huvud taget får låna pengar, måste låna till mycket högre ränta än med de möjligheter som finns i dag.

Detta är den verkliga innebörden av det förslag som industriministern lägger fram. Och sedan har han mage att säga att detta medför en relativ förbättring för de mest utsatta kommunerna. Det blir försämringar över hela landet, även för kommunerna i stödområde 4-6. Försämringarna blir större inom andra områden, men inte för någon kommun talas det om förbättringar. Lokaliseringsmöjligheterna skärs ned med 30 %. Det är faktiskt ganska skamlöst att framställa detta som ett stöd för de mest utsatta regionerna i landet.

Anf. 49 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Anna-Greta Leijon säger att jag förvränger fakta. Jag skall inte skicka den beskyllningen tillbaka, men nog måste jag säga att Anna-Greta Leijon är ovanligt illa informerad.

När jag nu talar om en relativ förbättring, så tar jag fasta på den kritik som bl. a. uppenbarades vid den socialdemokratiska partikongressen. Där anklagade man den nuvarande regeringen för att ha gått ut med regionalpolitiskt stöd till allt större regioner. Det innebär att den relativa effekten, med tanke på att investeringsvolymen är given, för de verkligt nödlidande orterna självfallet blir mindre. Nu begränsar vi möjligheterna att använda regionalpolitiska stödformer i de orter där man bör kunna klara sig med vanliga näringspolitiska stöd. Då blir effekten av insatserna i t. ex. stödområdena 4, 5 och 6, som är de högst prioriterade, så mycket högre.

Ingen, allra minst Anna-Greta Leijon med sin bevisföring, kan förneka att detta innebär en satsning på de sämst ställda kommunerna och de anställda där som har de största problemen, och där vi har den största arbetslösheten.

Sedan tog Anna-Greta Leijon upp lokaliseringsslån. Hon sade att vi nu kräver att bankerna skall ta en större del av finansieringen via lokaliseringsslån. Det är riktigt. Men det är också så att bankerna, med den likviditets-situation som bankerna har, på ett helt annat sätt än tidigare bör kunna visa sitt ansvar gentemot de regioner som har de största problemen. Men lokaliseringsslåneräntan är inte någon favörrenta. Det borde Anna-Greta Leijon veta. Det är alltså i och för sig inte räntan som är favören med lokaliseringsslånen, utan det är den säkerhetsbild man har. Ligger man ändå i toppen, som staten alltid får göra med sina lokaliseringsslån, så är den favören i form av säkerhetsdiskussioner med bankerna negligierbar. Bankerna bör kunna ta ett större ansvar – det är filosofin här. Jag vet inte om Anna-Greta Leijon har särskild anledning att slå vakt om bankernas intressen.

Det är några frågor som hänger över denna debatt. Jag har frågat om inte socialdemokratin nu måste kunna visa upp något företag som har startats i glädjen över de perspektiv som löntagarfonderna innebär, enligt den löntagarfondsdebatt som socialdemokratin har drivit. Kan inte Anna-Greta Leijon svara på mina frågor också, när jag är så vänlig att svara på hennes?

Det finns en annan fråga, som har mera regionalpolitisk bärighet och som jag är mycket nyfiken på att få svar på: Hur ställer sig socialdemokratin till frågan om differentierade socialförsäkringsavgifter för att skapa en regionalpolitiskt bättre grund för de framtida åtgärderna i de sämst ställda kommunerna? Kunde jag få ett svar på den frågan också vore det mycket värdefullt.

Talmannen anmälde att Anna-Greta Leijon anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 50 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Låt mig börja med att säga att det var med stor glädje och tillfredsställelse som näringslivet hälsade devalveringen och naturligtvis den färska diskontosänkningen, som vi fick kännedom om så sent som i går. Den stigande dollarkursen hade dragit upp kronans internationella värde, och vårt konkurrensläge gentemot vårt främsta konkurrentland, Västtyskland, försvagades successivt. Följden blev att näringslivet fick se sina marknadsandelar sjunka. Någoting måste göras, och regeringen hade väl egentligen endast att välja mellan en devalvering, en sänkning av marginalsatserna eller en minskning av lönesatserna. När devalveringen offentliggjordes frågade man sig emellertid om den var tillräckligt stor – den betydde ju bara en återgång till den kursrelation mellan kronan och D-marken som rådde för ett år sedan. Att D-marken sedan skulle skrivas upp inom ramen för det europeiska valutasystemet kunde regeringen inte veta om när devalveringen genomfördes.

Personligen hör jag till den stora krets inom näringslivet som tror att en sänkning av lönesatserna, av arbetsgivaravgifterna, hade varit betydligt bättre än en devalvering. En sänkning av lönesatserna – en ökad konkurrenskraft för svenskt näringsliv och därmed fler och tryggare jobb – hade inte blivit dyrare för statsbudgeten än den sänkning av momsens som man nu föreslår, under förutsättning att sänkningen av lönesatserna gällt endast för den konkurrensutsatta delen av vårt näringsliv, dvs. för industrin. Devalveringsfördelarna blir inte så stora som man kan önska.

En sänkning av marginalsatserna, ett gammalt krav från oss moderater, är en annan offensiv åtgärd som är nödvändig och som jag också vill säga är brådskande. Sänkta marginalsatser ökar människornas lust att göra en extra arbetsinsats och motverkar den svarta ekonomin, som man med all rätt talar så mycket om i dag och som vi självfallet på olika sätt måste angripa. En marginalsattesänkning blir liksom en sänkning av lönesatserna i viss mån självfinansierande, men den måste åtminstone t. v. betalas genom ökade statsinkomster på ett annat område. Här tycks man, såvitt jag kan förstå, vara ute på ganska så farliga vägar. Vill man finansiera marginalsattesänkningen genom en ny skatteform, promsen, eller genom höjda lönesatser, så hugger man genast bort en stor bit av devalveringsfördelarna. Det är verkligen att ta igen med ena handen vad man givit bort med den andra. Det går nämligen inte, herr talman, att komma ifrån att all indirekt beskattning av näringslivet utan hänsynstagande till företagets konkurrenskraft i realiteten är en straffskatt på svensk produktion och en indirekt subventionering av importen. En proms skulle dessutom verka som en servobroms på investeringar och rationaliseringar, och det är investeringar som vi i dagens läge så väl behöver.

Att investeringarna ligger på låg nivå beror främst på tre faktorer. Den första är att vårt konkurrensläge har försämrats på grund av alltför högt kostnadsläge, där lönesatser utgör en betydande del, vilket naturligtvis gör att alla investeringar måste kalkyleras noga. Det andra hindret är hotet om kollektiva löntagarfonder. Det tredje är den höga räntan. Näringslivet har

inte vågat investera därför att det med ett högt ränteläge är osäkert om man kan finna investeringsobjekt som ger sådan avkastning att det höga ränteläget kompenseras. Den nu gjorda diskontosänkningen kan bidra till lägre kostnader för företagen och därmed till ökade investeringar, men frågan är om devalveringen var tillräckligt stor.

I och för sig har Sverige numera en så bra valutareserv att det borde finnas utrymme för en ytterligare diskontosänkning ganska snart. Vår valutareserv är i själva verket lågt beräknad, eftersom guldreserven på 1 miljard kronor värderas efter en kurs på 38 dollar per uns, dvs. den kurs som gällde redan 1970. I dag är som bekant guldpriset ett helt annat.

Den försiktighet som riksbanken visade när man sänkte räntan med bara 1 % kan vara klok och ge en fingervisning om ytterligare diskontosänkning. Jag hoppas att en sådan kommer så fort som möjligt, eftersom sänkta räntor är en av de offensiva åtgärder som behövs i dag.

Men, herr talman, det räcker inte med offensiva åtgärder. Det stora budgetunderskottet måste angripas också med besparingar. Även om det i en del fall kan vara beklagligt, måste den offentliga sektorn skäras ner, och då måste man främst inrikta sig på byråkratin och administrationen. När man läser i tidningarna att vårdsektorn inom sjukvården inom ett visst sjukvårdsområde skulle få stiga med 1 %, medan administrationen av vården, dvs. byråkratin, inom samma sjukvård skulle få stiga med 4 %, så måste man ställa sig tvekan inför byråkratins ansvällning. Jag vill påstå att pappers-exercisen aldrig ersätter den mjuka handen och omvårdnaden. När vi på moderat håll kritiserar den offentliga sektorns ansvällning är det inte den sociala omvårdnaden vi vänder oss emot utan byråkratin kring denna. Jag blir ganska övertygad om att rationaliseringar och kostnadsjakt av samma typ som förekommer inom näringslivet skulle kunna nedbringa kostnaderna också på den offentliga sektorn ganska avsevärt, utan att denna sektor på något sätt behöver få sämre effektivitet. Det är nämligen så att byråkrati och effektivitet ytterst sällan hänger samman. Det är den s. k. rundgången som vi vill åt.

Sveriges väg ut ur krisen är en kombination av offensiva åtgärder, av vilka en del redan vidtagits och andra utlovats, och av defensiva åtgärder i form av återhållsamhet på den offentliga sektorn. Vi behöver i dag mindre statsstyrning och större möjligheter för marknadsekonomins fantasirika och skapande krafter.

Herr talman! Marknadshushållningen har aldrig förr i vår historia varit utsatt för ett sådant hot som just nu. Jag syftar naturligtvis på det socialdemokratiska kravet på kollektiva löntagarfonder, ett system där fonder successivt skall ta över större delen av vårt näringsliv och där de små, fristående företagen också måste betala till fondernas köp av aktier i de stora börsnoterade företagen. Jag vill erinra om att man inte i något demokratiskt land i världen har försökt sig på sådana fonder. Kollektiva löntagarfonder har visserligen diskuterats i mer än 20 år i Västtyskland, men nu anser man att idén är politiskt död sedan också fackföreningsrepresentanterna ställt sig negativa.

Det finns alltså redan en massa argument mot löntagarfonderna, men jag skall inte upphålla mig vid dem just nu. Industriministern gav f. ö. för en stund sedan några talande exempel, som jag till fullo instämmer i. Men jag kan inte låta bli att påpeka det otillständiga i att man på socialdemokratiskt håll har mage att driva fram löntagarfonderna till en valfråga utan någon som helst redovisning för hur fonderna skall ledas, utformas och verka. Man försöker på socialdemokratiskt håll tona ner den allmänna debatten om löntagarfonderna därför att man är rädd för väljarnas reaktioner. Därför lyckades man i två hårt regisserade kongresser manövrera fram ett beslut om att ge det socialdemokratiska partiets ledning vad man kallar "ett betydande handlingsutrymme". Hela frågan om fondernas utformning skall skjutas över valet i stället för att underställas folket i val. Nu skall efter det socialdemokratiska manövrerandet svenska folket säga om de vill ha kollektivfonder eller ej utan att veta hur dessa kollektivfonder skall se ut eller hur de skall arbeta.

Jag lyssnade i går till Olof Palme här i kammaren. Han sade bl. a.: Vi är inte färdiga med de tekniska lösningarna.

Men, herr talman, väljarna skall inte få någon som helst möjlighet att påverka utformningen. Den saken skall helt avgöras av det socialdemokratiska partiet utan något medbestämmande från väljarna. Den socialdemokratiska partiledningen har begärt och lydigt fatt en fullmakt att utforma något vars regler sedan inte skall prövas i val. Jag har i några tidningsartiklar tagit upp den här saken, och jag har tillätit mig att kalla den "demokratins dekadens". I dag är jag rädd för att jag uttryckte mig alltför mjukt. Jag tycker nämligen att det ur demokratisk synpunkt är närmast otillständigt att låta folket gå till val om fonder vilkas utformning ligger höljd i framtidsdimmor.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 51 GRI:THE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Egentligen skulle jag vilja börja med en liten kommentar till vad Erik Hovhammar sade om löntagarfonderna. Jag hade inte tänkt att ta upp frågan om löntagarfonderna i mitt inlägg, men jag skulle ändå vilja säga till Erik Hovhammar att det är beklagligt att inte också han satt på läktaren i Folkets hus och lyssnade till den öppna debatt som fördes kring löntagarfondsförslaget. I övrigt kan ju de svenska väljarna ta ställning till frågan om löntagarfonder i kommande val. Det finns alltså möjligheter för hela Sveriges folk att så småningom ta ställning till den saken.

I regeringsförklaringen talar man om att det nu framlagda sparpaketet skall få fart på ekonomin och att man skall satsa mer offensivt på investeringar och skapa ökad sysselsättning. Kampen mot inflationen måste fortsätta, säger man.

Nu har olika borgerliga regeringar på mindre än 13 månader lagt fram fyra olika ekonomisk-politiska paket, varav det ena var en statsverksbudget med

finansplan. Men de ekonomiska förhållandena i Sverige försämras ändå stadigt.

Inflationen är fortsatt hög. Skuldsättningen ökar, och arbetslösheten ökar snabbast.

Det är bl. a. två grundläggande fel som ger upphov till många andra brister i ekonomin. Det är för det första en fortsatt och stegrad inflation. För det andra är det en dålig investeringslust eller investeringsvilja i näringslivet. Resultatet för det svenska folket märks mest tydligt för det första i prishöjningar på viktiga varor och tjänster och för det andra i den enormt stegrade ungdomsarbetslösheten. Inte på något av dessa områden kan regeringen komma undan sitt ansvar.

Medan vi under de senaste tolv månaderna haft en inflation på nära 12 % har prisökningarna på baslivsmedel under samma tid varit över 20 %. dvs. de livsmedel du för ungefär ett år sedan handlade för 100 kr. kostar i dag 120 kr. Eftersom det inte har skett några större löneökningar under denna tid innebär det naturligtvis en klar påfrestning för många hushåll. För låginkomsttagare och barnfamiljer innebär det självfallet en allvarlig åtstramning, därför att de har inte mycket att spara in på.

När det gäller kostnaden för vår bostad, så har denna stigit med över 16 % under de senaste 12 månaderna i förhållande till den allmänna prisökningen på knappt 12 %.

För båda dessa viktiga levnadskostnader måste en rejäl räntesänkning på sikt vara av mycket större betydelse än en momssänkning. Därför är riksbankens beslut om 1 procent sänkning av räntan tacksämligt, men en ytterligare sänkning behövs snarast. Den internationella valuta- och ränteutvecklingen kan snart göra tiden mogen för ett ännu räntesänkingsbeslut. Det är viktigt, därför att en räntesänkning ger både en psykologisk och en ekonomisk stimulans för investeringsviljan och byggandet som kan vara en startmotor för att ta oss ur den ekonomiska jämmerdalen.

Det är också värdefullt att vi får ett tillfälligt prisstopp för att dämpa prisstegringstendenser, men på sikt måste det till en mera kraftfull prispolitik, där bl. a. konsumtionsstöd kan ges till hårt utsatta grupper. Vårt förslag om en höjning av det allmänna barnbidraget kan leda till en viss lindring för barnfamiljer som ganska hårt har drabbats just på grund av prisutvecklingen.

Den andra frågan gäller ungdomsarbetslösheten. Om denna har mycket sagts i den här debatten. I min egen hemort – Helsingborg – har ungdomsarbetslösheten redan fått mycket svåra sociala följder. Under juli månad – en månad som brukar präglas av god sysselsättning – har ca 0,5 milj. kr. utbetalats i form av socialbidrag till ungdomar under 24 år på grund av arbetslöshet.

Att behöva betala ut så mycket för sysselslöshet är väldigt svårt för ansvarsfulla socialarbetare och politiker. Från dem och från arbetsförmedlare, skolfolk och polis lyder nu en enstämmig kör: Låt oss finna vägar att ersätta arbetslöshetsbidrag med arbete eller meningsfull undervisning och

praktik. Annars växer narkotika- och alkoholproblemen i sysslolöshetens spår till ett omfång som det blir helt omöjligt att komma till rätta med.

Det behöver bli mer uppmärksammat att vårt sydligaste landskap Skåne nu drabbas av betydande arbetslöshet. I siffror räknat den största i något svenskt län. Speciellt när det gäller ungdomsarbetslösheten är läget mycket allvarligt i Skåne. Malmöhus län har 3 752 arbetslösa under 19 år, och det är över 10 % av de arbetslösa ungdomarna i hela Sverige. Av dessa ungdomar är 1 258 under 17 år. Dessa unga borde egentligen skyddas av den s. k. ungdomsgarantin. Men varken skolor eller arbetsförmedlingar har i dessa åtströmningstider kunnat leva upp till önskemålen.

För de ungdomsarbetslösa är beredskapsjobben av mycket stor betydelse. Bara i Malmö stad uppgår antalet arbetslösa under 20 år till närmare 1 500. Därför borde regeringen verkligen lyssna till de propäer – bl. a. från socialdemokratiskt håll – som vill ha fler beredskapsarbeten. Vi måste alla – över partigränserna – ta ansvaret för det förhållandet att ungdomar nu går halva eller hela år arbetslösa. I Helsingborg är 30 % av de arbetslediga arbetslösa i över fyra månader, och av samtliga 1 961 arbetslösa i Helsingborg får 60 % varken kontant arbetsmarknadsstöd – KAS – eller arbetslöshetsunderstöd. För allt fler arbetslösa – däribland många ungdomar – har socialbidraget blivit den enda livhanken. Man kan säga att de av ett ointresserat näringsliv, av en initiativfattig regering och en handlingsförlamad kommun är dömda till sysslolöshet. Det behöver snarast möjligt föras en ekonomisk politik och en näringspolitik som skapar arbetstillfällen, bl. a. i Skåne. Industriministern, som nyss talat här, har verkligen skäl att stödja utvecklingsarbetet för mer industriproduktion i Skåne.

Det överraskade mig mycket när jag för en stund sedan hörde industriministern från denna talarstol ge en fullständig felaktig upplysning, nämligen att de areella näringarna i Sverige skulle öka. Han bevisade detta med att det numera bor mer folk på landet. Det är verkligen ett klennt bevis för ett sådant påstående. Jag försökte omedelbart kontrollera hans uppgifter, för jag förstod med en gång att de var felaktiga. Det visade sig att när det gäller både antalet lantbruksföretag, antalet sysselsatta i familjejordbruk och storleken på åkerarealen har det varit fråga om en fortsatt minskning från 1976 till 1978 och från 1978 till 1980. Det är en ganska klar minskning. Lantbruksföretagen i hela landet har från 1976, då de var 130 954, till 1980 minskat till 117 882 – en ganska rejäl minskning således.

Kan det verkligen vara så att industriministern och kanske andra i regeringen på grundval av helt felaktiga fakta nu försöker hindra att vi i Skåne får lov att bygga industri- och bostadsfastigheter även på lantbruksmark? Om det är så att näringen minskar, trots att man har stora överskott av lantbruksprodukter, måste det väl ändå vara befogat att man även i Skåne får lov att använda en liten ytterligare del av lantbruksmarken för utbyggnad av industrier och för att också öka bostadsbyggandet på de orter där det råder brist på bostäder.

Jag hoppas att det var en felsägning som industriministern gjorde sig

skyldig till här i talarstolen. Annars är det mycket anmärkningsvärt att ett sådant uttalande kunde göras i Sveriges riksdag.

Herr talman! Utan politik kan man inte reformera samhället, och utan en planmässig ekonomisk politik kan man inte skapa ökad sysselsättning och lyfta Sverige ur den ekonomiska krisen.

Vi behöver snarast möjligt en beslutsam ekonomisk politik som kan skapa framtidstro och förtroende hos majoriteten av folket.

Anf. 52 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Far jag bara helt kort replikera och anknyta till vad Grethe Lundblad sade angående löntagarfonderna.

Det är riktigt att jag inte deltog i kongressförhandlingarna i Folkets hus, men jag har med intresse läst referaten från de förhandlingarna, bl. a. i LO-tidningen, där man ganska utförligt refererat vad som förekommit. Jag tillåter mig ett enda kort citat från LO-tidningen nr 4 år 1981:

”Rolf Andersson ogillade oklarheten i fondfrågan. När Olof Palme får en fråga om fonderna från journalister uppträder han som en skrämmd mus. Gå fram mer offensivt, sa Andersson.”

Detta är som sagt ett citat ur LO-tidningen, och det bekräftar, herr talman, vad jag nyss anförde, nämligen att utformningen av fonderna ligger höljd i framtidsdimmor. Det är inte bara jag själv som har den uppfattningen, utan t. o. m. deltagare i LO-kongressen.

Anf. 53 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag hade inte tänkt diskutera löntagarfonder här, men eftersom herr Hovhammar tar upp frågan kan jag som känner Rolf Andersson försäkra herr Hovhammar, att Rolf Andersson verkligen är en stark anhängare av löntagarfonder. Hans inlägg gick ut på att han tyckte att man skulle gå mycket snabbare fram med löntagarfonder och ge dem en mycket större betydelse i samhället. Om herr Hovhammar vill hänvisa till honom för att försöka tala om att socialdemokraternas förslag till löntagarfonder inte var utformat på rätt sätt, kan jag upplysa om att herr Hovhammar är ute i fel ärende.

Anf. 54 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Jag känner tyvärr inte Rolf Andersson personligen. Jag bara noterade att det i referatet anförs att han ogillar oklarheterna i fondfrågan. Det står i tidningen, och det var det jag närmast ville föra fram.

Anf. 55 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! För varje dag som går blir vi alltmer brutalt påmind om den djupt allvarliga kris som den svenska textil- och konfektionsindustrin befinner sig i. I förgår nåddes vi av beskedet att statliga Eiser i Borås varslar 759 anställda om uppsägning. För endast ca 100 av dem kan man ordna nya jobb. Dagen före meddelade Almedahlskoncernen att 200 av de anställda där måste sägas upp. Ytterligare ett antal företag har under den senaste tiden

varslat om uppsägningar, permitteringar eller begränsningar i verksamheten. Under den senaste femårsperioden har mer än 12 000 tekoanställda förlorat sina arbeten. Under femårsperioden dessförinnan var motsvarande antal ca 18 000 och under 1960-talet lämnade tiotusentals och åter tiotusentals anställda sina arbeten inom tekoindustrin. Äderlätningen har varit enorm, och den har till mycket stora delar drabbat Sjuhäradsbygden. Det är ingen överdrift att påstå att tekoindustrins existens står på spel.

Enbart de senaste dagarnas varsel i Boråsbygden berör alltså tusentals anställda. Det innebär att antalet direkt drabbade människor är avsevärt mycket större, eftersom många familjers tillvaro är direkt hotad. Arbetslösheten är redan tidigare stor i bygden. Ca 10 % av ungdomarna under 25 år saknar jobb, vilket är ytterligt allvarligt. Något större utbud på lediga arbeten förekommer inte. Det är alltså fråga om en direkt katastrof, som nu drabbat människorna och bygden.

Det bätar föga att söka syndabockar i den här situationen - det löser inte några problem. Men försyndelserna har varit många under de senaste tioårsperioderna, och ofrånkomligt är att grunden för dagens situation inom tekoindustrin lades av socialdemokraterna i regeringsställning. Det var då låglöneindustrin inte ansågs ha något existensberättigande, och dit hörde tekon. Det var då lågprisimporten sköt i höjden utan hejd. Det var då löneskatt på löneskatt ålades företagen, vilket drev upp kostnaderna och försvagade konkurrenskraften gentemot omvärlden. Det var då de många ledighetslagarna genomfördes med kostnadskrävande produktionsbortfall och störningar i arbetsrytmen som följd. Det var då skattetrycket ökade kraftigt och drev fram kompensationskrav i form av högre löner, vilket åter ökade kostnaderna och höjde priserna. Det var då selektiva stödåtgärder florerade och snedvred konkurrensen till förfång för många annars bärkraftiga företag.

Och den solidariska lönepolitiken i all ära - men inte har den varit till gagn för tekoindustrin i vårt land. Med en lägre kostnadsnivå hade konkurrenskraften varit större, avsättningsmöjligheterna bättre och motståndskraften starkare. Med all säkerhet hade många nu nedlagda företag kunnat bestå och antalet tekoanställda varit avsevärt större. Det hade därför för de många anställda varit bättre med lägre löneanspråk och mindre kompensationskrav. Detta påstår jag nu verkligen inte därför att jag skulle missunna någon enda människa en ordentlig inkomst. Det vore mig fjärran. Men jag unnar varje människa ett säkert arbete och en trygg tillvaro - och detta borde för alla vara värt priset av något lägre lön och något begränsade förmåner.

Nedgången inom svensk teko är nu så stor och omfattande att det är alldeles nödvändigt med snabba insatser. Det hjälper inte med fromma förhoppningar om att bättre tider skall stunda. I avvaktan på denna glädjande tilldragelse måste snabba åtgärder vidtagas om vi över huvud taget skall ha någon tekoindustri alls i vårt land. Det ankommer på regeringen att se till att något sker.

Från skilda håll har det framförts en rad synpunkter och förslag i avsikt att stärka tekoindustrins ställning. I åtskilliga fall har förslagen sammanfallit.

Inte minst har från företrädare för branschen redovisats ett material som rimligen måste tillskrivas stor tyngd i sammanhanget. Det vore ju anmärkningsvärt om inte just de människor som i sin dagliga gärning sysslar med tekofrågorna och som har en omfattande erfarenhet av praktiskt tekoarbete skulle vara skickade att ge anvisningar om vad som nu krävs för att bemästra situationen.

Omedelbart måste nu genomföras åtgärder inom gällande bestämmelsers ram. Tullkontrollen måste förstärkas, vilket borde kunna ske på nolltid. Den kostnad detta betingar är väl värd sitt pris. Bristerna i hemtagningsystemet måste åtgärdas för att förhindra att rena olagligheter och direkta felaktigheter begås. Sanktionerna mot dem som bryter mot gällande regler måste kraftigt förstärkas.

Villkoren för att begränsa lågprisimporten genom globala kvoteringar måste omsorgsfullt prövas. Erfarenheter på området står att hämta så nära som i Norge. Mig veterligt har systemet där varit till gagn för hemmaindustrin utan repressalier på exportområdet.

Regeringen har ansvar att söka internationell förståelse för de utomordentliga svarigheter som nu drabbat den svenska tekoindustrin och söka få gehör för att begränsa importen, när självförsörjningsgraden understiger den i 1979 års riksdagsbeslut uppsatta målsättningen om 30 %. Det initiativet måste man ta nu och inte låta sig styras av några förutfattade meningar och underlåta att få frågan prövad.

Det är direkt anmärkningsvärt att just vi i vårt land skall ha så utomordentligt svårt att inom ramen för gällande villkor ta till vara de möjligheter som finns att skydda vår industri för otillbörlig konkurrens. Andra länder tycks med framgång kunna göra detta. Det är sannerligen ingenting att eftersträva att vara världs bäst i att låta lågprisvarorna närmast ohejdat strömma in i landet och ta död på hemmaindustrin.

Men alldeles självklart är det ändå ytterst kostnadsfrågan vi måste komma till rätta med, och där spelar arbetskraftskostnaderna en mycket stor roll, inte minst inom tekoindustrin. Om det nu är omöjligt att tänka sig en sänkning av den direkta lönen över lag – självbevarelsedriften tycks ju inte vara tillräckligt stark för att medverka till detta – så är det ändå fullt genomförbart att kraftigt begränsa lönebikostnaderna, dvs. arbetsgivaravgifterna. Detta kostar på både i form av delvis försämrade villkor för den enskilde och i form av minskade statsinkomster. Men det är väl ändå värt att betala det priset för en stimulans åt hela vårt näringsliv, med förstärkt konkurrensförmåga, vidgade avsättningsmöjligheter för våra varor, ökade ordergångar och tryggare anställningsvillkor som följd? Ett väl fungerande näringsliv är en förutsättning för utveckling och välbästand och kan ge oss de nödvändiga resurserna. Det är därför nödvändigt att ge näringslivet rimliga betingelser att fungera – även om det kortsiktigt kan kosta på.

I den nu rådande situationen för tekoindustrin måste det vara helt otänkbart med några som helst begränsningar av äldrestödet. I avvaktan på att kostnaderna kan sänkas och konkurrenskraften stärkas måste det interna stödet utgå i oförändrad omfattning. Den kostnad detta innebär måste ses i

relation dels till möjligheterna för svensk tekoindustri att överleva, dels till de oändligt mycket större kostnader som den arbetslöshet för med sig, som blir en direkt följd av ett slopat stöd. Därtill kommer de djupa tragedier, som arbetslösheten för med sig för många människor, och som inte går att värdera i pengar.

Slutligen, herr talman, har det från en del håll gjorts stor affär av att ordet "målsättning" har ändrats till "riktmärke" när det gäller tekoindustrins hemmamarknadsandel. För mig är detta en fråga av semantisk karaktär. Har man ett riktämärke för sin verksamhet så strävar man självfallet att nå dit. Men hur skall det vara möjligt att med samhälleliga tvångsmedel av protektionistisk karaktär tvinga människor att köpa svenska tekovaror? Ensidiga importbegränsningar vid sidan av gällande avtal kan därtill vara till stor skada för vår exportindustri, inklusive tekoindustrin. Den naturliga och reella framkomstvägen att vidga den inhemska andelen är att vi alla i ökad utsträckning köper svenska tekovaror. Insikten härom tycks växa sig allt starkare av gjorda uttalanden att döma, vilket är glädjande. Tyvärr finns det emellertid alltför stora brister i lojaliteten i det här avseendet, även i kretsar där man minst borde vänta det. Så t. ex. driver den socialdemokratiska tidningen Västgöta-Demokraten en närmast föraktfull och hänfull linje till inställningen att handla svenskt. Tidningens främsta spridningsområde är just Sjuhäradsbygden! Om inte vi som bor i, verkar i och företräder den bygd där tekoindustrin är starkast förankrad själva efter bästa förmåga så långt det är möjligt föregår med gott exempel när det gäller att köpa svenskt, hur skall vi då kunna få ökad förståelse för detta hos alla de andra som vi vänder oss till i vår vädjan? Och bakom denna vädjan står i högsta grad företrädare för tekoföretagarna och de tekoanställda!

Herr talman! Sjuhäradsbygden har alltså åter drabbats av ett dräpslag. Framtiden ter sig oviss och osäker för många människor. Omedelbara insatser är nödvändiga. Det är därför förvånande att man från regeringens sida ser så kallsinnigt på den vädjan som har utgått från en rad företrädare för bygden med landshövdingen i spetsen. Av fyra statsråd som ombads besöka Boråsområdet för att på ort och ställe ta del av och diskutera problemen har endast handelsministern ansett sig ha anledning att ställa upp – men tyvärr inte förrän i november. Regeringens inställning är beklaglig. Det är nu något måste göras!

Anf. 56 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det är inte lätt att uppträda i allmänpolitiska debatter nu för tiden. Med de snabba växlingarna mellan personerna på olika poster i departementen och med det varierande antal partier som bildar underlag för regeringen är det nästan omöjligt att kanalisera kritiken för den bristande politiska vilja som har lett till stagnation både inom näringsliv och samhälle i praktiskt taget alla våra hemlän.

Vi kan alltså inte skylla dagens situation bara på de folkpartister och centerpartister som nu sitter i regeringen. Till de ansvariga hör också moderata samlingspartiet. Men när man lyssnar på Hans Nyhages utlägg-

ningar om tekoindustrin kan man tro att han och hans parti är helt fria från ansvar för den utveckling som har skett. Moderaterna skulle emellertid under den tid de satt med i regeringen ha kunnat bidra till att man hade verkställt de beslut som riksdagen hade fattat om tekoindustrins framtid i Sverige. Men ingenting hände. Därför bör moderaterna ta på sig sin del av ansvaret för detta.

Från västmanländsk synpunkt är det inte svårt att hitta exempel på problem på arbetsmarknaden som den borgerliga regeringens brist på politik har skapat. Antalet arbetslösa har ökat på ett oroväckande sätt, under det senaste halvåret från 3 300 till 5 500.

Ett av de stora problemen är att arbetsförmedlingens resurser inte är tillräckliga för att klara anstormningen av de 10 000 människor som söker dess tjänster. Det har lett till att arbetsförmedlingen inte har hunnit med att fördela beredskapsarbete till alla dem som skulle behöva det. Kapaciteten är för låg, statsanslagen är för små för arbetsmarknadsverket och därmed är dess resurser att hjälpa människorna till nya arbeten inte tillräckliga.

Vi kan i länet konstatera att en allvarlig försämring har skett när det gäller antalet arbetslösa. Det är framför allt bland män i åldrarna 25-54 år som arbetslösheten ökar, och detta är oroande, därför att det bevisar att det är sysselsättningen i industrin som nu börjar hotas.

För våra ungdomar innebär det dubbla svårigheter, när för det första inte industrin kan ta emot nya ungdomar och för det andra regeringen kräver åtstramning i fråga om utbyggnaden av kommunernas verksamhet. Det betyder nästan tvärstopp när det gäller att ge sysselsättning åt nyutexaminerade ungdomar från gymnasiet och andra skolor.

I vårt län går i dag inte mindre än 500 fler ungdomar arbetslösa än för ett år sedan, och detta är nagotning fruktansvärt. Arbetslösheten är fortfarande störst bland de unga kvinnorna, men nu närmar sig männen i snabb takt samma höga siffror. Låt mig ta ett exempel på hur det ser ut.

Vid högskolan i Västerås studerar f. n. 420 personer på förskolläro- och fritidspedagoglinjerna. Enligt en undersökning som länsstyrelsen har gjort i länet visar det sig att under de närmaste åren behöver bara ett 60-tal nyrekryteras till denna verksamhet i kommunerna. Det är alltså ett mycket osäkert framtidsperspektiv för många unga människor som har sökt sig till en utbildning på ett av de områden där kommunerna fortfarande satsar en stor del av sin expansion.

Västmanland är, brukar vi säga, det mest industrialiserade länet i Sverige – man kan också säga det län som har det minsta antalet statligt anställda. För oss är den situation vi kan se framöver oerhört oroande. I Länsplanering 80 bedömdes att drygt 8 000 nya jobb skulle behövas fram till 1985 för att problemen på arbetsmarknaden skulle kunna övervinnas. Det förutsattes att industrin skulle bibehålla en oförändrad sysselsättningsnivå samt att kommuner och landsting skulle fortsätta att i måttlig takt utöka sin sysselsättning.

Vad som hänt sedan dess är att ett betydande antal jobb har försvunnit i

industrin. Enbart inom stålindustrin och några av de närbesläktade företagen har 1 450 jobb försvunnit sedan 1980.

I de strama tider som står för dörren gör kommuner och landsting allt för att försöka bibehålla en oförändrad sysselsättningsnivå och öka effektiviteten bland de redan anställda. Byggnadssektorn visar hur illa det är ställt med nybyggnadsverksamheten. Där framstår situationen nära nog som katastrofal. Låt mig nämna några fakta.

I början av 1981 planerade kommunerna en igångsättning på 1 300 nya lägenheter. Men som det nu ser ut, enligt de planer som finns, kommer högst 600 lägenheter att påbörjas före årsskiftet. Därmed kommer antalet arbetslösa byggnadsarbetare att öka till mellan 700 och 1 000. För nästa år räknar vi med att antalet lägenheter ytterligare kommer att drastiskt minska, och vad det får för konsekvenser för byggnadsarbetarkaren behöver jag inte orda mera om.

Det är inte bara NCB och Vänerskog, skogsböndernas industrier, som har problem. Det har även den statliga skogsindustrin, ASSI i Skinnskatteberg. Även om problemen inte är av samma art som NCB:s, med oegentligheter inom ledningen och brist på solidaritet mellan leverantörer och företag, har ASSI:s verksamhet i länet drabbats av det minskade byggandet och minskad efterfrågan på företagets produkter. Den bristande konkurrensförmågan gentemot utlandet gör naturligtvis också sitt till.

Jag sade tidigare att läget inom stålindustrin är prekärt. I Hallstahammar lägger man nu ner de s. k. varma avdelningarna på bruket och 300 personer måste gå från sina jobb. I Surahammar har man genomfört nedläggningar av metallurgin med över 500 friställningar i Surahammar och Norberg. ASEFA arbetar visserligen med att skaffa nya arbetstillfällen i Norberg. Jag skulle här vilja framföra en hälsning till industriminister Nils G. Åsling från de anställda där uppe. Som någon kanske minns var Nils Åsling i Norberg i samband med beslutet om nedläggning av Spännarhyttan och talade med glada hejarop om hur allt skulle bli bra, bara ASEFA och de fria marknadskrafterna fick ta hand om den personal som blev överflödigt vid Spännarhyttans nedläggning. Men hälsningen till herr Åsling är att de anställda inte alls är imponerade av den insats som hittills har gjorts där uppe. Det har inte gatt så fort som han trodde och uttalade sig om i tidningarna. Man har fått fram ungefär 100 nya jobb, men man skall ställa detta mot det verkliga bortfallet på över 400 arbetstillfällen, som blev den direkta och indirekta följden av nedläggningen av Spännarhyttan.

Fagersta AB vore det mycket att säga om, men Ing-Marie Hansson kommer att utveckla det resonemanget senare i debatten. Låt mig här bara säga att vi upplever den kolstålstillverkning som bedrivs i Fagersta som väldigt bekymmersam. Mycket talar väl för att någonting drastiskt och negativt kommer att inträffa för denna tillverkning. Om detta blir verkligheten kommer det att beröra mer än 500 i Fagersta och nästan 300 i Forsbacka.

Bulten-Kanthal i Hallstahammar har problem med sin gjutgodsdivision, och man har stora svårigheter i bultdivisionen. I de här delarna har

personalreduceringar genomförts, och flera sadana kan bli aktuella, vilket då ytterligare kommer att försvåra de problem man redan har i Hallstahammar.

I Morgongåva finns ett företag som tillverkar lantbruksmaskiner, Aktiv-Fischer. Det företaget har fått kännning av den kraftigt minskade investeringsförmågan inom jordbruket. Vad är det ett resultat av? Jo, av den Fälldinska högräntepolitiken. Det har lett till att man på Aktiv-Fischer måste tillgripa olika åtgärder för att reda ut situationen där, med bl. a. personalminskningar och permitteringar som resultat.

Ja, herr talman, den bild jag målat upp är inte ny för landet. Det finns givetvis län som har det betydligt svårare. Och bilden är inte ny för vårt län heller. Jag har vid tidigare tillfällen försökt visa på de stora och växande problem som alltmer gör sig gällande i Västmanland. Vad jag vill hävda är att det viktigaste när det gäller att komma till rätta med problemen är att vi får en medveten närings- och industripolitik, där man inte sätter all tillit till de fria marknadskrafternas spel. Det som framför allt krävs är ju att vi får en ekonomisk politik som gör att vi från samhällets sida på nytt kan efterfråga näringslivets resurser och kunskaper.

För att göra en liten avslutning, herr talman, skulle jag vilja avge en liten rapport. Jag har nämligen denna sommar deltagit i praktikverksamhet ute på industrin – det är en verksamhet som också riksdagen är engagerad i. Jag valde att praktisera på ett av de flaggskepp vi har i länet, nämligen ASEA och Asea-Atom.

Herr talman! Den brist på politik från regeringens sida som jag och många andra socialdemokrater talar om i riksdagen kan jag säga slar igenom med full kraft ute i industrin. Människorna där fragar sig: Vad är det vi vågar satsa på? Vad är det vi vågar utveckla, vad är det egentligen för tekniska och ekonomiska lösningar som samhället vill ha? Ja, deras frågetecken är många, men framför allt är frågan från deras sida hur och med vad de skall jobba i framtiden.

Jag har alltid upplevt att svensk industris styrka har varit att man ända sedan 1930-talets mitt har kunnat räkna med att staten, samhället och kommunerna har varit föregångare vid satsning på utbyggnad och ny teknik. Om det har gällt att satsa på elektrifiering av vårt land, att satsa på nya, bättre bostäder för människorna, att bygga ut kommunikationsnätet eller något annat, så har alla dessa statliga satsningar och dessa viljeinriktningar från politikernas sida gett den svenska industrin en unik chans att utöver att göra jobb hemma i vårt land gå ut på den internationella marknaden och hävda sig gentemot andra företag.

Men nu när inga signaler kommer från regeringen, när inga nya satsningar sker på något enda område, blir både industriledare och tekniker villrådiga. Detta, herr talman, upplever jag som att det är till förfång för vårt land. Det är till förfång för vår industri, det är till förfång för vårt eget välstånd och det är framförallt till förfång för alla de arbetslösa och då för var främsta tillgång, nämligen ungdomen.

Herr talman! Jag tror att dagens och gårdagens debatter har visat att det

behövs en ny politik, en politik som innebär att människorna på nytt kan börja tro på framtiden.

Anf. 57 PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Om man skall tro de opinionsmätningar som presenterats under den senaste tiden har vi nu en regering som endast stöds av 16-17 % av väljarna. Det är naturligtvis allvarligt i en situation då landet står inför stora ekonomiska problem. Nu om någonsin skulle ju behövas en regering som hade handlingskraft och som hade viljan och förmågan att återge landet en politisk ledning i stället för att som f. n. ägna sig åt politiskt "tuvhoppande" som förmodligen – jag säger förmodligen – slutar med att man på nytt hamnar på högertuva tillsammans med moderaterna, vilket knappast ger särskilt fast mark under fötterna.

I stället för att söka breda lösningar på problemen utmanar denna svaga regering såväl väljaropinion som riksdagsmajoritet och tror sig genom hot av skilda slag kunna vinna gehör för sin tvivelaktiga politik.

Herr talman! Man blir ju till ytterlighet förvånad när man tar del av vad folkpartiledaren Ola Ullsten latit undslippa sig i Göteborg förra lördagen. Enligt referat i Dagens Nyheter påstår han att det var "dalig stil" att vägra förkortad motionstid då det gällde förslaget om sänkt moms. Sedan säger han följande enligt referatet: "Ibland förefaller det som om riksdagen vore fullständig okänslig för vad den ställer till med."

Detta är ju, herr talman, ganska fantastiskt. Man frågar sig vad det är som riksdagen har ställt till med i detta sammanhang. Det är ju regeringen som har ställt till det för sig. Man frågar sig: Har inte regeringen något ansvar för den ekonomiska och politiska utvecklingen i landet?

När den svaga mittenregeringen misslyckas med sin politik går Ullsten med 6 % av väljarna bakom sig till angrepp på riksdagen. Jag tycker att som enskilda ledamöter av riksdagen har vi anledning att reagera inför sådana här påhopp. Vad riksdagen har gjort i detta sammanhang är att värna om sin rätt till stadgeenlig motionstid på en till riksdagen överlämnad proposition. Detta skall riksdagen naturligtvis kunna göra utan att bli tillrättavissad från en av de svagaste regeringar som landet har upplevt i modern tid. Det vore däremot klädsamt av det lilla folkpartiet och dess ledare, om man visade litet ödmjukhet inför sina egna och landets stora problem i stället för att gå till tuffa angrepp mot parlamentet, som endast har värnat sin rätt till rimliga arbetsvillkor.

Herr talman! Tillsammans med landets alla ekonomiska problem går vi uppenbarligen mot en vinter som kommer att slå rekord i arbetslöshet och utslagning på den svenska arbetsmarknaden. Sannolikt kommer 150 000–200 000 svenskar att bli arbetslösa den närmaste tiden. Huvuddelen av dem kommer att vara kvinnor och ungdomar. Inför dessa problem står denna regering i det närmaste handfallen. Den saknar såväl ekonomiska som politiska förutsättningar att klara problemen.

Den genomförda devalveringen kommer i varje fall på kort sikt inte att ge någon draghjälp åt svensk industri. Tvärtom kommer bl. a. det statsägda

ASSI att få ytterligare svårigheter genom att deras utlandslån har blivit dyrare genom devalveringen.

Detta gäller även för AB Sverige i stort, eftersom den stora utlandsskulden på 50 miljarder kronor i motsvarande mån blir dyrare. Närmare 1 miljard extra får staten punga ut med i form av högre ränta och amortering på de statliga utlandslånen på grund av devalveringsåtgärden.

Det hela slutar alltså i en gigantisk felräkning och ett ökat budgetunderskott, i stället för att det skulle ha gått jämnt upp, som regeringen hade räknat med.

Det framstår som uppenbart att arbetsmarknadsministern och industriministern – som nu har behagat lämna kammaren sedan de levererat sina anföranden – inte kommer att ha resurser för att möta den stigande arbetslösheten i landet, trots de uttalanden som har gjorts på senare tid. Man har nämligen ställt sitt hopp till devalveringen, den föreslagna momssänkningen osv. som medel att möta arbetslösheten. Även på denna punkt har man räknat fel. Notan för denna felräkning kommer att få betalas av de arbetslösa.

Inte minst i mitt eget hemlän, Skaraborg, kommer vi att få en arbetslöshet under kommande vinter som vi aldrig tidigare har sett någon motsvarighet till. För att möta de värsta problemen – i varje fall då det gäller de 2 400 arbetslösa ungdomarna i länet – har länsarbetsnämnden begärt att få 55 milj. kr. ytterligare för arbetsmarknadsinsatser. Av detta har man bara fått 15 milj. kr. Det säger sig självt att dessa pengar inte förslår särskilt långt i dagens prekära situation. Nu måste vi konstatera att ytterligare ett antal unga skaraborgare kommer att kastas ut i arbetslöshet med ty attföljande social utslagning och misströstan för framtiden.

Om man ser på arbetsmarknadsutsikterna i Skaraborgs län i stort, så finner man att de är mycket dystra, för att inte säga katastrofala. Bl. a. på grund av det låga byggandet i hela landet har det skapats stora svårigheter för länets industrier, som till stor del producerar byggnadsmaterial. Dessutom har det kärva ekonomiska läget, med hög ränta och dryga kapitalkostnader – även om man nu genomförde en politisk räntesänkning på 1 % – medfört att den industri i länet som bl. a. har tillverkning för jordbruksnäringen har fått stora svårigheter att finna avsättning för sina produkter.

Enligt länsarbetsnämndens senaste arbetsmarknadsrapport har hittills i år inkommit varsel om uppsägning från inte mindre än 101 företag som berör närmare 2 000 anställda. Permitteringsåtgärder har vidtagits av 24 företag som rör 2 215 personer. Vid ytterligare 15 företag har varsel lagts ut om korttidsvecka, vilka berör 549 anställda. Man räknar på länsarbetsnämnden tyvärr med att ytterligare varsel kan väntas inkomma under hösten och vintern.

De här aviserade uppsägningarna och den bestående låga efterfrågan på arbetskraft innebär enligt länsarbetsnämnden att arbetslösheten i Skaraborgs län kommer att öka till hela 6 000 personer – 5–6 % av arbetskraften – under den kommande vintern. Därför fordras det, enligt nämnden, kraftiga

Torsdagen den
15 oktober 1981

Allmänpolitisk
debatt

insatser i form av beredskapsarbeten för att i någon mån möta dessa problem och förhindra att den öppna arbetslösheten stiger ytterligare.

Om inga åtgärder vidtas för att stimulera det alltför låga byggandet, kan länets byggnadsindustri närmast sägas vara i ett katastroftillstånd. Den riskerar att mer eller mindre slås ut på grund av denna utveckling.

Herr talman! När vi skaraborgare här i riksdagen har ställt frågor och interpellationer till den borgerliga regeringen de senaste åren, där vi uttryckt vår oro för den ökande arbetslösheten hemma i länet, har de borgerliga statsråden genomgående bemött oss med en attityd som om det vore rena okynnet att vi tar upp arbetsmarknadsproblem här i riksdagen. Man har haft ett stående standard svar, nämligen att problemen i Skaraborg skulle vara mycket mindre än på andra håll i landet. Vi skulle ha en industrisysselsättning som låg klart över riksgenomsnittet och en arbetslöshet som låg klart under genomsnittet för riket.

Detta fick jag höra av industriminister Åsling senast den 15 december i fjol. Dessa påståenden var inte sanna då. Industriministern hade inte skaffat de rätta informationerna. Det är ännu mindre sant i dag. Nu framstår det som helt uppenbart att sysselsättningsläget i Skaraborg är klart sämre än riksgenomsnittet. En arbetslöshet som enligt länsarbetsnämndens beräkningar ligger på 5-6 % tyder på detta.

Herr talman! När vi skaraborgare fortsättningsvis tar upp arbetslösheten med regeringen här i riksdagen, utgår jag ifrån att vi blir seriöst bemötta och inte möts med samma svepande formuleringar som tidigare varit vanliga och som närmast har gått ut på att vi klagat helt i onödan.

Nu krävs det krafttag från regeringens sida för att möta de växande svårigheterna på svensk arbetsmarknad. Arbetsmarknadsverket måste få de medel det begärt för att i någon mån förhindra massarbetslöshet i Sverige. Det är ett krav som vi socialdemokrater avser att ställa i en partimotion som kommer att väckas i anslutning till regeringens s. k. krispaket. Det är en orimlighet att sänka momsen och därmed dränera statskassan på ytterligare 5 miljarder kronor, när pengarna behövs för att bekämpa den växande arbetslösheten.

Anf. 58 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag tänker i mitt anförande granska ett par företeelser som enligt min mening är illavarslande tecken i den svenska jordbrukspolitiken.

Svenskt jordbruk har under senare tid, i större utsträckning än kanske någonsin tidigare, ställts inför svåra ekonomiska påfrestningar.

Utöver en successiv lönsambetsförsämring såg Sveriges jordbrukare för ca ett år sedan ytterligare hot torna upp sig i framtiden.

Vad som skulle komma ut av den då pågående fastighetstaxeringen var ett stort frågetecken. En ökande räntebelastning var en realitet, och ytterligare ränteökningar var att vänta. En höjning av skogsvårdsavgiften aviserades. Härtill kan läggas avsättningsproblem för viss del av lantbrukets produktion till följd av låga världsmarknadspriser, men också som en följd av förväntad minskad konsumtion vid en sänkning av livsmedelssubventionerna.

Viljan att hjälpa svenskt jordbruk manifesterades från många håll. Och hade allt ordflöde som kom ut ur den debatten kunnat materialiseras i konkreta åtgärder, så hade jordbruket sannoligen stått sig gott. Några mer konkreta åtgärder har emellertid inte vidtagits för jordbruket. Men som så många gånger tidigare har näringen i förvånande hög grad lärt sig att leva med problemen och varje bonde på sitt eget företag lärt sig att använda den bekanta svängremmen. Dock inte alla! De som varit överoptimistiska vid nyetablering eller de som okritiskt följt rådgivningens alla finesser och fallit i den grop som enkelt kan uttryckas "för dålig soliditet" gör nu dyrköpta erfarenheter, i den mån dessa bönder finns kvar.

Utvecklingen inger stor oro, och allvaret när det gäller bekymren för jordbruksnäringens framtida väl och ve är inte att ta miste på.

Mot denna bakgrund har en del av de åtgärder och förslag som under senare tid rört jordbruket varit av tvivelaktig karaktär. Man har rent av kunnat skönja att jordbruket från olika håll börjat klämmas mellan ideologiska sköldar. Från socialdemokratiskt håll har tanken på en ny jordbruksutredning förts fram. Det är ett krav som man mig veterligt hittills står ensam om. Till det kravet har återigen fogats funderingar om att jordbrukspolitiken borde ersättas eller möjligen kompletteras med en mera uttalad livsmedelspolitik. Vad socialdemokraterna önskar åstadkomma med detta kan knappast vara någonting annat än att få till stånd en livsmedelspolitik som i högre grad än vad som nu är fallet bygger på råvara från utländsk produktion. Med andra ord: Svenskt jordbruk skall, enligt socialdemokraternas mening, mötas av ökad import av livsmedel. Och följaktligen syftar den uttalade önskan om en ny jordbruksutredning till att, såsom på 1960-talet, återigen aktualisera frågan om ett krympt svenskt jordbruk, såväl vad gäller antalet brukare och arealernas storlek som i fråga om produktionsvolym. Det är bra att vi kan konstatera att socialdemokraterna hitintills står ensamma bakom det kravet.

Det är däremot litet överraskande och illavarslande att centerpartiet, oaktat den inställning man har till en ny jordbruksutredning, bidrar med att lägga näring på brasan genom att nu aktualisera frågan om etableringskontroll i jordbruket. Etableringskontrollen är en viktig del av den 1977 fastlagda jordbrukspolitiken. Centerns krav är således indirekt ett stöd för tanken att vi återigen skall aktualisera de grundläggande förutsättningarna för den svenska jordbrukspolitiken i en ny jordbruksutredning. Enligt moderata samlingspartiets mening är det långt viktigare att vi anstränger oss för att till alla delar förverkliga den nu fyra år gamla jordbrukspolitikens målsättning.

Jag nämnde nyss att jordbruket kläms mellan ideologiska sköldar. Jag menade att den ena skölden var den som socialdemokraterna tryckte på då de ville ha en ny livsmedelspolitik i stället för en jordbrukspolitik. Från centerpartiets sida har man nu lämnat sitt bidrag med det ideologiska trycket från den sidan. Mycket överraskande var det därför när centerpartiet förra veckan presenterade ett miljöprogram, där man säger sig ha för avsikt att

föreslå att jordbruksdepartementet skall döpas om till miljödepartementet. Den namnändringen på departementet kan ju rimligen inte vara framsprung- en enbart av intresse att byta namn på departement. Dess värre är det tydligen på det sättet – och ingenting motsäger det – att man numera inom cente: partiet bedömer miljöfrågorna vara så viktiga, att dessa frågor har ett primär: intresse, kring vilka jord- och skogsbrukets frågor har att anpassa sig. Förslaget om namnändring kan inte uppfattas annat än som en politisk markering från centerpartiets sida.

Inom moderata samlingspartiet har vi den mycket bestämda uppfattningen att miljövärdsfrågorna mycket väl kan tillgodoses vid sidan om ett rationellt och riktigt bedrivet jord- och skogsbruk. Vi har dessutom den uppfattningen att landets modernäringar jordbruk, skogsbruk och fiske skall ha ett departement som också till namnet, och i någon mån numera av tradition, klart anger var de frågorna hör hemma. Man kan ju å andra sidan säga att det är ett tämligen oegennyttigt förslag av en jordbruksminister, då han nu föreslår att hans departement skall upphöra. Jag förmodar att det inte är så att Anders Dahlgren anser sig passa bättre som miljöminister än som jordbruksminister. Jag vill ändå, herr talman, inte förtiga att det finns de, framför allt inom skogsbruket, som anser att jordbruksministern inte alltid företräder vitala samhällsintressen som rör hans departement. I stället bedrivs nu ofta i jordbruksdepartementet en i förhållande till nyss nämnda närings villkor onyanserad och ensidig miljöpolitik. Ställningstaganden som nu görs i jordbruksdepartementet ger stöd för tanken att man i regeringen – eller är det måhända i centerpartiet? – gör avvägningar som är till nackdel för modernäringarna jord- och skogsbruk.

De ekonomiska villkoren för jordbruket har i och med gårdagens räntesänkning i någon mån förbättrats. Det torde vara möjligt att också hysa förhoppningar om ytterligare sänkningar av diskontot som då på ett mera avgörande sätt kommer att öka framtidstro och därmed arbetsglädjen inom jordbruket. Det är min förhoppning att denna nya framtidstro inte skall behöva fördunklas av vare sig den socialdemokratiska politikens verkningar eller de från centerpartiet aviserade omprioriteringarna, som kan ligga i förlängningen av att man önskar sig ett miljödepartement. Enligt moderata samlingspartiet är det viktigt att svenskt jord- och skogsbruk nu skyddas från angrepp, vare sig de kommer från det ena eller det andra hållet.

Anf. 59 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Statsråden Eliasson och Åsling har redan tagit upp sysselsättningsfrågorna och understrukit regeringens fasta vilja att bekämpa arbetslösheten. Också jag vill anknyta till den debatten men ur en särskild synvinkel, nämligen ungdomens situation.

Ungdomsarbetslöshet är, som vi alla är väl medvetna om, ett mycket svårt samhällsproblem. Det berör visserligen en minoritet av ungdomarna, men samtidigt gäller det en grupp människor som vi måste känna speciellt ansvar för. Ungefär 80 % av alla 16- och 17-åringar går i gymnasieskolan. Av de

övriga får en del fast arbete på arbetsmarknaden redan efter grundskolan. 10-15 % av gruppen 16- och 17-åringar riskerar att få varken utbildning eller arbete. Det är för den här gruppen ungdomar som vi måste göra de stora insatserna. Det är viktigt att vi verkligen engagerar oss för de här ungdomarna, för de befinner sig i en mycket svår situation.

Att börja sitt yrkesliv som arbetslös är en svår påfrestning. Att känna att man behövs är ett grundläggande behov hos alla människor. Därför är det mycket nedslående för en ung människa att i sitt första inträde på arbetsmarknaden mötas av beskedet: Vi behöver inte dig. Ofta är det fråga om ungdomar som redan i skolan mött många misslyckanden och som därför avvisat tanken på en fortsatt skolutbildning. När de nu möts av misslyckanden i sitt försök att komma in på arbetsmarknaden, så kan det för många innebära en allvarlig knäck för självförtroendet. I vissa fall så kan det leda till problem som sätter spår långt fram i livet.

Varför har nu ungdomsarbetslösheten blivit ett så stort problem i samhället? Det finns naturligtvis flera orsaker. Men en är att arbetsmarknaden har förändrats på ett väsentligt sätt. I gamla tider fanns det på arbetsmarknaden en stor mängd enkla jobb. De var väl anpassade för ungdomar som hade varken någon mer omfattande utbildning eller yrkeserfarenhet att falla tillbaka på. Det var hantlangarjobb, springgrabsjobb och liknande. Nu – i en hårdare rationaliserad tid – har de här arbetsuppgifterna försvunnit. De nya arbetsuppgifterna som kommit ställer mycket stora krav på dem som skall utföra arbetet. Verkligheten är helt enkelt att det finns ganska få arbetsuppgifter på dagens arbetsmarknad för en ung människa utan yrkesutbildning. Det är också den gruppen som är hårdast drabbad av arbetslöshet.

Slutsatsen är att det viktigaste medlet mot ungdomsarbetslöshet är utbildning. Jag tror att vi gör ungdomarna en otjänst om vi inte förklarar för dem att dagens arbetsmarknad fungerar på det sättet. Visst kan ledan i skolan vara stark när man lämnar grundskolan, och visst kan längtan efter att komma ut och arbeta och tjäna pengar vara stor. Men vi måste förklara för dem, att de måste beväpna sig med tålamod och arbeta vidare inom skolans ram för att skaffa sig de kunskaper och erfarenheter som behövs. Det här ställer naturligtvis också krav på skolan att verkligen kunna erbjuda sådan utbildning och utbildning i sådana former att man kan fånga upp alla ungdomar.

Gymnasieutbildning är inte automatiskt en garanti för att man skall få arbete efter utbildningens slut. 50 % av alla arbetslösa ungdomar under 25 år har någon form av utbildning. Det visar hur viktigt det är att skolan erbjuder rätt sorts utbildning. Det här ställer krav på lyhördhet från skolans sida, på en ständig anpassning av utbildningsutbudet till elevernas behov och elevernas möjligheter på den framtida arbetsmarknaden. I första rummet är det naturligtvis ett lokalt ansvar. Det är viktigt med den samverkan som finns mellan de lokala skolmyndigheterna, arbetsmarknadens parter och det lokala näringslivet. Även på länsnivå och central nivå är det mycket viktigt

att vi ser till att vi ständigt anpassar vår verksamhet efter vad ungdomarna behöver för sin framtida yrkesverksamhet.

Men skolan kan inte tvinga eleverna att välja den ena eller andra utbildningen. I sista hand blir det ändå elevernas eget, och föräldrarnas, ansvar att de väl som sker verkligen ger den bästa förberedelsen för det framtida yrkeslivet. Här måste vi tyvärr konstatera att det finns ett förlegat prestigetänkande som skapar stora svårigheter.

Det är föreställningen att vissa yrken och vissa utbildningsvägar är finare än andra. Detta är naturligtvis ett djupt odemokratiskt synsätt. Det blir också till olycka för många ungdomar.

Vi måste komma till den verkliga insikten, att allt arbete har lika stort värde om det utförs väl. Det är det enda sättet att uppnå riktig jämlikhet. Det är det enda sättet att komma till en situation där den unges intresse, fallenhet och möjligheter till arbete i framtiden får styra valet av utbildning. Likaså måste vi försöka komma ifrån det könsbundna yrkesvalet. Pojkar och flickor måste kunna välja studie- och yrkesinriktning utan att snegla på vad som anses vara manligt och kvinnligt.

Skolan önskar naturligtvis hjälpa till i detta arbete för ett friare val för eleverna. Här har studie- och yrkesvägledningen, syofunktionärernas arbete, en viktig uppgift. En reformering av syoverksamheten är på väg. Den praktiska arbetslivsorienteringen – praon – där eleverna själva får lära känna arbetslivet under kortare perioder är också ett mycket viktigt inslag. Därför genomför vi en successiv utbyggnad av praon. På sikt hoppas jag att vi kommer att kunna genomföra en varvad utbildning. Det skulle medföra att eleverna när utbildningen är färdig också hade en betydande arbetslivserfarenhet att falla tillbaka på.

Vi försöker också inom skolans ram göra särskilda insatser för just de ungdomar som hotas av arbetslöshet. Det är det vi menar med den s. k. ungdomsgarantin. Ungdomsgarantin är tänkt som en garanti för att alla ungdomar skall kunna få arbete eller utbildning efter avslutad gymnasieskola. Vi har inte nått dit än, men vi måste ständigt sträva efter att göra ungdomsgarantin till verklighet.

Sedan förra året har vi några nya och, tycker jag, värdefulla instrument i det här arbetet. Jag tänker på de nya introduktionsprogrammen för utbildning, yrkesintroduktionen på 40 veckor, den företagsförlagda utbildningen och de förbättrade villkoren för lärlingsutbildningen. Det är något av ett nytänkande inom svensk utbildningspolitik. Vi slår en bro mellan skolan och arbetslivet.

Man måste förena de insatser som pedagogiskt utbildade lärare kan göra för eleverna med den hjälp de kan få från yrkeserfarna och kunniga människor på våra arbetsplatser.

De här nya vägarna för att underlätta ungdomarnas övergång från utbildning till arbetsliv har ju bara varit i bruk en ganska kort tid. Men redan nu har de visat sig vara värdefulla instrument i vårt arbete att försöka fånga upp i synnerhet dem som annars skulle kunna hamna mellan de bägge stolarna utbildning och arbete. Det finns anledning att noga följa upp de

hittillsvarande erfarenheterna och göra de förbättringar som kan behövas.

Egentligen tror jag dock att kampen mot ungdomsarbetslösheten, mot utslagning av ungdomar, måste börja mycket tidigare. Det handlar om hur själva skolan fungerar som arbetsmiljö. Vi måste skapa en skola som bättre än den nuvarande förebygger utslagning av ungdomar. Vi måste skapa en skola som präglas mera av samarbete, ansvarstagande, medinflytande och gemenskap och som omfattar alla som är verksamma på skolans område.

Naturligtvis är det många olika insatser som behövs för att vi skall kunna skapa en bättre skolmiljö. Men vi vet att en viktig faktor är skolans storlek.

Under efterkrigstiden har vi fått se hur skolenheterna blivit större och större. Bl. a. beror det på den stora folkomflyttning som vi fick uppleva framför allt under 1950-, 1960- och 1970-talen. Den ledde till att många skolor lades ned i glesbygden och på mindre orter.

Därtill kom att alltför många trodde på stordriftsfördelar också inom skolans område. Man menade att stora skolor var ekonomiska och rationella och att de kunde erbjuda eleverna större resurser av olika slag och ett rikare urval på utbildningsvägar. Nu vet vi vilka problem stordriften inom skolväsendet många gånger har skapat. Eleverna känner främlingskap i en miljö där de bara kan lära känna ett fåtal av sina kamrater och lärare. De kan inte uppleva någon hemkänsla i de nya oöverskådliga enheterna. Visst är det många som ändå klarar sig bra i skolan, men en del upplever sin situation som outhärdlig.

Nyligen fick jag ta emot ett utredningsförslag som syftade till att göra det lättare för kommuner att ha mindre skolenheter. Hittills har ju det statliga regelsystemet i stor utsträckning varit utformat på ett sådant sätt att kommunerna tvingats planera för ganska stora skolenheter. Personligen är jag helt på det klara med att något måste göras för att underlätta tillskapandet av små skolor, och jag planerar att lägga fram en proposition med det syftet i vår. Självfallet kommer det att ta tid för att förändra den skolstruktur som vi nu har byggt upp, men målsättningen att komma fram till mindre skolenheter måste vara helt klar.

Det är möjligt att de mindre skolor vi eftersträvar i framtiden inte kommer att erbjuda lika rationella arbetsformer, lika förnämlig utrustningsstandard och samma allsidighet i linje- och grenutbud som dagens storskolor. Men vi får många andra fördelar i stället. Skolmiljön blir bättre och mänskligare, avståndet mellan bostad och skola minskar, utbildningsstandarden framför allt i glesbygd och små orter kan förbättras.

I mindre skolor blir det också lättare att lösa frågan om medinflytande. Det är naturligt med samråd i en miljö där alla känner alla. Det är lättare att undvika byråkratiska arbetsformer.

Medinflytande och ansvar hänger intimt ihop. Det är svårt att begära ansvarstagande av människor oavsett ålder om de känner att de inte kan påverka sin situation och sin miljö. Det är å andra sidan orimligt att begära inflytande om man inte också är beredd att ta ansvar. Vi måste bättre än

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

hittills få föräldrar, elever, lärare och övrig skolpersonal att känna skolan som en gemensam angelägenhet, som alla har något att bidra till.

Elevernas medansvar för skolmiljön kan också ta sig praktiska uttryck. Eleverna måste få möjlighet att aktivt delta i att utforma skolmiljöerna.

I den nya läroplanen för grundskolan. Lgr 80, har vi sett till att sådana här möjligheter har öppnats. Det är viktigt att de nya tankarna får ett ordentligt genomslag ute på skolorna. De försök som har gjorts med sådana aktiviteter på olika håll har gett mycket goda erfarenheter.

Om vi vill skapa en skola som i högre grad präglas av samarbete, medansvar och gemenskap och som motverkar utslagning, så måste vi ha klart för oss att det inte kan ske genom direktiv uppifrån. Det finns inga för alltid givna lösningar på skolornas problem. I stället måste varje kommun, varje enskild skola själv kunna finna sin väg till hur samarbetet skall kunna fungera bäst och hur man bäst skall ta hand om de individer som är elever i just den skolan. I fortsättningen måste på ett helt annat sätt än hittills utvecklingsarbetet inom skolan komma från basen, från skolan själv och kommunerna. Vi måste få mycket mindre av centralstyrning av skolorna.

Ett ökat lokalt beslutsfattande skapar också större möjligheter till samverkan över alla konstlade gränser inom utbildningsväsendet.

Herr talman! När vi ger oss i kast med att utforma dagens och morgondagens skola, då måste vi närma oss uppgiften med ödmjukhet och ansvarskänsla. Skolan och dess innehåll är bland det viktigaste vi kan ge våra barn och ungdomar som en förberedelse för deras liv som vuxna. Några enkla lösningar på hur vi skall fullfölja den uppgiften finns inte. Vi måste ständigt söka oss fram, ständigt vara beredda att kritisera vad vi redan gjort, ständigt vara beredda att kräva nya och som vi tror bättre lösningar. Allt detta måste vi göra i medvetandet om att det vi misslyckas med att ge de unga under skoltiden får vi aldrig chansen att ge dem åter, men att allt vi kan ge dem blir en ovärderlig tillgång under resten av deras liv.

Anf. 60 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Svensk utbildningspolitik har länge kännetecknats av en vilja att genom långtgående ingrepp anpassa utbildningen till aktuella politiska mål. För universitet och högskolor har detta medfört genomgripande organisationsförändringar under de senaste 20 åren. En orsak till den nuvarande krisen inom den högre utbildningen är att universitet och högskolor då de följt riktlinjerna i UKAS, PUKAS, U 68 och H 75 haft stora svårigheter att anpassa kraven till verkligheten. Ett av huvudmålen för framtidens utbildningspolitik måste därför vara att ge universitet och högskolor möjligheter att utveckla sin särart och omsätta de uppställda målen efter sina egna förutsättningar. Alltför vittgående reformer bör därför undvikas i framtiden. Uppgiften att rätta till de missförhållanden som uppstått vid många institutioner kan i framtiden bli fullt tillräcklig.

Men förändringar som syftar till att ge de enskilda institutionerna största möjliga frihet att inom ramen för givna resurser lösa sina samlade arbetsuppgifter på det mest ändamålsenliga sättet måste ha hög prioritet.

Lärartjänstutredningens förslag syftade till en enklare och flexiblere tjänsteorganisation, samtidigt som starkaste möjliga samband skapas mellan högskolans båda huvudsakliga verksamhetsområden – forskning och utbildning.

Den nuvarande svaröverskådliga tjänsteorganisationen skulle enligt utredningens förslag förenklas till att omfatta tre nivåer, och forskning, undervisning och administration skulle ingå i tjänsteuppgifterna. Fördelningen av dessa arbetsuppgifter skulle kunna variera över tiden för de olika individerna, vilket leder till en stor flexibilitet. Viktigt är också att alla lärare skulle delta i forskningsarbete. Det är helt klart att undervisningens kvalitet förbättras ämnesmässigt genom att den garanteras en fast anknytning till vetenskapliga fakta och metoder om läraren är aktiv inom forskningen. För att svensk högskoleutbildning skall kunna vara konkurrenskraftig i ett internationellt perspektiv krävs att nya forskningsrön oavsett ursprung snabbt kan förmedlas via undervisningen. Ett bibehållande av nuvarande tjänsteorganisation leder med nödvändighet till att universitet och högskolor i allt större utsträckning meddelar föräldrade kunskaper.

En annan positiv effekt är att forskningen breddas när fler personer aktivt kommer att delta i själva forskningsarbetet. Undervisningen kommer också att förbättras genom att fler personer engageras i undervisningen. Det torde innebära en kvalitetsförbättring i pedagogiskt hänseende om de studerande får möta ett större antal olika lärare i sina studier. Universitetens uppgift är ju även att förmedla en vetenskaplig attityd, kritisk syn osv., och det sker bäst om olika erfarenheter bryts mot varandra inom universitetens ramar.

Detta är några viktiga argument för lärartjänstutredningens förslag. En ytterligare fördröjning skulle vara mycket olycklig ur universitetens och högskolornas synpunkt liksom för de lärare och forskare som omfattas av förslaget. Den flexibilitet i organisationen på institutionsnivå som förslaget leder till är dessutom en tillgång i de åtstramningstider som nu råder, eftersom de samlade arbetsuppgifterna kan fördelas på de olika lärarna mycket bättre än som i dag är fallet. Man kan – för att använda ett modernt ord – optimera sina resurser på institutionerna. Nuvarande system, där var och en har sina speciella fastställda arbetsuppgifter, tillåter inte detta. Kanske kan kostnaderna för reformen därför minskas genom ett bättre resursutnyttjande på högskolorna.

Men även andra förändringar skulle kunna visa sig vara till fördel på högskolesidan. Jag tänker bl. a. på samarbetet mellan olika institutioner inom närliggande kunskapsområden. Geografisk närhet mellan sådana institutioner liksom samarbete över institutionsgränserna har resulterat i en vitalisering av arbetet på både forsknings- och undervisningssidan. Sådana akademiska miljöer har visat sig vara attraktiva för både lärare och elever, och de har stimulerat till goda forskningsresultat som varit till stor nytta för samhället.

Vi måste genom åtgärder av detta slag skapa ett forskningsvänligare klimat i Sverige. Det är nödvändigt för vår överlevnad som framstående industriland. Rekryteringen av duktiga forskare har sjunkit oroväckande under det

senaste decenniet. Det totala antalet nybörjare i forskarutbildningen har varit konstant men sjunkit inom matematisk-naturvetenskaplig och humanistisk fakultet från ca 400 till 300 per år för vardera fakulteten. Antalet avlagda forskarexamina inom högskolan har sjunkit raskt under 1970-talet och befinner sig nu på samma nivå som i början av 1960-talet – ca 600 per år. Antalet personer som deltar i forskarutbildning har följaktligen ökat jämnt under hela 1970-talet och ligger nu på totalt ca 13 000 personer. Men eftersom examensfrekvensen sjunkit betyder det att en allt mindre andel av forskarstuderandena tar examen varje år. För 1979/80 är siffran ca 10 %, men bottennoteringen för humanistisk fakultet ligger på ca 3 %. Genomsnittsåldern för de forskarstuderande stiger jämnt för alla fakulteter och närmar sig snart för humanistisk fakultet 40 år.

Det är vanskligt att analysera de bakomliggande faktorerna när det gäller denna krisartade utveckling. Forskning och forskarutbildning är en kreativ verksamhet. För att de rätta personerna skall söka sig till den måste de kunna se att de får möjligheter att arbeta med frågor av intresse under frihet att göra egna prioriteringar. De som satsar på forskning måste även få en rimlig ekonomisk standard.

Forskarrekryteringen måste kort sagt bli bättre. Det är en viktig fråga för universitetens och högskolornas framtid. Avgångarna bland dagens akademiska lärare blir stora på 1990-talet. Då kommer verkligen dagens forskarstuderande att behövas.

Alla forskarstuderande behöver kanske inte en hel forskarexamen. Den förhållandevis långa studietiden avskräcker säkert en del. Därför bör en mellanexamen eller specialistexamen tillskapas inom de ämnen eller ämnesområden där ett sådant behov finns. Den bör bygga på ordinarie doktorandkurser, kombinerade med specialkurser, samt en uppsats där förmåga till självständigt arbete redovisas. Denna examen bör anpassas till de krav som kan ställas på en akademisk utbildning med specialiseringar på särskilda områden för arbete som ingenjörer, tekniker, administratörer och lärare i vissa ämnen på gymnasienivå. En specialistexamen kommer även att medföra en ökad jämförbarhet mellan svensk och utländsk utbildning och förstärker därmed utbildningens internationella konkurrenskraft.

Anf. 61 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Under de senaste åren har skolan ofta varit aktuell i debatten. Från början var det mest politiker och skolfolk som diskuterade, men den diskussionen har spritt sig som ringar på vattnet och engagerar nu stora grupper av människor. Det är bra att så sker. Framför allt är det positivt att så många föräldrar och elever vill vara med och påverka skolan.

Ingen förnekar den oerhört stora betydelse som skolan har för barns och ungdomars fostran. Det är bra att vi kommit ifrån de tidigare tendenserna, då man menade att skolan skulle vara neutral i allting. Vi har fått en ny läroplan, som klart säger ifrån att skolan skall fostra, att skolan aktivt och medvetet skall påverka och stimulera barn och ungdomar att omfatta vår demokratis

värderingar, att verka för tolerans och för respekt för sanning och rätt, att känna ansvar för varandra och arbeta för jämställdhet mellan könen.

Men ytterst litet av detta kan ju förverkligas, om inte barnen har kunskaper och färdigheter som ger dem förutsättningar att klara sig i samhället, att söka vidare och att utveckla ett kritiskt tänkande.

Skolans skyldighet att bibringa eleverna kunskaper och färdigheter får inte äventyras av aktiviteter som inte står i samklang med den övriga verksamheten. I allt från Ullstenplanen i höstas till regeringens senaste ekonomiska åtgärds paket betonas tvåfaldigheten i vårt sätt att hantera den ekonomiska situationen. Å ena sidan besparingar - å andra sidan offensiva satsningar, som ökar våra möjligheter att klara problemen.

En sådan offensiv satsning är skolan. En gedigen utbildning är det bästa redskap vi kan ge landets barn och ungdomar för att de så småningom skall bli självständigt tänkande människor. Utan en god utbildning kan vi inte göra de insatser för landet som är alldeles nödvändiga för att vi skall kunna hävda oss inom handel, teknik och industri.

Vi måste ständigt arbeta för att göra skolan bättre. Det betyder inte att skolan har kunnat gå fri från kravet på besparingar. Här liksom på andra områden har det funnits luft i systemet. Vårt arbete måste inriktas på att använda tillgängliga resurser på bästa möjliga sätt.

Den nya läroplanen slår fast att alla barn skall ha rätt till en likvärdig utbildning. Men vi får akta oss för att tro att en likvärdig utbildning betyder att alla barn skall behandlas lika. I stället betyder det precis tvärtom. Alla barn är olika, de har olika förutsättningar att tillägna sig kunskaper och färdigheter. Alltså behöver barn olika mycket hjälp för att nå målet. Och det är vår skyldighet att ge dem det. Ett steg på vägen har varit de icke-socialistiska regeringarnas åtgärder för att få bort centralstyrningen av resurser och i stället flytta ned besluten till de människor som har den direkta kunskapen om var problemen finns.

Grundskolan har nu ett statsbidragssystem som gör detta möjligt, och det finns särskilda pengar för kommuner där man har många elever som behöver speciellt stöd.

Den här möjligheten har hittills inte funnits i gymnasieskolan. Men vi har i dag en gymnasieskola som tar emot i stort sett samma elever som finns i grundskolan. Gymnasieskolan kännetecknas i dag av det paradoxala förhållandet att samtidigt som man säger sig vara i behov av mycket stora insatser för att hjälpa elever med problem så använder man inte fullt ut de resurser som finns för ändamålet. Det beror på den mycket starka detaljregleringen av statsbidraget. Det är alltså viktigt att komma bort från detta. Därför har regeringen lagt fram ett förslag som skall ge skolstyrelser och skolläda ningar möjligheter att själva sätta in resurser där de behövs.

Propositionen om förändringar av gymnasieskolans utformning redovisar dels hur den beslutade besparingen skall genomföras, dels en rad åtgärder för hur man skall minimera följderna av den.

Man sparar genom ökad samläsning på de tre- och fyraåriga linjerna, genom att ta bort de mycket kritiserade icke-obligatoriska delarna av timme

till förfogande, genom reduceringar av resurser till mycket små grupper och genom att föreslå ett visst mått av självstudier.

Men samtidigt föreslår man att fördelningen av dessa medel får beslutas av den lokala skolstyrelsen, av den lokala skolledningen. Dessutom återför man 105 milj. kr. som en extra handledarresurs för de elever som har de största svårigheterna att följa undervisningen.

Det har förekommit en mängd missuppfattningar och felaktiga uppgifter kring förslaget om självstudier. I en av våra huvudstadstidningar kunde man läsa i mars: Var femte lektion utan lärare. – Några veckor senare stod det: Nästan var femte lektion utan lärare. Den 1 oktober var rubriken Var tionde lektion utan lärare. Fortfarande är uppgifterna missvisande.

Sanningen är ju den att om man är stelbent nog att vilja ha kvar allt vid det gamla kan man ha lärarhandledning vid samtliga lektioner i gymnasieskolan. Skillnaden mot dagens förhållanden är då att man får avstå från fyra timmars halvklass i åtskurs 1, vilket blir konsekvensen av den beslutade besparingen.

Men om man anser att eleverna på de tre- och fyraåriga linjerna har förutsättningar att någon eller några timmar under sin gymnasietid klara av att utföra självständigt arbete, kommer man med regeringens förslag att ha möjligheter att göra extra insatser för de elever som bäst behöver det. Genom det nya systemet får man rätten att t. ex. ge speciell hjälp i svenska åt elever på de tvååriga linjerna, där sådana resurser i dag är mycket begränsade. Och det anser jag ger bättre förutsättningar att nå skolans mål att ge alla elever möjligheter att få en likvärdig utbildning.

Debatten i går och i dag har präglats av halvaret i sysselsättningsläget, speciellt då för ungdomarna. Situationen innebär att allt större vikt måste läggas vid det uppföljningsansvar för ungdomarna som kommunerna har. Både arbetsmarknadsminister Eliasson och skolminister Tillander har tidigare utförligt redovisat alla de insatser som ungdomspropositionen möjliggjorde förra året – insatser som framför allt riktas mot de ungdomar som inte vill fortsätta i s. k. traditionell utbildning. Jag avser sådana insatser som inbyggd utbildning, lärlingsutbildning, fyraveckorsintroduktion och fyrtio veckors yrkesintroduktion.

Från början riktades stark kritik mot förslaget från socialdemokratiskt håll. Man ansträngde sig på alla sätt att misskreditera det ute i kommunerna. Men det har visat sig att det utomordentliga uppföljningsarbete som lagts ned i kommunerna har burit frukt. I mycket stor utsträckning har ungdomarna fångats upp, och i många fall har yrkesintroduktion och inbyggd utbildning också lett till fast anställning.

Behovet av utbildning visas i blyxtbelysning av den redovisning som SÖ just har lagt fram beträffande arbetssökande ungdomars utbildningsbakgrund. Så stor andel som 50 % av de arbetssökande ungdomarna har inte mer än grundskoleutbildning.

Men lyckligtvis har också den kritiska inställningen på vissa håll, framför allt i socialdemokratiskt styrda kommuner, fått ge vika för en mera realistisk och mindre ideologiskt färgad uppfattning om fördelarna med ungdomspro-

positionens åtgärder. Jag vill gärna förmedla ett exempel bland flera. Det kommer från skolans ungdomssektion i Södertälje. I ett reportage om ungdom i Länsstidningen den 30 september säger man så här:

”Vi var kritiska från början. Men systemet har flera fördelar. Vi har omvärderat det. Det har visat sig fungera bra att få fram platser. -- För ungdomarna ger yrkesintroduktionen en lika god chans som beredskapsjobben. Chans till anställning på platsen, ett intyg att söka andra jobb på, eller en bättre möjlighet att komma in på gymnasieskolan. Yrkesintroduktionen ger nämligen poäng som får läggas till grundskolebetyget.”

De ekonomiska stimulansåtgärder som regeringen har vidtagit bör ge företagen bättre möjligheter att nu ta ett större ansvar för ungdomarnas inträde på arbetsmarknaden.

Herr talman! Det är folkpartiets strävan att värna om kvaliteten i skolan, kvaliteten på kunskaper och färdigheter, kvaliteten på hjälp åt elever med särskilda behov, kvaliteten på skolan som arbetsplats för både elever och lärare. I det arbetet är det värdefullt att känna det ökade engagemanget från både föräldrar och elever, viljan att ta ett ökat ansvar för skolan. Det är min förhoppning att de enskilda skolorna stimuleras, värdesätter och också fångar upp det engagemang som visas, så att alla tillgängliga resurser, både personella och ekonomiska, tas till vara för att göra skolan bättre.

Anf. 62 NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag skall inte som så många andra i den här debatten ta upp sysselsättningsfrågorna, även om jag skulle ha anledning till det. Problemen inom gruv- och stålindustrin i norra Uppland har förvärrats, och framtiden ter sig i dag mer oviss än någonsin. Likaså accentueras kraven på statliga åtgärder för att klara de stora sysselsättningsproblemen nästa år, när byggnadsverksamheten i Forsmark trappas ned. Jag avser att i senare sammanhang ta upp dessa frågor.

Jag skall ej heller som de närmast föregående talarna ta upp problemen inom skolans område. I dag i den allmänpolitiska debatten tänkte jag ta upp de fruktansvärda förhållandena i Iran och det tilltagande våldet i världen, händelser som berört mig synnerligen illa och inför vilka jag som så många andra känner vanmakt och djupaste förtvivlan.

Dagligen möter oss rapporter i massmedia om det tilltagande våldet i Iran. Utan rättgång och möjligheter att försvara sig avrättas motståndare till Khomeini. Man till och med avrättar folk på gatan utan minsta försök till förhör, om de befinner sig i en mot regimen fientlig demonstration. Sedan i juni i år då förre president Abolhassan Banisadr störtades har omkring 2000 personer – siffran stiger för varje dag som går – på detta sätt avrättats. Alla som deltar i gatudemonstrationer kan utan urskillning godtyckligt dödas. Detta sker under religionens täckmantel. Islam tillåter inte ens att sårade rebeller förs till sjukhus utan de bör i stället avlivas, heter det. De som arresteras för väpnade demonstrationer kan inte få ångra sig, sade ayatollah Guilani vid en presskonferens nyligen. Straffet måste bli det som bestämts av Koranen – döden på värsta sätt, genom hängning eller genom amputation av

högra armen eller vänstra benet. Det har gått så långt att man uppmanar föräldrar att hålla sina barn under noggrann kontroll, eftersom de kommer att avrättas oavsett ålder om de grips i samband med Khomeinifientliga demonstrationer. Föräldrar som saknar sina barn eller andra anhöriga köar om morgnarna för att i partitidningen Jomhuri Eslami läsa om de är bland dem som föregående dag avrättats. Uppgifter om att 200 barn avrättats har förekommit, däribland enligt obekräftade uppgifter 30 flickor i åldern 9 till 14 år. En skolelev, en 12-årig flicka, avrättades för att hon på en husvägg skrivit "död åt Khomeini". I ett radiotal har Khomeini uppmanat skolbarnen att ange kamrater som har en fientlig inställning till prästerskapet.

Det som sker i Iran är för oss och hela den civiliserade världen ofattbart. Det är som om man skulle förflyttas 1000 år tillbaka i tiden. Ända måste väl Iran betraktas som en upplyst och i andra avseenden modern stat.

Den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter antogs av FN:s generalförsamling 1966. Enligt uppgift ratificerade Iran konventionen den 24 juni 1975. Iran har dock inte tillträtt det fakultativa protokollet – enskild kan således inte klaga – och ej heller avgett den särskilda förklaringen som innebär att någon annan stat kan klaga hos kommittén på förhållandena i Iran. Initiativ till undersökningar om förhållandena i Iran tillkommer därför endast kommittén som har rätt att begära in rapport från Irans regering.

Enligt artikel 6 i konventionen skall ingen godtyckligt berövas sitt liv. Dödsdom får endast avkunnas för de allvarigaste brotten och skall endast kunna verkställas efter slutlig dom av behörig domstol. Varje dödsdom skall ha rätt att begära nåd eller förvandling av straffet. Dödsdom skall ej kunna avkunnas för brott begångna av personer under 18 år och skall ej verkställas mot havande kvinnor. Enligt artikel 7 får ingen utsättas för tortyr.

Trots det fruktansvärda som händer i Iran är reaktionen ute i världen ganska avvaktande. Ändå strider det mot varje rättsstats uppfattning och är också ett klart brott mot FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Att i vår tid utan misskund avliva människor som är misshagliga eller att på grund av ringa brott stympa människor är fasansfullt. Sverige borde på det skarpaste protestera mot detta primitiva och brutala våld. Statsministern har visserligen i ett uttalande fördömt våldet i Iran. Det är bra men det borde direkt till den ansvariga regimen göras en vädjan från Sverige och andra länder om ett upphörande av de brutala våldshandlingarna. Jag är medveten om att en sådan aktion kan störa det pågående förlikningsarbetet, men våra samveten bjuder oss att göra vad som kan göras för att stoppa det som sker. Regeringen bör i FN och andra internationella organ verka för ett avbrytande av de skoningslösa avrättningarna och en humanare behandling av gripna personer i Iran.

Det är fruktansvärt, det som sker i Iran. Men även på många andra håll i världen förekommer våld, tortyr och avrättningar av oläktänkande. Länder som El Salvador, Chile, Turkiet och Paraguay, för att nämna några exempel,

saknar respekt för de mänskliga värdena. Amnesty International utråder ett energiskt arbete mot våldshandlingar.

Sedan 1975 har Amnesty agerat mot tortyr eller annan grym och förnedrande behandling i över 60 länder, där myndigheter utsatt fängslade för våld, med det klara syftet att tillfoga extremt fysiskt och psykiskt lidande. Dödsstraffet existerar i 134 länder. Amnestys till synes fruktlösa arbete har ändå gett den erfarenheten att människor kan räddas från tortyr och död genom bestämda internationella åtgärder. I det arbetet kan Sverige göra en insats.

Amnesty har begärt att få sända en delegation till Iran, men utsikterna därtill torde vara små för att inte säga obefintliga.

Åtgärder för att binda regeringar till överenskomna internationella normer om mänskliga rättigheter måste stärkas. Det är angeläget att de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter skrivs under av alla länder. Den internationella konvention mot tortyr som nu håller på att utarbetas måste snarast antas av Förenta Nationerna. Den måste ge rätt till internationella undersökningar på plats av häktade och förhörscentraler.

Mord och våldshandlingar förekommer dagligen i en rad länder. Respekten för människoliv ser inte ut att finnas, utan terroraktioner och väl planerade mord har blivit ett alltmer använt medel för att göra sig av med besvärliga motståndare. Mordet på president Anwar Al-Sadat i Egypten kan få allvarliga konsekvenser för läget i hela Mellanöstern. I andra länder som Iran, Libanon och Libyen jublar man över Sadats död. Det är, tycker jag, väl makabert när PLO-ledaren Yassir Arafat, som många anser som den naturliga förhandlingsparten för en fredlig lösning i Palestinafrågan, uttalar sin tillfredsställelse över att Sadat så skändligt mördats. Hur skall man någonsin kunna åstadkomma fred i världen, när våldet firar triumfer och upphöjs till ett lovvärd sätt att lösa konflikter?

När våldet på detta sätt blir accepterat, är risken stor att det sprider sig mer och mer. Även i västerländska stater uppstår allt oftare situationer där våldshandlingar – och grova sådana – kommer till användning. Våld föder våld, och därför bör länder och regeringar kraftigare reagera mot det som sker och i tid försöka stävja detta. Sverige har gjort stora insatser i frågan om åtgärder mot tortyr och för dödsstraffets avskaffande i alla länder. Detta arbete måste fortsätta, även om utsikterna f. n. inte är alltför ljusa.

Anf. 63 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Även om jag tillhör skatteutskottet, kommer jag den här gången inte att använda min tid till att tala om skatter. Skälen härtill är flera. Under gårdagens debatt ägnades en avsevärd tid till att ventilera skatter, och i mitten av november när vi här i kammaren skall ta ställning till regeringens proposition 1981/82:30 med bl. a. förslag om sänkt moms kommer vi att få en omfattande skattedebatt. Till yttermera visso har en uppgörelse mellan mittenpartierna och socialdemokraterna om 1983 års skattereform ännu inte nåtts, trots att målsättningen var att partierna skulle bli klara före vår allmänpolitiska debatt.

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

Jag kommer i stället att ägna mig åt en annan utomordentligt viktig fråga, i själva verket en ödesfråga för vårt land, nämligen hotet om fackföreningsfonder. Dessa problem var visserligen också uppe till debatt i går, men långtifrån alla synpunkter togs upp.

Som bekant har både LO:s och socialdemokraternas kongresser sagt ett rungande ja till löntagarfonder eller, vilket är en riktigare beteckning, fackföreningsfonder. Därmed låter man utåt påskina att det står en enig opinion bakom förslaget. Så är emellertid ingalunda fallet.

Alla de opinionsundersökningar som jag tagit del av har visat en mycket stor majoritet mot kollektiva fonder. Inte ens bland socialdemokratiska sympatisörer eller bland LO-medlemmarna själva finns det enligt undersökningarna någon som helst majoritet för detta kollektiva ägande.

De senast utförda undersökningarna visar att mer än dubbelt så många svenskar föredrar individuellt ägande framför kollektivt. T. o. m. bland LO-medlemmarna finns det en viss övervikt för individuellt ägande av eventuella löntagarfonder, och bland socialdemokraterna är det ungefär fifty-fifty. Nästan sex av tio tjänstemän vill att eventuella fonder skall ägas individuellt. Att vart största TCO-förbund, Industritjänstemannaförbundet, är negativt till de kollektiva fonderna är alltså inte så märkligt mot bakgrund av de här redovisade siffrorna. Såväl fackmedlemmar som socialdemokratiska partisympatisörer förefaller helt klart vara toppstyrda av sina organisationer. Att lyssna på rörelsen, som det annars talas så mycket om, har man uppenbarligen inte besvärat sig med när det gäller ställningstagandet till fackföreningsfonderna.

Trots allt sabelskrammel om fonderna är det dock ett hoppfullt tecken att en del tongivande socialdemokratiska ekonomer med Kjell-Olof Feldt i spetsen har yttrat sig mycket försiktigt i frågan och påpekat att det finns möjligheter att avbryta fondexperimenten, om de visar sig vara mindre lyckade. Det blir en avbruten hängning, skulle man kanske kunna säga – men i så fall säkerligen förenad med svårigheter att väcka delinkventen, dvs. svenskt näringsliv, till liv igen. I vart fall förefaller det som om biskop Brasks minne lever kvar bland mera eftertänksamma socialdemokrater.

Under rubriken Hoppfulla tecken får man väl också inordna den välfrejdade socialdemokratiska ekonomen Assar Lindbeck. I mitten av förra månaden avrättade han – för vilken gång i ordningen vill jag låta vara osagt – förslaget till fackföreningsfonder, vid en debatt med partivänner på Nationalekonomiska föreningen.

Det viktigaste argumentet mot fonderna är enligt Lindbeck att den för vårt välstånd så livsviktiga marknadsekonomin inte kan bevaras. När LO-SAP-ledningarna påstår att detta går även med fonderna, avfärdar Lindbeck påståendet som enbart prat. Att facket också skulle bli arbetsgivare är en annan följd av fondsocialismen som självfallet också måste inge bekymmer för alla, och Assar Lindbeck talar om ett ganska snabbt behov av en ny fackföreningsrörelse, liknande Solidaritet i Polen.

Det finns flera andra argument mot fackföreningsfonderna. I vår ytterst komplicerade värld är det extra viktigt att det är proffs som sitter i företagens

styrelser och inte politiker eller fackföreningspampar. De är säkert många gånger kunniga inom sina resp. områden men för den skull knappast lämpade eller utbildade att sköta stora företag. Fackföreningsägda BPA:s stora problem torde kunna tjänstgöra som lämpligt åskådningsobjekt.

Det sagda visar också det olämpliga i s-förslaget att våra banker skall ha statligt utsedda styrelseordförande. Var hittar man den kompetensen? Krister Wickman kan ju inte basa för mer än en bankstyrelse.

Hur blir det f. ö. med fackföreningarnas uttalade solidaritet över gränserna? Det finns svenska multinationella företag som tjänar in mer än 90 % av sin vinst i utlandsbaserade dotterbolag. Utländska jobbare bidrar alltså genom sin arbetsinsats till att skapa eventuella fackföreningsfonder i Sverige. För någon fondmodell liknande den man tänkt sig i Sverige finns inte utanför våra gränser – Peru visst undantaget.

Just detta problem är något enbart för de stora företagen. Gunnar Nilsson, som i gårdagens debatt var påfallande lågmäld och öppen när det gäller fonderna, påpekade att anslutningen är frivillig för småföretagen. Vad är ett sådant löfte värt? Med en s-majoritet i riksdagen behövs det naturligtvis endast ett penndrag för att ändra på detta. Det kan vara skäl att erinra om att det ursprungliga Meidnerförslaget endast skulle gälla de stora företagen – med mer än 500 anställda, vill jag minnas – men en tidigare partikongress strök storleksgränsen.

Andra nackdelar är att småföretag utanför systemet drar sig för att expandera sig in i systemet och f. ö. i framtiden blir nästan helt beroende av större, fonddominerade företag såsom underleverantörer till dessa. Behövs då fonderna för att trygga företagens kapitalanskaffning? Förvisso inte. Behovet av nyemissioner för en ordentlig industriexpansion är beräknad till 2 miljarder kronor per år. Det är inget valdsamt stort belopp när man tänker på att vi årligen köper sprit och vin för fem gånger så mycket och spelar på tips, toto och Lotto m. m. för 5 miljarder kronor varje år. Det behövs inga fackföreningsfonder för att skaffa fram erforderligt kapital, om blott lönsamheten är tillräcklig. I själva verket är det så att blotta hotet om fonderna skrämmer bort investeringskapitalet och väsentligt minskar framtidsstron både bland dem som driver företag nu och bland dem som funderar på att öppna eget. Är inte investeringarna lönsamma, häller kapitalet sig borta. Då hjälper det inte med några fonder om målsättningen är – som det sagts – att placera medlen med krav på räntabilitet.

Samtidigt måste det vara ytterst tvivelaktigt om räntabilitetskravet kommer att kunna upprätthållas, om vi nu får en fondsocialism. Trycket från olönsamma nerläggningshotade företag på att fonderna skall gå in och stötta kommer säkerligen att bli stort. Den minnesgode erinrar sig hur socialdemokraterna för ett par år sedan gick ut i en riksomfattande kampanj och talade om län för län vilka nerläggningshotade företag som skulle ha klarat sig om blott man vid det tillfället hade haft Meidnerfonderna.

Vad finns det då för alternativ till fackföreningsfonderna? Sedan ett par år tillbaka har vi som bekant ett värdesäkert lönesparande som dels kan ske i form av banksparande (skattesparkonto), dels i form av aktiefondssparande

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

(skattefondskonto). Dessa två sparformer har blivit mycket populära, och den 31 augusti i år fanns det 648 000 skattesparkonton och 286 000 skattefondskonton. Nu kan det naturligtvis hända att en del personer använder båda sparmöjligheterna, men det är säkert inte för mycket sagt att mer än tre kvarts miljon svenskar f. n. använder denna sparform. Det sammanlagda sparbeloppet uppgick vid samma tidpunkt - den 31 augusti - till 6 300 milj. kr. Även om en del av dessa pengar utgör överflyttningar från andra sparformer, innebär de nya sparformerna ett icke oväsentligt nysparande.

Till detta skall läggas att det fr. o. m. i år har öppnats möjlighet att aktiespara i det företag där man själv jobbar. Hittills, den 31 augusti, har 44 500 sådana konton öppnats och det sparade beloppet är närmare 100 milj. kr.

Herr talman! Vi kan nu jämföra dessa två sparformer, det värdesäkra lönsparandet som jag här har något redogjort för och det föreslagna sparandet i löntagarfonder eller rättare fackföreningsfonder.

Den förstnämnda sparformen är frivillig, individuell och förmanlig ur skattesynpunkt. Den andra är tänkt att bli obligatorisk, kollektiv och utan några skatteförmåner. Är det mot bakgrund härav så konstigt att svenska folket vid varje opinionsundersökning föredrar ett individuellt sparande framför fondsocialism?

Det är också helt följdriktigt att socialdemokraterna tydligt och klart har deklarerat att det av den borgerliga trepartiregeringen införda sparandet skall upphöra, om det blir vänstermajoritet i nästa års val. Detta ställningstagande är närmast självklart - ju fler som sparar individuellt desto svårare blir det att genomföra fondsocialismen i vårt land. Det är min förhoppning att alla väljare skall ha detta fullt klart för sig när valsedeln skall stoppas i urnan nästa år.

Anf. 64 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Det har i denna remissdebatt uttalats många farhågor beträffande sysselsättningen under den kommande vintern. Även jag känner oro för denna. Inte minst ur ungdomens synpunkt är arbetslösheten en ytterst besvärlig situation. Ingenting kan te sig mera hopplöst än att stå utan möjlighet att få ett arbete. Det är därför oerhört angeläget att alla åtgärder vidtages för att skapa sysselsättningsmöjligheter. I mitt eget län, Malmöhus län, är arbetslösheten stor. Åtgärder av skilda slag är nödvändiga.

Ljuspunkter finns dock, och de skall inte glömmas bort. Regeringens åtgärder, inte minst devalveringen, bidrog bl. a. till den stora varvsorder som Kockums fått. Det är en order som ger förhoppning om en ny framtid för Kockums. Nedskärningen av arbetsstyrkan blir mindre, och 600 specialarbetare skall nyanställas enligt vad som uttalades häromdagen av företagets chef. Även från andra håll har hörts optimistiska tongångar. Industriförbundet har uttalat förhoppningar om att devalveringen skall bidra till 30 000 à 40 000 nya jobb.

När man från socialdemokratiskt håll påstår att regeringen ingenting gör

för att bemästra arbetslösheten är detta därför utan förankring i verkligheten. Aldrig har det satsats så mycket för att skapa sysselsättning som under den senaste femårsperioden. Trots alla problem är ändå 400 000 fler sysselsatta än för tio år sedan.

Regeringen har också föreslagit och vidtagit en rad åtgärder för att stimulera till nya jobb. Några av de stödmöjligheter som nu finns och de satsningar som har gjorts är följande. Företag inom tillverkningsindustrin som under perioden april 1981 till mars 1982 utökar sin personalstyrka får ett nyrekryteringsstöd med 23 000 kr. per nyanställd. Företag som anställer långtidsarbetslösa ungdomar i åldern 18–20 år får bidrag med 40 % av lönekostnaden under ett års tid. I våras anslogs det 1,5 miljarder kronor över statsbudgeten till beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning och tidigare-läggning av statliga bygginvesteringar. Landstingen har fått igångsättnings-tillstånd för sjukhusbyggen för ca 900 milj. kr.

Enligt det förslag som regeringen lade fram i september satsas ytterligare 400 milj. kr. på beredskapsarbete och 200 milj. kr. på vägar, på SJ och på reparationer och underhåll av statliga byggnader.

I septemberpaketet ingår också att man ändrar Åmanlagarna, så att det blir möjligt att provanställa en person under högst sex månader och att anställa personal vid tillfällig arbetsanhopning.

Inte minst det sistnämnda tror jag har stor betydelse, framför allt inom de mindre och medelstora företagen. Under den korta konjunkturuppgång vi hade 1978–1979 hörde man ofta från småföretagen att dessa tvekade att utöka sin arbetsstyrka just på grund av risken att den efter en tid inte skulle ha full sysselsättning. Vi måste förstå deras problem. En uppmjukning av anställningsskyddslagen, den s. k. Åmanlagen, kommer säkerligen att ha en positiv effekt på sysselsättningen. Läger man därtill att en provanställning ofta leder till ett fast jobb, så bör ett sådant förslag från alla håll kunna mottas med tillfredsställelse.

När vi i dag ser på vårt lands ekonomiska problem bör det stå helt klart att vi inte enbart kan *spara* oss ur krisen. Vi måste både begränsa den offentliga sektorns utgifter och – samtidigt – genom olika åtgärder försöka *växa* ur krisen.

Regeringens åtgärder, såväl tidigare som nu i septemberpaketet, syftar också till detta. De syftar till att stimulera näringslivet till ökade investeringar. Vi har nu ett förslag, som snart kommer att behandlas av riksdagen, till ett bättre, rättvisare och mera snabbverkande investeringsavdrag. Förslaget innebär också en ökad satsning på forskning och utveckling, vilket är nödvändigt för att vi skall kunna hävda vår plats på exportmarknaden och kunna ta fram produkter som ligger högt i kvalitet och som vi kan konkurrera med på världsmarknaden.

Det finns också förslag om att stimulera ett nyskapande. Det föreligger nu äntligen ett förslag om att göra det litet lättare för uppfinnarna, när de har fått patent på en uppfinning som de kan sälja och kan börja tillverkningen, genom den föreslagna möjligheten till inkomstutjämning över en femårsperiod för denna grupp i vårt samhälle.

Om någon månad kommer en ny småföretagarproposition, som än mer skall underlätta småföretagens verksamhet, marknadsföring och expansion.

Det förslag som har mött mest motstånd och vållat den största debatten är förslaget om momssänkning. Märkligt nog möts förslaget med motstånd just från de partier som förra året var motståndare till – eller tveksamma inför – höjning av momsens. Socialdemokraterna sade då nej och gör det nu också, trots att förslagen är av motsatt art. Moderaterna antydde ju att den höjning som då skedde kunde vara av mera tillfällig art. Nu, när det föreligger ett förslag om att sänka momsens, säger man från dessa båda partier nej.

Vad är då orsaken till att man från regeringens sida lägger fram förslag om en sänkning av momsens? Vi vill bl. a. stimulera den inhemska konsumtionen, och vi vill undvika krav på kompensation på grund av devalveringen. Jag är förvånad över att man inte här inser det värdefulla i att göra en viss justering av mervärdeskattens storlek. Jag tycker nog att det skulle finnas anledning att stödja regeringens förslag. Det är angeläget att vi i en för landet bekymmersam tid inte låter vare sig partitaktiken eller den korta tiden inför ett val bli avgörande. Vi bör se realistiskt på problemen och vara med och ta ansvar för de beslut som är nödvändiga om vi skall vända utvecklingen i rätt riktning.

Riksdagen har under de senaste åren beslutat om nya regler på kapitalbeskattningens område allmänt och för det kapital som är bundet i rörelsen. Likaså har det beslutats om nya regler för företagsbeskattningen. Det gäller beslut som bl. a. syftar till att underlätta kapitalförsörjningen, stimulera investeringar och göra skattereglerna för småföretag och storföretag mer likvärdiga. Det är värdefullt att dessa beslut har fattats, och det är angeläget att man nu också fortsätter att stimulera till nya investeringar, att se till att det blir intressant att satsa kapital i nyinvesteringar. Det är också angeläget att ytterligare åtgärder vidtas på sambeskattningsområdet så att skattereglerna blir mera likartade för gifta, samboende och ensamstående. Äktenskapet skall inte utgöra grunden för en skärpt beskattning.

Om någon vecka kommer förmodligen centerens, folkpartiets och socialdemokraternas gemensamma förslag om skatteregler för 1983 att framläggas. Det är att beklaga att inte moderata samlingspartiet finns med i överenskommelsen. Att kräva betydande ändringar i skatteuttaget för 1982 är ganska märkligt, när bl. a. avtalen ligger bundna. Man måste fråga sig vad som egentligen kan vara motivet till att göra en genomgripande förändring av skatteskalorna vid en tidpunkt då den inte kan samordnas med en avtalsuppgörelse. Jag vill ändå hoppas och tro att när nu fyra partier krävt en marginalskattesänkning till 50 % för det stora flertalet inkomsttagare, så skall inte taktiken hindra förutsättningarna för en bred samlad lösning av marginalskattefragan och fragan om regler för underskottsavdragen. När det gäller den sistnämnda frågan har kritiken varit våldsamt, samtidigt som ovissheten om reglernas utformning har varit stor. Kanhända kommer förutsättningarna för samförstånd att bli större när vi vet vad förslaget

innehåller. I varje fall blir då spekulationerna mindre och förutsättningarna för en saklig debatt väsentligt större.

Även om vi nu får ett betydligt förändrat skattesystem inom en nära framtid, så finns det all anledning att ha blicken riktad ännu längre fram. Vi i centern blickar verkligen framåt, och vi har därför på allvar börjat studera förslaget om en utgiftsskatt. Det är för tidigt att i dag ha en alldeles bestämd uppfattning i den frågan, men det finns all anledning att se vilka fördelar och vilka nackdelar ett sådant system skulle kunna innebära. Alldeles självklart är att utgiftsskattesystemet har en betydelsefull inverkan när det gäller sparande. Ur denna synpunkt är det utan tvivel det bästa system man kan åstadkomma. Utgiftsskattesystemet innebär ju att man inte beskattar inkomsten förrän vid det tillfälle då den konsumeras. Därför lägger man i den enskildes hand att avgöra när han vill redovisa inkomsten för beskattning. Det finns utan tvivel betydligt större valmöjligheter för den enskilde med ett sådant system, samtidigt som det är klart positivt när det gäller att stimulera investeringar.

Men vi kommer som sagt att diskutera den frågan vid atskilliga tillfällen, och vi får väl se när utredningsförslaget är klart. Glädjande nog har ju utredningen tillsatts, och det är med stort intresse som vi från centerns sida emotser vad den kan komma att leda till.

Nog finns det ljusglimtar när vi riktar blicken framåt och försöker sia om framtiden. Vi har i vårt land kunnig arbetskraft, goda företagsledare, högt tekniskt kunnande och i grunden ett stort ansvarskännande, som skapar förutsättningar för framtidstro. Kan vi dessutom något ställa partitaktiken åt sidan och låta samhällsansvaret träda fram i främsta ledet, då bör vi också kunna lösa dagens problem och skapa förutsättningar för en god utveckling.

Anf. 65 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Stig Josefson drog en lans för momssänkningen, och det är hans självklara rätt.

Men jag måste reagera när han uttrycker förhoppningen att inte partitaktik skall diktera vårt ställningstagande till en momssänkning. Hade vi velat syssla med partitaktik, så hade vi naturligtvis sagt ja till en momssänkning. Det är ju en populär åtgärd – att se till att priserna sjunker. Att vi nu är synnerligen tveksamma inför en momssänkning beror på omsorgen om landets ekonomi, och vi är då så långt borta från partitaktik som man kan komma.

F. ö. bör ju en mera seriös debatt i den här frågan anstå till dess vi och socialdemokraterna lagt fram resp. partimotioner.

Anf. 66 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Jag delar Knut Wachtmeisters uppfattning att debatten om momssänkningen bör få anstå. Men jag trodde inte att det var så känsligt, när jag sade att jag hoppas att partitaktiken inte kommer att bli avgörande när frågan skall lösas. Jag riktade mig inte till någon särskild, men den som känner sig träffad får göra det. Ett faktum är emellertid att det gäller att

kunna genomföra devalveringspaketet utan att det blir alltför många negativa konsekvenser i form av kompensationskrav från det ena eller det andra hållet. Här menar jag att vi har ett instrument med vilket vi kan lösa problemen på ett tillfredsställande sätt. Därför uttalade jag förhoppningen att man skulle kunna bringa denna fråga till sin lösning utan att partitaktiken får spela in.

Anf. 67 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Att sänka momsén för att hindra att pristaket bryts igenom, med påföljd att vi får vissa automatiska lönehöjningar, är däremot taktik.

Anf. 68 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är beklagligt att inte Knut Wachtmeister har insett att det i momssänkningen ligger väsentligt mycket mer än vad han tog upp. Om vi nu skall fortsätta debatten vill jag fråga: Vilken effekt har en sänkning av inkomstskatten i dagens situation?

Andre vice talmannen anmälde att Knut Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 ÅKE POLSTAM (c):

Herr talman! Rättssäkerheten är en högt värderad princip i vårt samhälle. Det är en princip som inte får eftersättas.

Vårdandet av rättssäkerhetsprincipen får dock inte leda till att åtgärder som är angelägna och som för vissa grupper kan vara obekväma stoppas med hänvisning till rättssäkerheten. Jag värderar själv kravet på rättssäkerhet mycket högt. Om jag önskar ingå ett avtal eller över huvud taget göra en transaktion av något slag, måste jag kunna lita på att de rättsregler som finns när avtalet ingås också gäller när det skall verkställas.

Ett stort gissel i vår samhällsgemenskap är den ekonomiska brottsligheten. Denna brottslighet som riktar sig mot samhället äventyrar hela grundvalen för vårt samhällssystem, ett system byggt på ansvar för oss själva och för våra medmänniskor och med skatter och avgifter som medel för att uppnå fördelningspolitiska och sociala mål. Att i ett samhälle som vårt smita undan detta ansvar måste med all kraft fördömas.

Den ekonomiska brottsligheten måste bekämpas intensivt. I regeringskansliet pågår arbete med flera förslag till åtgärder mot ekonomisk brottslighet.

I regeringsförklaringen, som avgavs vid riksmötets öppnande, redovisades att förslag kommer att läggas fram rörande s. k. grå arbetskraft samt beträffande förbättrad kontroll av inkomst- och utgiftsräntor. Vidare utlovades en ytterligare utbyggnad av de s. k. eko-rotlarna.

Utöver dessa förslag finns i den till riksdagen lämnade propositionsförteckningen en lång rad propositioner, som utgör ett led i den intensiva kampen mot detta samhällets gissel. Vi har en proposition angående ekonomiska sanktioner vid brott i näringsverksamhet. Propositionen går ut

på att förverkande skall kunna ske av värde av sådan otillbörlig förtjänst eller besparing hos näringsidkare som uppkommit i anledning av brott begånget i utövningen av näringsverksamheten.

Dessutom läggs det fram förslag beträffande de principer som bör vara vägledande när det på skilda områden inom specialstraffrätten införs avgifter som sanktion mot regelöverträdelser av olika slag, särskilt med sikte på juridiska personers verksamhet.

Vidare läggs det fram en proposition angående bokföringsbrott. I propositionen föreslås att det kriminaliserade området för bokföringsbrott utvidgas så, att nuvarande åtalsbegränsningar tas bort och att straffet skärps. En proposition angående advokatverksamhet är också aviserad. Enligt denna proposition föreslås att rättegångsbalken kompletteras med en jävsregel, som riktar sig mot försvarare som på grund av sitt samröre med den misstänkte inte kan förväntas utföra försvarsuppdraget på ett korrekt sätt.

Vidare behandlas i propositionen Advokatsamfundets disciplinära verksamhet. Detta är en reform som har diskuterats mycket i bl. a. massmedia. Jag anser att det är mycket angeläget att en ökad insyn från samhällets sida i Advokatsamfundets disciplinnämnd kan komma till stånd.

Som jag tidigare har sagt kommer det under hösten att läggas fram en proposition angående grå arbetskraft. Propositionen kommer bl. a. att innehålla skyldighet för uppdragsgivaren att i vissa fall göra skatteavdrag på uppdragsersättningarna. I denna proposition kommer man också in på frågorna om dels kontroll av B-skattsedlar, dels införandet av ett s. k. frikortssystem. Vi har från centerpartiets sida motionerat om ett system med frikort. Med hjälp av de restlängder över icke redovisade avgifter och skatter som finns hos riksförsäkringsverket och kronofogdemyndigheterna skulle det vara mycket enkelt att utfärda ett s. k. frikort för de företag som seriöst sköter sina åligganden. Frikortet skulle helt enkelt bara tala om att företaget eller företagaren inbetalat arbetsgivaravgifter och skatter under närmast föregående år. Detta skulle vara ett stöd för dem som önskar anlita seriösa företagare.

Under hösten har flera stora momsiffelaffärer avslöjats. Det är mycket angeläget att kontrollen av mervärdeskattedeclarationerna skärps. En proposition om förbättrad kontroll kommer också att läggas fram under hösten. Förslaget kommer bl. a. att innehålla en förbättring av kontrollen vid registrering av skattskyldiga.

Detta var helt kort några av de förslag som vi här i riksdagen kommer att få arbeta med under hösten. Men arbetet måste gå vidare. Mycken förbättring av situationen på detta område skulle säkerligen kunna uppnås informationsvägen. Om man exempelvis vid registreringen av näringsidkare gav information, eller vi kanske skall säga utbildning, om de regler som är aktuella för den enskilda verksamheten, skulle mycket vara vunnet. Det gäller även att utöka serviceorganisationen för småföretagen. Den organisation som byggts upp av Lantbrukarnas riksförbund, driftsbyrån, och som

framför allt verkar på lantbruksområdet är ett av flera efterföljansvärda exempel.

Jakten på den ekonomiska brottsligheten får dock inte leda till att så många restriktioner införs att den privata näringsverksamheten kvävs. Åtgärderna måste i stället inriktas på att med så enkla medel som möjligt åstadkomma så mycket som möjligt.

Men det är också viktigt att lägga märke till att de som kanske hårdast drabbas av den ekonomiska brottsligheten är just småföretagare. De seriösa företagen som betalar sina skatter och avgifter får en närmast hopplös konkurrenssituation gentemot fiffllarna. Det är därför angeläget inte minst ur denna aspekt att åtgärder vidtages.

När det gäller den offentliga upphandlingen har en mycket bra modell byggts upp av Stockholms kommun. Den s. k. Stockholmsmodellen innebär att kommunen kontrollerar om anbudsgivarna är restförförda hos kronofogdemyndigheten och hur de uppfyller sina förpliktelser mot det allmänna i fråga om skatter och avgifter. Kommunen kan därigenom undvika att göra affärer med företagare som är illojala mot samhället. Den här modellen borde kunna vara användbar även i andra kommuner och i landsting samt på det statliga området.

Det är också mycket positivt att regeringen beslutat att snabbutreda hur den statliga upphandlingen skulle kunna användas på det här området. Den utredning som tillsattes skall undersöka hur ett förbättrat samarbete skall kunna komma till stånd mellan de upphandlande myndigheterna och kronofogde- och skattemyndigheterna. Dessutom skall man se över gällande upphandlingsbestämmelser, så att de underlättar kampen mot skatte- och avgiftsfusk.

En av anledningarna till att jag beslöt mig för att delta i debatten här i dag är en skrift från socialdemokraterna, utredningsrapport nr 8, 1981-09-15, angående ekonomisk brottslighet. På omslaget till denna skrift står det så här: "Mycket talar för att skattesmitningen tog ordentlig fart först vid mitten av 70-talet. Visst förekom skattefusk och skatteflykt också tidigare. Men då fanns det en regering som aktivt och målmedvetet arbetade för att bekämpa dessa företeelser."

Det här är ett helt fantastiskt påstående. Om man går igenom riksdagstrycket för den senaste tioårsperioden, finner man att det är under senare år som det största antalet frågor av detta slag avgjorts i riksdagen. Detta har skett på grund av enskilda ledamöters initiativ, men framför allt på grund av avlämnade propositioner. En stor del i detta arbete har naturligtvis brottsförebyggande rådet. Men det är väl att märka att det var först fr. o. m. år 1978 som det till BRÅ knöts en utredning med uppdrag att se över lagstiftningen mot ekonomisk och organiserad brottslighet, dvs. först efter det att en icke-socialistisk regering hade tillträtt.

Det har även ibland påståtts från socialdemokratiskt håll att det arbete som bedrivs av BRÅ inte leder någon vart. Detta är också ett helt felaktigt påstående. Om man går igenom den promemoria som upprättats inom BRÅ

som heter "Vad har blivit av översynsarbetets promemorior", så finner man att de flesta förslag som lagts fram av BRÅ också lett till lagstiftning.

Avslutningsvis vill jag säga att en förteckning över åtgärder som är nödvändiga för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten med all nödvändighet blir mycket lång. Genomförandet av förslagen kan också komma att innebära ett visst besvär för samhällsmedborgarna. Detta är dock ett besvär som måste bäras för att vi skall kunna komma åt de människor som genom sitt handlande ställer sig vid sidan av samhällets gemenskap.

Anf. 70 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Vi brukar innan vi beslutar oss för hur vi skall använda samhällets resurser ha ambitionen att ta reda på hur det verkligen förhåller sig inom det område där resurserna skall sättas in. Innan vi t. ex. bygger daghem, vägar eller skolor görs ofta noggranna statistiska och andra undersökningar om behov och framtida utnyttjande. Vi kan sedan inom de olika partierna ha olika meningar om vad vi skall prioritera, men sakunderlaget för beslut brukar i vårt land för det mesta vara både djuplodande och av hög kvalitet.

På ett område är dock underlaget för det mesta anmärkningsvärt vagt. Det gäller hur vi skall utnyttja våra resurser för att bekämpa brottsligheten.

Under mycket lång tid har brottslighetens utveckling i vårt land mätts i den s. k. polisstatistiken. Den statistiken har emellertid en avgörande och mycket stor svaghet: den mäter enbart den brottslighet som anmäls till polisen.

Hur många av alla brott som begås som faktiskt anmäls till polisen vet vi inte. Skillnaden mellan den polisregistrerade brottsligheten och den verkliga brottsligheten brukar kallas den dolda brottsligheten eller mörkertalet.

Sanningen att säga vet vi inte mycket om hur stora mörkertalen är. Hur många brotten är, av vilken sort de är, var i landet och av vilka de begås samt vilka förändringar som sker inom denna brottslighet – det som borde vara utgångspunkten för beslut om brottsförebyggande och brottsbekämpande insatser – vet vi uppseendeväckande nog mycket litet om, trots att brottsstatistiken över till polisen anmälda brott i sig själv är mycket omfattande.

Det är väl i och för sig rimligt att utgå från att mycket grova brott anmäls till polisen. Men vi vet att det t. o. m. vad gäller brott av typen mord, dråp och misshandel med dödlig utgång finns ett mörkertal, eftersom vi kan jämföra polisstatistiken med dödsstatistiken. Och det ligger naturligtvis i sakens natur att ett mycket grovt brott som spioneri har ett, låt mig säga så, mycket mörkt mörkertal.

När man går från denna grova typ av brottslighet över till andra grövre brott av typ väpnat rån ner till ringa misshandel eller butiksnatteri, vill jag påstå att vår kännedom om det verkliga antalet begångna brott blir mindre och mindre och mörkertalen sannolikt större och större. Låt mig illustrera detta med en vanlig brottstyp i mellankategorin, nämligen bilstölder.

Man skulle tro att alla människor som får sin bil stulen anmäler detta till polisen – det är ju ändå ett stort förmögenhetsvärde som har gått förlorat.

Mörkertalet borde följaktligen vara ganska litet. Är detta så säkert? Hur många av dem som lever ett kriminellt liv vågar gå till polisen för att anmäla att deras bil blivit stulen och riskera att deras egen brottslighet uppdagas?

Försäkringssystemet kan vara så utformat att det lockar vissa att falskt anmäla sin bil som stulen för att få ut försäkringsbeloppet. Då blir det fel i polisstatistiken på två sätt. Ett brott blir registrerat som egentligen inte är det, och ett annat brott, försäkringsbedrägeriet, som borde bli registrerat blir det inte.

Den enda försiktiga slutsats man vågar dra av polisstatistiken om biltillgrepp jämförd med bilbeståndet här i landet är att bilägarna statistiskt sett löper mindre risk att få sin bil stulen nu än förr. Bilmarknaden har blivit så stor att biltjuvarna inte orkat hänga med och har förlorat marknadsandelar, om jag får begagna ett sådant ord, som är populärt i dessa dagar.

Också när det gäller det område som Åke Polstam tog upp, den ekonomiska brottsligheten, vet vi att mörkertalen är stora och att det är svårt att få reda på hur det förhåller sig.

Kan vi komma till rätta med dessa stora svagheter i faktaunderlaget, och varför är det viktigt att vi gör det?

Vi har i vårt land liksom man gjort i andra länder sökt komma åt mörkertalen genom helt andra undersökningsmetoder. En sådan metod är de s. k. offerundersökningarna. Man går helt enkelt ut och frågar människorna i ett område om de har blivit utsatta för brott under en viss tidsperiod. Genom att svaren avges anonymt kan man åtminstone hoppas att ett nytt mörkertalsproblem inte uppkommer. Svaren jämförs sedan med den till polisen anmälda brottsligheten från samma område och samma tidsperiod.

Herr talman! Resultaten av sådana undersökningar blir ofta skrämmande, så skrämmande att man börjar fundera över hur vårt samhälle rimligen skall klara de problem som avslöjar sig i dessa undersökningar.

I Sverige gjordes en sådan undersökning med två brottstyper för några år sedan. Av brott som innebar stöld från person eller hushåll kände polisen till bara en tredjedel. Det stora flertalet fall av gatuvåld – i och för sig mest hot och ringa misshandel men allvarligt nog ändå – var praktiskt taget helt okända för polisen. En tysk undersökning av samma typ visade att 1 våldsbrott av 14 blir känt för polisen. Och en engelsk undersökning visade att hälften av de inbrott som begåtts i ett visst område aldrig anmäldes till polisen.

I höst har i Sverige redovisats ytterligare undersökningar av denna typ som visar på samma uppseendeväckande mörkertal. Våld eller hot om våld hade bara anmälts till polisen i 20 % av fallen. Omräknat i tal för hela riket innebär det att omkring 550 000 våldshändelser aldrig kommit till polisens kännedom.

Leif Persson har för sexualbrottskommittén gjort undersökningar som visar på ett mycket utbredd sexualvåld som sker dolt i vårt land.

Det är min uppfattning att det är helt nödvändigt att gå vidare och så långt

möjligt fördjupa och bredda våra kunskaper om den faktiska brottsligheten. Men därutöver måste våra kunskaper fördjupas också på ett annat sätt. Brott som registreras i dag framträder i statistiken som ett brott begånget av en individ vid ett tillfälle. I verkligheten är nog detta mycket ovanligt. De flesta brott hänger ihop med en gäng- eller ligabrottslighet, en organiserad brottslighet eller en strukturell brottslighet med många förgreningar, t. ex. narkotikabrottslighet och ekonomisk brottslighet. Individer som ingår i en sådan kriminalitet begår ofta upprepade brott av olika typ och återfaller inte sällan i brott efter kriminalvården.

Vad vi alltså behöver är en socialt och strukturellt inriktad statistik, som beskriver denna kriminella verklighet, och det är mycket viktigt att vi får sådana kunskaper. Innan vi har fått ett fast och tillförlitligt grepp om den verkligt förekommande brottslighetens struktur och utvecklingstendenser, löper vi allvarlig risk att de knappa sociala, polisiära och rättsliga resurserna används i blindo och helt eller delvis förfelar sin verkan. Vi kan naturligtvis inte heller med någon högre grad av tillförlitlighet veta om en förändring av lagstiftning eller polisinsatser faktiskt leder till någon förändring av brottsligheten.

Det grundläggande problemet när det gäller orsakerna till brott och verkan av samhällsinsatser mot brott blir aldrig realistiskt beskrivet utan dessa kunskaper. Polisens effektivitet mäts i dag i jämförelser mellan anmälda brott och uppluarade brott. Mätt i dessa termer sjunker effektiviteten, därför att den allmänna brottsligheten ökar och antalet uppluarade brott, sett i relation till antalet anmälda brott, minskar. Men som jag tidigare framhållit är dessa grundläggande termer från början skeva, och därför vet vi inte om polisens insatser har någon effekt. Vi prioriterar t. ex. nu på olika sätt polisens resurser i kampen mot narkotikabrottslighet och ekonomisk brottslighet. Satsningen är sannolikt riktig, det är vi överens om i justitiekommittén, men våra kunskaper om dessa strukturbrottsligheter är som jag sade tidigare mycket dåliga.

Diskussionen gäller ytterst hur hela narkotikastrukturen skall angripas med internationella överenskommelser, med polisiära insatser, med sociala insatser och vårdinsatser.

Vet vi om de straffskärpningar mot narkotikabrotten och polisens prioritering av bekämpningen av denna brottslighet som förekommit de senaste åren verkligen lett till att denna brottslighet pressats tillbaka? Nej, det vet vi inte, även om vi har anledning att hoppas på det.

Narkotikaproblemet visar också på någonting annat, nämligen att förändringar i samhället, i befolkningens sammansättning och attityder och i vårt internationella umgänge blir inkörsportar till en brottslighet som vi först mycket sent börjat förstå och skaffa oss kunskaper om.

Herr talman! Traditionell brottsbekämpning har i vårt land och i många andra länder i stort sett bestått av två grundläggande element: för det första att genom en ekonomisk, social och kulturell utveckling göra det möjligt för bredast möjliga medborgargrupper att få del av god standard och meningsfyllt arbete och liv, för det andra att genom polis, rättsväsende och

kriminalvård ästadkomma en hög risk för brottslingar att bli upptäckta, gripna, lagförda och straffade.

Det första instrumentet har visat sig vara tveeggat. Den mycket höga levnadsstandard som vi uppnått i vårt land och den låga arbetslöshet som vi haft alltsedan 1930-talet har inte visat sig vara återhållande för brottslighetsutvecklingen – med de reservationer som finns när det gäller den statistiken. Tvärtom finns det uppenbarligen många inslag i just den kraftiga utvecklingen av den materiella levnadsstandarden som i sig är brottsbefrämjande.

En slutsats är således att det i och för sig inte alltid är den materiella standarden eller den mer eller mindre rättvisa fördelningen av denna som håller tillbaka brottsligheten. Tvärtom börjar vi nu förstå att befolkningsskoncentrationer och individernas snabba förflyttningar mellan dessa befolkningsskoncentrationer – som är en förutsättning för en effektiv stordriftsproduktion – leder till en urbaniserad miljö med dålig social kontroll och känslomässig otrygghet, där avvikande kulturella beteenden finner fotfäste och där individerna, särskilt de unga, löper risk för att inte klara sin roll som medborgare i den miljön.

Om dessa förhållanden börjar vi nu få kunskap, låt vara att den är ytlig. Forskningsresultaten pekar på att om vi inom detta fält i samhällsplaneringen vill bygga in brottsbekämpningen, så måste vi vara medvetna om att familjens sociala roll, bostads- och bebyggelsestruktur som medger uppbyggnad av ett förtroendefullt grannskapsförhållande samt daghemmens, förskolornas och skolans roll som uppfostrare av de unga måste få en helt annan tyngd än vad de haft under de senaste åren.

Därutöver måste vi bli medvetna om att det finns en kriminalitet i andra länder – maffia, banditism, ligor – med förgreningar in i vårt land. Dessa kriminella organisationer begagnar sig av medel och metoder som vi hittills varit relativt förskonade från.

Skaffar vi oss inte djup kunskap om dessa brottslighetstyper och medel att bekämpa dem med, kommer vi, med våra öppna gränser och omfattande kontakter med omvärlden, att liksom många andra länder få dem in i landet, med svåra följder för vårt öppna, fria och hittills relativt trygga samhälle.

Anf. 71 FRIDA BERGLUND (s):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg uppehålla mig vid arbetsmarknads- och sysselsättningsfrågor.

Mycket har redan sagts om situationen i landet. Jag vill dock redan från början konstatera att dagens läge är en bekräftelse på de bedömningar som vi socialdemokrater gjorde redan 1976. Det är en utveckling som vi försökt förhindra genom olika förslag – förslag som socialdemokraterna i den här debatten tidigare redogjort för.

Herr talman! Det är mycket smärtsamt att behöva konstatera att landets ekonomi är raserad, att notera stagnation och nedgång i näringslivet och en ökande arbetslöshet – en utveckling där svaga grupper och regioner drabbats hårt, och värre tycks det bli.

Av propositionen Vissa ekonomisk-politiska åtgärder framgår klart och tydligt i exempelvis det avsnitt som handlar om minskningar och förändringar av det regionalpolitiska stödet, att regeringen väntar sig ytterligare ökad arbetslöshet. Regeringen konstaterar att sysselsättningstillfällena som skapas genom regionalpolitiskt stöd innebär lägre samhällsekonomiska kostnader i de fall alternativet för människorna är arbetslöshet. Det är ett helt riktigt konstaterande.

Jag citerar ur propositionen:

”Eftersom detta ofta är fallet” dvs. att alternativet är arbetslöshet – ”i de regioner där sysselsättningen och arbetslösheten är hög får vid genomförandet av besparingarna de sämst ställda stödområdena inte drabbas alltför hårt.” Det här citatet visar klart att regeringen är medveten om att dessa regioner kommer att drabbas ytterligare. Frågan är: Vad betyder ”alltför hårt”?

Hur kan regeringen ha undgått att komma underfund med att de sämst ställda stödområdena redan är alltför hårt drabbade. Exempelvis Norrbotten har över 10 000 öppet arbetslösa. Arbetslösheten i Pajala kommun är 13,2 % – slår alla bottenrekord. Långtidsarbetslösheten ökar mycket snabbt.

Det är en situation som borde ha fått också regeringen att inse att smärtgränsen redan har överskridits med bred marginal.

Det är de enskilda människorna som får illa av arbetslösheten, så som Marianne Stålberg så målande beskrev i går kväll. Det blir en stressituation som negativt påverkar relationerna i familjen och relationerna med släkt, vänner och bekanta. Levnadsförhållandena varierar väldigt mycket mellan olika regioner och individer. Ett är dock gemensamt för allt fler, speciellt ungdomar, nämligen att de riskerar att slås ut från arbetsmarknaden.

Låt mig citera en ung flicka, Gullmari, som har skrivit hur hon upplever sin vardag. Brevet har publicerats i en av våra dagliga tidningar. Hon säger så här:

”Nu blir jag arg. Jag är en tjej som bor i Luleå. Det känns som om vi här uppe i Norrbotten kryper och krälar efter en lång, brant och hög bergvägg. Vi försöker hela tiden komma upp till den blå himlen. Gång efter annan ramlar vi dock ner.

Vi försöker alljämt skapa oss ett vettigt liv med arbete, social trygghet och känsla att vara någon. saker som är naturliga för andra, men oåtkomliga för oss norrbottningar. Vi får inga jobb. Och bara en människa som gått arbetslös länge vet hur fruktansvärt det känns.” Vidare tar hon upp kravet på solidaritet, och hon säger så här:

”När det skall skjutas en varg, byggas ut en älv, brytas uran, då är plötsligt solidariteten synlig.”

Hon ställer också frågan: ”Vad vill ni egentligen med Norrbotten. Skall det vara en turistort som ni kan besöka en gång om året, en ödemark där ingen lever och bor?”

Herr talman! Hon har delvis fått svar på sin fråga i bl. a. DN. Där föreslår man en organiserad utflyttning av den arbetsföra befolkningen. Det är en

absurd idé. Vad skall det bli av alla som inte är i produktiv ålder? Det har man inte behandlat.

Låt mig ta en annan vardagssituation. Jag skall citera ett av ombuden på vår partikongress. Det är en man som både i arbetet och under fritiden sysslar med ungdom. Han känner alltså väl till de olika problem som följer med arbetslöshet. Han säger ungefär så här: Jag är född vid Kalix älv, och jag bor fortfarande i Kalix. Jag besöker forsarna vid Kalixälven ofta. Jag står där ensam, och jag känner mig arg när jag ser energin fara iväg.

Denne man är inte ensam om att hävda att resurserna borde utnyttjas till att utveckla vårt län och ge människorna arbete för att de inte skall gå under i arbetslöshetens grottekvavn.

Ett rimligt krav är väl att Vattenfall får möjlighet att projektera Kalixälven, så att man får klart besked om vad en utbyggnad skulle innebära ur ekonomisk synpunkt samt ur energi-, sysselsättnings- och miljösynpunkt.

Vi vet att Norrbotten är ett rikt län. Under en följd av år har vi haft ett utflöde av resurser från länet: LKAB:s vinster fram till 1970-talet. Vattenfalls vinster av vattenkraften, högt banksparande i länet med utlåning söderut, kommunalt påkostad utbildning och uppfostran av ungdom som produktivt utnyttjas i Syd- och Mellansverige. Därför uppfattas förslaget om organiserad utflyttning som bittert. Det väcker ilska och även stor oro hos många.

Jag vill citera en tredje röst från välfärdsstatens utkanter, en man som arbetar bland de utslagna. Han säger: Jag känner mig arg. Jag känner mig orolig över den stora ungdomsarbetslösheten. Han talade också om att i hans kommun hade man fortfarande några kvar av dem som aldrig lyckades komma ut på arbetsmarknaden efter 1930-talets ungdomsarbetslöshet. Han uppmanade politikerna att tänka på att långtidsarbetslösa kräver mycket större samhällsinsatser för att kunna slussas in på arbetsmarknaden, om det över huvud taget går att klara dem.

Alla dessa tre helt vanliga fredliga människor har sagt att de är arga. Det bevisar att arbetslöshet medför spänningar i samhället. Det finns en uppdämd ilska hos dem som möter arbetslöshet, undersysselsättning och alla följder härav.

I England exempelvis har man haft kravaller, och där är forskare, politiker och representanter för företagare eniga om att kravallerna inte enbart berodde på arbetslöshet, utan att den helt avgörande orsaken var ungdomsarbetslöshet.

Det borde vara en varningssignal till regeringen.

Av ren självbevaringsdrift borde regeringen vidta åtgärder för att minska arbetslösheten. I första hand borde kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska insatser göras. Bibehåll det sista skyddet mot öppen arbetslöshet! Beredskapsarbeten är bättre än öppen arbetslöshet.

Herr talman! Med arbetslöshet följer också ökad sjuklighet. Det är vetenskapligt bevisat. Urban Janlert vid socialmedicinska forskningsenheten i Luleå redovisar bl. a. en amerikansk studie, av vilken framgår att det finns

ett klart samband mellan intagning för psykiatrisk vård och arbetslöshet. Intagningarna ökade vid arbetslöshet och minskade under högkonjunktur. Undersökningen visar att självmorden ökade när arbetslösheten steg. Man finner också en ökning av starkspritkonsumtionen och en ökning av spädbarnsdödligheten vid stor arbetslöshet.

Man har också påvisat geografiska skillnader när det gäller förekomsten av högt blodtryck. Och man har dragit slutsatsen att arbetslöshet och hot om arbetslöshet leder till förhöjt blodtryck, som i sin tur disponerar för t. ex. hjärtinfarkt.

Herr talman! Ungdomsarbetslösheten har alltid betraktats som särskilt farlig. Det finns bl. a. en finsk undersökning av 19-åriga män, av vilken klart framgår att arbetslösa äter sämre, använder berusningsmedel och missköter sin personliga hygien och kroppsliga kondition i större utsträckning än sina jämnåriga kamrater som arbetar. Arbetslösa slits således ut snabbare än andra, och man tror att dagens arbetslösa ungdomar kommer att bli morgondagens medelålders sjuka män.

Det finns fler undersökningar. I Västerbotten har man intervjuat läkare och distriktssköterskor i Lyecksele sjukvårdsdistrikt. De har fått frågan: "Var tycker Du att resurser och ansträngningar främst skall sättas in för att förbättra det allmänna hälsotillståndet i Sverige?" I svaren har åtgärder för att bekämpa arbetslösheten fått högsta prioritet, högre än både minskad drogkonsumtion och ökad aktivitet på olika sätt.

De undersökningar som är gjorda visar att arbetslöshetens konsekvenser kommer att ha stor betydelse för människornas hälsotillstånd och för de krav som kommer att ställas på hälso- och sjukvården.

Det verkar därför paradoxalt att samtidigt som regeringen drar in på den offentliga sektorn och därmed minskar landstingens möjligheter att bedriva en rationell och bra sjukvård, så utsätter man människor för hälsorisker i form av arbetslöshet. Detta är mycket ologiskt och omänskligt. Att acceptera arbetslöshet är dessutom samhällsekonomiskt vansinne. Det tycker jag att de skall tänka på som i dagens situation pläderar för mindre insatser på arbetsmarknadsområdet.

Fru talman! Det finns ingen värre arbetsmiljö än den att vara arbetslös. Med de orden avslutade SSU-distriktets ordförande i Norrbotten ett industripolitiskt seminarium för några dagar sedan. Det är viktigt att dagens insatser på arbetsmarknadspolitikens område är rejäla. Det är insatser för vår ungdom och insatser för en gemensam framtid för oss alla.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 72 KARL-ERIK HÄLI. (s):

Fru talman! I den långa raden av talare i denna allmänpolitiska debatt vill jag ta en stund i anspråk för att tala om situationen i våra norrbottniska malmfältskommuner. Jag vill också tala litet grand om LKAB:s situation.

Folkhumorn har ju döpt den allmänpolitiska debatten till "Hembygdens

dag", och det namnet kommer inte på skam, när jag nu skall tala. Om jag kommer att tala mer om LKAB:s än om kommunernas bekymmer, så beror det på att det finns ett intimt samband mellan verksamheten i LKAB och kommunerna i malmfältet. De båda kommunerna Kiruna och Gällivare var en gång tämligen bekymmersfria. De hade en god ekonomi och en tillväxt i hägnet av det stabila och rikt vinstgivande företaget LKAB. Nu har situationen tyvärr radikalt ändrats.

Vi tänker gärna tillbaka på den "gamla goda tiden", och många drömmer om att den tiden skall komma tillbaka. Låt mig säga, fru talman, att detta är en dröm som inte går i uppfyllelse - vi får inte sådana tider utan att man tar starka och målmedvetna grepp i skeendet.

Den tid då LKAB:s gruvverksamhet gav landet vinster i hundramiljionsstorlek varje år skymns nu av den långa raden av svåra förlustår. Förlusterna är egentligen onödigt stora, och vissa år skulle egentligen bokslutet ha visat vinst i stället, om inte de evigt debatterade men ännu inte åtgärdade höga avgifterna för malmfrakterna på järnvägen tillåtit att späda på förlusterna. Jag tror att den frågan har varit aktuell i elva långa år, och det måste väl närmast betecknas som en skandal att inget har gjorts åt denna uppenbart orättvisa belastning på LKAB.

Hälsan tiger still, säger ett gammalt ordspråk, och frågan är om inte detta är en starkt bidragande orsak till den situation som LKAB i dag befinner sig i. Under de rika åren var det inte någon vare sig i företagets ledning eller i ägargruppen som på allvar ägnade sig åt att planera företagets framtid. Man var medveten om att det fanns malm i tillräcklig mängd, och lika övertygad var man om att malmen alltid skulle vara en efterfrågad och välbetald vara på världsmarknaden. Det måste helt enkelt ha varit på det sättet. Någon annan förklaring finns inte till den totala brist på framtidsplanering som jag tycker kännetecknar dagens situation.

Man var t. o. m. så generös att man i anslutning till planerna på ett Stålverk 80 i Luleå gick ut till kunderna och förvarnade om att företaget måhända inte skulle kunna fortsätta att vara den gamla stabila malmleverantören, som det tidigare varit. Om nu detta var ett utslag av någon svensk superhederlighet eller något annat vet jag inte, men jag vet att det var helt förödande för företaget och att det medförde förlust av värdefulla marknadsandelar. Man kan också sätta fragestecken för effektiviteten hos den försäljningsorganisation som hade till uppgift att försöka sälja LKAB:s produkter.

Melodin för ledningen och dess värre även för ägaren-staten blev att dra ned volymen bruten malm, att reducera arbetsstyrkan och att sätta in pengar enbart för att täcka förlusterna i företaget. Nagra nya grepp för att bredda företagets verksamhet tog man inte. Investeringsramen krympte till ett minimum, och framtidstron minskade i takt därmed. Duktiga medarbetare slutar som en följd av detta, och att de anställdas intresse inte var särskilt stort för att producera malm som enligt ledningen inte gick att sälja, det säger sig självt. Vissa utredningar har varit mycket negativa. Jag tänker närmast på den som levererades av Industriförbundets utredare, som var något av en domedagspredikan. Den uppfattades också på det sättet.

Bevisligen lönsamma investeringar, såsom byggande av apatitverk i Malmberget, avstår man från. Alla förslag till åtgärder för att skapa nya arbeten avisas konsekvent med motivet att företaget inte har de pengar som behövs. Investeringar i nya huvudnivåer anges vara något som man bör ställa på framtiden, trots att alla vet att det kan innebära att gruvornas produktionsmöjligheter stryps och att situationen därmed förvärras. Halva gruvan i Malmberget är i dag avställd. Malmen får ligga därför att det kostar pengar att bryta den hematitmalm som utgör en del av volymen. Trots att man har ett specialbyggt hematitverk i Malmberget, som nu ligger i malpås och väntar på att tas i bruk, avstår man av ekonomiska skäl från brytningen. Att så behandla en gruva har i alla tider kallats för rovbrytning och, fru talman, det är hotande nära att bli det nu också, om inte företaget och ägaren ser till att investera de pengar som behövs för att öppna det s. k. Västra fältet i Malmbergsgruvan.

Pa tal om behovet av nya huvudnivåer i gruvorna vill jag nämna att detta alltmer har kommit att framstå som en så oerhört stor investering att den är närmast omöjlig att göra. Det kan vara av intresse att konstatera att man i Brasilien i dag står beredd att investera mycket större belopp utslaget per brutet ton än vad det här är fråga om. Bara det faktum att man ute i världen är beredd att sätta in många miljarder i exploatering av nya järnmalmgruvor borde medföra litet större brådska hos LKAB:s ledning och hos regeringen när det gäller att sätta i gång de nödvändiga förberedelserna för den framtida gruvbrytningen i Norrbottens rika malmgruvor.

Integing kan vara mer förödande än att redan nu, genom underlåtenhet att fatta investeringsbeslut, aktivt förbereda nedläggning av hela eller delar av LKAB:s gruvverksamhet. Det finns glädjande inslag i form av den nyöppnade koppargruvan i Kiruna. Tyvärr är det fråga om så få nya jobb att det trots allt blir en mycket stor nettoförlust genom den övertalighet som LKAB i vart fall teoretiskt uppvisar.

Det vill alltså till krafttag, och det är bråttom! Glädjande är den nya ledningens målsättning. Man går nu aktivt in för att återerövra marknader som tidigare gått förlorade och slåss även hårt i konkurrens med andra om att erövra nya marknader. Det är bra, och det är en djärv satsning som helhjärtat har stöd av alla de anställda. 25 miljoner ton färdiga produkter fram till 1983 är målsättningen. En produktivitetsökning på bortåt 30 %, som till stor del blir produkten av en större brytningsvolym och därmed ett bättre utnyttjande av redan befintliga resurser, är ett annat mål.

Om inte denna satsning går hem är det, det står helt klart, allvarlig fara på taket. Då hotas förutsättningarna för att driva alla enheter som nu är i gång, och vad det i sin tur skulle betyda för sysselsättningen och därmed framtiden för gruvsambällena Kiruna och Gällivare-Malmberget behövs det faktiskt inte mycket fantasi för att förstå. Detta får helt enkelt inte hända!

Fru talman! Allt är dess bättre inte mörkt och dystert. Det finns en ljusare framtid, om ledning och ägare tar till vara alla förutsättningar. Jag har redan nämnt att den nya ledningen uppvisat exempel på handlingskraft, som kan ses som någonting positivt redan på kort sikt. En redan vidtagen åtgärd, som

visserligen inte skall överskattas, är flyttningen av LKAB:s huvudkontor. Den kommer att förkorta vägen mellan ledning och verksamhet och medföra en bättre insikt i allt det som måste göras för att företaget på nytt skall fylla sin viktiga samhällsfunktion. Det räcker inte att bara bryta malm, och det kommer säkerligen företagsledningen underfund med när den nu också fysiskt börjar vistas i den rätta miljön.

En annan och kanske litet mer avlägsen ljusning är förekomsten av naturgas utanför Nordnorges kust. Så avlägsen är den dock inte att man kan vänta med alla de åtgärder och förberedelser som är nödvändiga för att nyttiggöra denna nya resurs. Regeringen bör, som jag ser det, exempelvis snarast ta kontakt med Norges regering för att bl. a. utröna om den nya borgerliga regeringen där är beredd till samma kraftfulla handlande i denna fråga som den avgångna socialdemokratiska regeringen var.

En annan viktig och brådskande fråga är att försöka få ett sådant pris på gasen att den över huvud taget blir intressant för vidare malmförädling och annan industriproduktion på vår del av Nordkalotten.

När det gäller vår egen regerings åtgärder kan vi konstatera att det nu tillsatts en speciell utredning för att planera malmkommunernas framtid. Det är bra att denna utredning har kommit till. Att det är minst tio år för sent är det inte särskilt intressant att konstatera i dag. Tyvärr ser det ut som om de direktiv som utredningen fått inte alls präglas av den beslutsamhet och slagkraft som nu verkligen behövs. Tvärtom verkar det vara så att, om inte gruvhanteringen så helt faller ihop att den inte själv orkar bära upp "tillräckligt stora samhällen" i malmkommunerna - vad man nu kan mena med "tillräckligt stora samhällen" - så skall inte samhället vidta några särskilda åtgärder för att skapa nya arbetstillfällen.

Det gäller, säger alla, att nu säkra LKAB:s överlevnad. Även detta är en intressant fråga: Vad är överlevnad? Är ett halverat LKAB att anse som överlevt? Redan det faktum att ett stort antal jobb nu är hotat vid gruvorna borde vara signalen till en intensiv aktivitet på alla håll för att ta fram jobb som ersättning för dem som går förlorade. Att slå vakt om malmkommunerna i deras nuvarande omfattning bör vara regeringens minimimålsättning.

Jag vill gärna ge några exempel på var dessa nya arbeten kan skapas.

Genom att snarast påbörja en upprustning av malmbanan, så att den tål högre axeltryck och därmed högre tågvikter, skapar man arbetstillfällen. Därmed skapas också förutsättningar för en rationalisering av malmsfrakterna. Det tjänar man stora pengar på i framtiden. Södra omloppet, dvs. linjen Gällivare-Luleå, spelar dessutom en utomordentligt stor roll även i länets näringsliv utöver gruvbrytningen. Min partivän Sten-Ove Sundström kommer att närmare belysa detta i sitt anförande.

Att bygga nya och större lok för att dra de tyngre tågen ger mera jobb, om än inte i Norrbotten - det är välkommet ändå.

Industriminister Åsling sade i Kiruna för några dagar sedan att rälstillverkningen bör flyttas till SSAB i Luleå. Det vore enligt min mening välbetänkt även med tanke på behovet av den kraftigare räls som erfordras

för den moderniserade malmbanan. Detta ger inte bara jobb i länet – det medverkar också till en minskad kostnad för den framtida malmfrakten och ett billigare och effektivare banunderhåll.

Byggande av de nya huvudnivåerna har jag redan nämnt.

Utöver vad jag här har nämnt har regeringen redan fått en ingående redovisning, dels från de anställda i företaget, dels från berörda kommuner.

En sak måste vara helt klar: Regeringen får inte ställa så hårda krav på företagsekonomisk lönsamhet när det gäller LKAB att detta sätter stopp för sådana åtgärder och investeringar som på längre sikt återskapar företagets möjlighet att fylla sin samhällsfunktion.

Jag har många gånger fått del av de anställdas synpunkter på dagens situation och även de förslag till åtgärder som de anser nödvändiga. Allt detta vittnar om ett äkta, uppriktigt och ansvarsfullt engagemang. De anställda är beredda att göra allt de kan för att företaget skall gå bra i framtiden.

Jag hoppas att jag inte trampar någon i företagsledningen, företagets styrelse eller denna kammare på tårna – vid närmare eftertanke förefaller det vara en fysisk omöjlighet – om jag påstår att det inte finns några som har större anledning att göra sitt yttersta för gruvbrytningens framtid än de människor som har sin bärning direkt i gruvarbetets olika delar. Kravet är klart utsagt: Allt måste göras för att rädda en konkurrenskraftig framtida gruvhantering. Ingen nedläggning av gruvorna kan accepteras utan att man dessförinnan har sett till att det skapas nya jobb som ersätter dem som går bort i gruvarbetet. Sverige och dess regering har inte råd att avsta från det rika Norrbottens tillgångar, och det är därför vi måste satsa och satsa hårt redan nu.

Anf. 73 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! I den allmänpolitiska debatten i februari i år gav jag uttryck för min oro över det allvarliga sysselsättningsläge som rådde i Kopparbergs läns glesbygdskommuner. Det läget har bara förvärrats, och nu anser jag att något måste göras för att skapa fler arbetstillfällen i länet.

Bara i år har 1 700 anställda i länet varslats om uppsägning. Det råder stora svårigheter inom många branscher. Jag kan nämna gruvindustrin, järn- och stålindustrin, byggnadsindustrin och träindustrin. Jag vill dock nu i mitt anförande koncentrera mig på två områden – tekoindustrin och då huvudsakligen skinnindustrin samt träindustrin.

Torsdagen den 17 september inträffade en unik händelse i det här landet: en politisk strejk. Beklädnadsarbetarnas förbund genomförde då sin landsomfattande tvåtimmarsstrejk som en protest mot regeringens tekopolitik. Strejken var unik inte bara därför att det var en politisk strejk utan också därför att både arbetstagare och arbetsgivare kunde enas om en protestaktion mot en av regeringen förd politik – eller kanske snarare brist på politik.

Jag tycker att det i den här debatten finns anledning att citera något ur ett

uttalande som i anslutning till strejken gjordes av SAF-anslutna företag inom läderindustrins arbetsgivareförbund:

”Från företagen uppmanar vi härmed regering och riksdag att i samförstånd mycket snabbt vidta åtgärder för att vända utvecklingen mot en efter dagens förhållanden oundviklig katastrof, till en rad ställningstaganden för att möjliggöra en överlevnad samt en tillväxt mot en stark teko-industri.”

Och man fortsätter:

”De åtgärder som måste vidtas är dels kortsiktiga, dels långsiktiga. Mycket snabbt måste följande basproblem lösas:

Temporära handelsrestriktioner måste till, för att förhindra en ohämmad lågprisimport, samt reimport genom annat land, av produkter från i första hand Asien och Sydamerika samt statshandelsländer.

Detta förutsätter en fullgod ursprungsmarkering både i tullhandlingar och produkter. Forcera ursprungsmärkningsutredningen och lagstifta.”

Fler kortsiktiga lösningar framhölls, men jag vill avsluta dessa citat med en av de åtgärder som man anser måste vidtas mera långsiktigt:

”Reglera importen från lågprisländerna genom olika former av handelsavtal där konsumtionsnivån skall vara vägledande. Anslut skinn- och läderprodukter till de förhandlingar för MFA som nu pågår. Visa aktivt engagemang i MFA-förhandlingarna.”

MFA är alltså det s. k. multifiberavtalet.

Ja, även arbetsgivarna och en SAF-ansluten organisation tar i mot regeringen när det gäller tekopolitiken eller bristen på tekopolitik. Situationen är väl nu den att man måste bestämma sig: Skall det finnas någon tekoindustri kvar i landet eller inte? Särskilt allvarliga är förhållandena för skinn- och läderindustrin. Tekodelegationen föreslog för snart ett år sedan åtgärder som då ansågs nödvändiga, och dessa gäller fortfarande och i än högre grad. Den viktigaste åtgärden ansågs vara ”att man som riktpunkt för samhällets insatser har en produktionsvolym på i stort sett 1978 års nivå. Denna nivå motsvarar i stort den som är behövlig från försörjningsberedskapssynpunkt.”

Ingenting har ännu hänt, och här är det väl ändock frågan om det inte handlar om att svälta ihjäl företagen. Det har länge sagts att förslag skulle läggas från regeringens sida och nu måste något till, om man inte medvetet vill helt köra en näring i botten eller kanske rent av ta död på den.

Jag vill också kort vidröra byggkrisen och konstatera, att nu måste något göras. Den arbetslöshet som nu blir allt värre bland byggnadsarbetarna är mycket allvarlig och helt oacceptabel, och med den följer ju så många fler svårigheter. Låt mig bara nämna ett område som drabbat Kopparbergs län mycket hårt, nämligen träindustrin.

Träindustrin är den bransch som drabbats hårdast av uppsägningar och permitteringar. Var fjärde av Träindustriarbetareförbundets medlemmar i länet berörs av driftinskränkningar. Det måste betraktas som ett fruktansvärt läge, som skapar stora svårigheter för både företag och anställda. En sådan situation måste skada hela branschen i länet.

När inga byggen är på gång finns heller inget arbete för de inom

träindustrin sysselsatta. Ingen behöver dörrar och fönster eller skåp och bänkar, och inte heller för andra inredningsdetaljer går det att få avsättning. Risken är överhängande för en mycket stor arbetslöshet även inom andra branscher som är beroende av att byggnadsbranschen har sysselsättning.

Det kostar stora summor att ha folk arbetslösa. Därför måste kraftiga åtgärder sättas in för att skapa sysselsättning åt alla. Jag hoppas att regeringen är beredd att förklara krig mot arbetslösheten och då vidta alla till buds stående medel för att klara sysselsättningen.

Vi har inte råd med fler arbetslösa människor, inte i någon bransch. Sätts inte krafttag in mot byggarbetslösheten, kommer följdsvårigheter att drabba inte bara träindustrin utan också sågverken och i sista hand även skogsarbetarna och säkerligen också transportsektorn. Sverige måste ur krisen, men det måste ske genom åtgärder som skapar sysselsättning och skyddar de sämst ställda i samhället.

Anf. 74 MARGOT HAKANSSON (fp):

Fru talman! Den allmänpolitiska debatten i går och i dag har inte genomsyrats av någon större optimism inför framtiden hos de flesta av oppositionens talare, trots att vi här i Sverige, om man jämför oss med de flesta andra länder, har mycket stora möjligheter att komma till rätta med våra problem.

Insikten om att vi levt över våra tillgångar både privat och offentligt är betydligt större hos den breda allmänheten än hos den socialdemokratiska ledningens talesmän. Att den offentliga sektorn har tagit för stor del av bruttonationalprodukten i anspråk tycks inte bekymra socialdemokraterna i någon högre grad.

Men en ökning på tio år från 45 % till 67 % år 1981 av den offentliga konsumtionens andel av BNP är allvarlig. Hejdad den inte utan får samma utveckling under nästa tioårsperiod, skulle det betyda att ca 90 % av BNP går till offentlig konsumtion.

Regeringens ekonomiska program tillsammans med räntesänkningen innebär att vi sakta men säkert skall få balans i ekonomin genom de åtgärder som föreslagits. Endast genom att prioritera industri och näringsliv kan vi på sikt bevara och förbättra välfärd och social omsorg om människorna.

Det är en bekväm och lättsam väg som moderata samlingspartiet har valt, att lämna regeringsskutan och i opposition driva sin egen linje i politiken – en betydligt enklare metod än att i en ekonomiskt bekymmersam tid stanna kvar i regeringsställning och försöka få rätsida på våra ekonomiska och övriga problem.

Men så blir det när partitaktiken och inte ansvaret för landets bästa får bestämma handlingsmönstret.

Det har i går och i dag talats mycket om opinionssiffror. Som väl är tillsätter och avsätter inte opinionsmätningar regeringar. Möjligen bör man skänka en och annan tanke åt hur otroligt rörliga väljarna nu är. Partitroheten är inte så stor, och olika skeenden påverkar mätningarna i hög

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Allmänpolitisk
debatt*

grad. 1979 på våren var de tre borgerliga partierna vid ett måttillfälle lika stora, dvs. hade 16 % vardera.

Vinden vänder sig snabbt, och jag är inte säker på att väljarna anser att den samlade oppositionens främsta uppgift är att på alla upptänkliga sätt försvåra regeringens möjligheter att konstruktivt arbeta. Det kommer att utkrävas ett ansvar också av oppositionen när det gäller den ekonomiska politiken. Man kan inte med framgång dels kritisera budgetunderskottet, dels genom olika förslag göra det ännu större, som socialdemokraterna gör.

De beslut man nu har tagit inom LO och SAP om att införa kollektiva löntagarfonder om man vinner valet 1982 är ett dråpslag mot möjligheterna att föra Sverige ur krisen. Därför måste alla krafter inom de icke-socialistiska partierna samlas för att förhindra en sådan utveckling. Det betyder att Sveriges möjligheter att fortsätta att vara ett land som bygger sin utveckling och välfärd på en socialt anpassad marknadsekonomi föreligger endast med en icke-socialistisk regering.

Moderata samlingspartiet får då inte genom att driva en hard oppositionspolitik omöjliggöra ett borgerligt alternativ till socialdemokratin.

Socialdemokraterna menar att kollektiva fackliga löntagarfonder skall vara undermedicinen som skall rädda Sverige. Så påstår man också att dessa löntagarfonder är förenliga med en socialt anpassad marknadsekonomi.

Fru talman! Ett så omåtkänt äktenskap är inte möjligt, och det vet socialdemokraterna mycket väl. Tvärtom kommer löntagarfonder av LO-SAP-modell att helt förändra samhällssystemet i Sverige, från ett marknadsekonomiskt till ett planhushållat, socialistiskt samhälle.

Opinionsläget i Sverige är emot kollektiva löntagarfonder men positivt för ett enskilt aktiesparande och ägande.

Folkpartiet kan aldrig förhandla om att införa ett planhushållat, socialistiskt samhälle i Sverige. Därför säger vi ett klart och bestämt nej till fackliga kollektiva löntagarfonder av LO-SAP-modell.

Debatten om löntagarfonderna har i sig under många år varit en bromskloss för offensiva satsningar i näringslivet. Många företagare har tvekat att utöka sin verksamhet eller att starta eget inför den osäkerhetsfaktor som löntagarfundsdebatten har utgjort.

Vi har i mitt län, Blekinge, en besvärligare och svårare situation på arbetsmarknaden än i många andra delar av landet. Jag vill absolut inte förringa svårigheterna. Ändå är det så att genom en klok ekonomisk politik och en satsning på livskraftiga och stabila industrier och företag i Sverige kan vår situation i Blekinge också förbättras.

Vi har i Blekinge haft socialdemokratisk majoritet i landstinget länge. Det har inte medfört någon bra ekonomisk utveckling. Tyvärr dras vi med den högsta landstingsskatten i landet. Av våra fem kommuner har fyra socialdemokratisk majoritet. Inte heller detta faktum har medfört någon lyckosam utveckling i länet. Därför har jag svårt att tro att en socialdemokratisk seger 1982 skulle medföra något gott för vare sig Sverige eller Blekinge. Kanske kunde i stället ett maktskifte i Blekinge läns landsting och

kommunerna i vårt län medföra en annorlunda och bättre utveckling med nya initiativ och en annorlunda syn på problemen.

Det är inte så många av den socialdemokratiska oppositionens talesmän i dag som har orkat lyfta blicken och se ut i vår omvärld. Att vi har klarat oss bättre i arbetsmarknadspolitiken än många andra länder i västvärlden är obestriddigt. Arbetslösheten är två, tre, t. o. m. fyra gånger större i dessa länder, men det vill socialdemokraterna inte gärna tala om. Så är arbetslösheten t. ex. i USA 7 %, i England 12 %, i Frankrike 7 %, i Belgien 12 %, i Italien 9 %. Västtyskland och vårt grannland Finland har båda en arbetslöshet över 5 %.

Stora insatser har verkligen gjorts och kommer fortsättningsvis också att göras för att hålla arbetslösheten på en så låg nivå som möjligt. Arbetsmarknadsminister Ingemar Eliasson har i dag som förste talare utförligt redovisat hela åtgärds paketet.

Men kanske borde vi ända mitt i all pessimism och domedagsstämning konstatera att vi i Sverige har förutsättningar och möjligheter att åtgärda vår situation, om vi bara kan samarbeta och gemensamt ta ansvar i stället för att bedriva konfrontation och strid.

Det har inte under denna debatt sagts mycket om alla de länder i världen där människor svälter, torteras, misshandlas och dödas. Det gäller länder där folket saknar de elementäraste rättigheterna och inte kan tillfredsställa sina enklaste krav på mat för dagen, kläder på kroppen och tak över huvudet eller har några som helst demokratiska rättigheter eller någon personlig frihet.

Kunde vi använda vår fantasi och leva oss in i dessa människors villkor skulle kanske klagan och jämmer här få mer rätta proportioner. Vi har blivit så materialistiska, med så stora krav på att samhället skall klara allt åt oss. Tyvärr har då vår omsorg om och vårt ansvar för varandra minskat i stor utsträckning. Men ett samhälle där medborgarna inte visar verklig gemenskap och verkligt ansvar för varandra blir ett fattigt och armt samhälle trots en utbyggd social välfärd.

Folkpartiet står för frihet och rättvisa. Vi säger ja till marknadsekonomi, nej till löntagarfonder och centralstyrning. De ekonomiska problemen kan bara klaras om vi räknar med de enskilda människornas förmåga och insatser. Men vi säger också i folkpartiet ja till att fördela bördorna rättvist och till solidaritet med alla de människor som lever under så mycket svårare villkor i världens fattiga länder. Vi vill också ta vara på idealiteten och ansvarskänslan. På de grundstenarna anser vi att ett gott samhälle för alla kan byggas.

I detta anförande instämde Börje StenSSon (fp).

Anf. 75 FRIDA BERGLUND (s) replik:

Fru talman! Margot Hakansson önskade sig ifrån Sverige och ville fly från dagens verklighet ut i vida världen. Det är ganska självklart att det är lättare att prata om hur det är ute i vida världen än att ta itu med problemen på hemmaplan – det är alltid jobbigare.

Vad som gjorde att jag begärde ordet var Margot Håkanssons angrepp på den offentliga sektorn.

Under den tid då den offentliga sektorn har ökat har vi byggt ut bl. a. skolan, sjukvården och äldreomsorgen. Såvitt jag kan minnas har Margot Håkanssons parti inte en enda gång sagt: Vi skall inte göra det eller det. Man har alltid haft önskemål om ännu mer offentliga insatser. Man har hela tiden klagat på att utbyggnaden av den offentliga verksamheten gått för sakta.

Nu, när man tillsammans med moderaterna har raserat ekonomin, står man här och säger att den offentliga sektorn har ökat för snabbt. Tala om vad det är ni vill ha bort från den offentliga sektorn! F. n. ökar Kommunals arbetslöshetskassa mest. Det är alltså mest kvinnliga kommunalarbetare som blir arbetslösa. Vad vill ni sätta dem i jobb med då? Tala om var de skall sysselsättas! Industriinvesteringarna går ner, och den offentliga sektorn skall dras ner, säger ni.

Jag tycker också att Margot Håkansson skulle hålla sig för god att göra ett sådant angrepp som hon gör på löntagarfonderna.

Margot Håkansson, och folkpartisterna över lag, skulle lägga ner all sin energi på att lösa exempelvis ungdomsarbetslöshetsfrågorna. Ni har gått ut och sagt att vi skall ha en ungdomsgaranti. Vad betyder denna ungdomsgaranti, när vi har över 60 000 ungdomar som går arbetslösa och långtidsarbetslösheten bland dem ökar?

Litet bör man ändå hålla sig till sin egen verklighet i Sverige och inte bara sväva så mycket utomlands. Problemen utomlands är mycket svåra. Men det hjälper inte våra arbetslösa om vi får samma situation i Sverige. Och dit är vi på väg – ni måste se upp i tid.

Anf. 76 KARL-ERIK HÄLL. (s) replik:

Fru talman! Jag satt och lyssnade på Margot Håkanssons hyllning till de enskilda initiativen och märkte hennes misstro mot samhällets förmåga att klara sådana här uppgifter.

Jag måste fråga: Vad menar Margot Håkansson att Norrbottens ungdomar skall göra? Var finns de enskilda initiativ som skapar förutsättningen för att ändra på det förhållandet att fyra av sex ungdomar i dag får lov att flytta från Norrbotten? Och, Margot Håkansson, vart skall de ta vägen? Var finns detta lyckoland som Margot Håkansson pratar om, dit våra arbetslösa ungdomar kan flytta, när det enskilda initiativet är så starkt? Är det måhända i Blekinge? I så fall skulle jag vara tacksam för att få reda på det.

Jag tycker det ibland verkar som om man i sin ambition att gå emot kollektiva löntagarfonder – eller vad det nu är man hänger upp sig på – söker alla möjliga och omöjliga vägar för att skrämja människor för dessa, i stället för att tala om var det finns en lösning på problemen.

Jag vill försäkra Margot Håkansson och övriga folkpartister: Vi är inte rädda för löntagarfonder i Norrbotten. Men vi funderar på hur man skall kunna göra någonting liknande löntagarfonderna i de statliga företagen. Det är samhällsägda företag som våra ungdomar har att lita till.

Vill Margot Håkansson medverka till att de pengar kommer fram från

regeringen som säkrar sysselsättningstillfällena för de arbetslösa Norrbotten- och Västerbotten-ungdomarna, som egentligen bara har de för Sverige så värdefulla basindustrierna att vända sig till? Vad är annars Margot Håkanssons och folkpartiets recept för att klara dem?

Fly gärna ut över landets gränser. Jag kan också då och då känna tröst vid att det kanske inte är lika besvärligt i Sverige som på andra håll, men den gamla tesen om att jag gärna lider bara grannen lider har jag aldrig haft någonting till övers för.

Anf. 77 MARGOT HÅKANSSON (fp) replik:

Fru talman! Det var roligt att det äntligen hände någonting i detta monotona uppläsande av anföranden. Man kan inte säga att Sveriges riksdag har speciellt stimulerande debatter, och jag tror att det är viktigt att debattera denna fråga.

Först några ord till Frida Berglund. Jag har aldrig flytt utom landets gränser. Om Frida Berglund hade hört på, hade hon kunnat notera att jag sysselsatte mig länge med Sveriges ekonomi. Jag ville bara, efter uppräkningsfrågan från socialdemokratiskt håll både i går och i dag av hur eländigt vi har det, visa på att vi trots allt inte lever som på en isolerad ö utan i en global värld. Då är det nyttigt att se att man i västvärlden i övrigt har mycket större arbetslöshet. Det hjälper inte våra arbetslösa att tänka på det – det har jag inte heller sagt, utan det var Karl-Erik Häll som sedan sade det – men det är en viktig upplysning att vi har gjort mycket under de borgerliga regeringarnas tid. Det gäller speciellt som det dagligen och stundligen från socialdemokratiskt håll upprepas hur illa den borgerliga regeringen har hanterat den ekonomiska politiken och arbetsmarknadspolitiken.

Jag vill fråga Frida Berglund: Om inte den offentliga verksamheten hejdas, var slutar vi då? Skall den offentliga verksamheten ta hela bruttonationalprodukten? Jag läste tidigare upp att den offentliga verksamheten på tio år har ökat från 45 % till år 1981 67 %. Vi kan låta den öka, om vi producerar så mycket att produktionen ökar lika mycket – men det gör den inte. Vi måste leva på det vi producerar. Vi kan inte fortsätta en utveckling som leder till att vi till sist bara vardar varandra.

Jag har aldrig angripit den offentliga sektorn, och jag betonade i mitt anförande att folkpartiet står för frihet och rättvisa. Jag tror att vi behöver ha ett starkt samhälle, men jag tror också, till skillnad från socialdemokraterna, att den enskilda människans initiativ och förmåga är någonting mycket viktigt. Det är detta som jag har sagt.

Om vi inte gör någonting åt de dåliga satsningarna inom industri och näringsliv och hejdar den snabba tillväxten i den offentliga sektorn, klarar vi inte av att hjälpa alla de ungdomar som behöver arbete, alla de sjuka som behöver vård och alla de ungdomar som behöver utbildning. Det är sanningen.

Detta svar riktar sig också till Karl-Erik Häll, eftersom det var ungefär samma frågor som han ställde.

Anf. 78 FRIDA BERGLUND (s) replik:

Fru talman! Margot Håkansson säger att vi bara gnäller över den dåliga ekonomin, men de borgerliga gnäller själva. När vi säger att det behövs insatser på arbetsmarknadspolitikkens område, insatser för att lösa problemet med ungdomsarbetslösheten, vad säger ni då? Jo, att Sverige har så dålig ekonomi att vi inte ens har råd att satsa på att ha folk i arbete.

”Den gröna propen”, proposition nr 30, är ett tydligt exempel på att ni själva också är medvetna om att ni har kört ekonomin i botten. Jag hoppas att ni åtminstone har något så när reda på vilka skulder som finns, hur det är med utrikesbalansen osv. I dag har ni i alla fall, om ni har lyssnat, fått reda på hur det är med arbetslösheten – att den ökat.

I t. ex. mitt län är det 29 arbetslösa på varje ledig plats. Då skall man dessutom betänka att de lediga platserna framför allt avser läkare, sjuksköterskor och arbetsterapeuter, yrkeskategorier som det är mycket ont om i landet, i varje fall i våra skogslän. Vi svartmålar inte, utan vi försöker beskriva den verklighet som vi har inom våra egna valdistrikt.

Jag har inte varit ute för att svartmåla, utan jag har velat förmedla vad människor tycker och känner, förmedla litet av deras vardag. Jag vet att levnadsförhållandena varierar mycket i olika delar av landet. Men jag kan ändå inte tro att Margot Håkansson, som kommer från Blekinge, där man också har sysselsättningsproblem, är så bortom all verklighetsförankring att hon inte vet vilka problem som i dag finns.

Sedan sades det att man skall satsa. Jag fick i går reda på att det finns 2 000 utesovare i Stockholm. Det är människor som har arbete men som icke kan få bostad i Stockholm. Vore det inte ett ypperligt tillfälle för Margot Håkansson och hennes regeringsparti att nu sätta i gång och försöka klara bostadssituationen för alla de ungdomar som t. ex. flyttar hit från Norrbotten, som inte kan få jobb hemma och inte kan få bostad här i Stockholm? Att säga detta är inte att svartmåla det ni har gjort, men människor lever faktiskt i en sådan situation i dag. Och det är er uppgift, så länge ni sitter i kanslihuset, att se till att förhållandena blir bättre.

Anf. 79 KARL-ERIK HÅLL (s) replik:

Fru talman! Jag fick inget svar av Margot Håkansson, vare sig på min fråga om vad hon ville ge för råd till Norrbottens ungdomar eller på frågan om hon ville medverka till att regeringen gör de satsningar som är nödvändiga för att klara den situation som råder där.

Jag vill inte försöka att diskutera med Margot Håkansson vad som är eländigt eller inte. Men jag skulle gärna vilja ställa ytterligare en fråga, med risk för att inte heller få svar på den: Är det ändå inte ganska eländigt när fyra av sex ungdomar inte har någonstans att ta vägen, när de står utslagna redan från början?

Om det var för att sätta fart på debatten och för att roa sig som Margot Håkansson tog upp denna debatt, ber jag om ursäkt för att jag hoppade in i den. Det är ett utslag av en humor som knappast uppskattas av särskilt många. Men jag tar verkligen denna fråga på allvar. Detta vittnar om att man

talar från en trygg position, där man egentligen inte behöver konfronteras med dessa bekymmer, när man står och raljerar om dessa saker på det sätt som Margot Håkansson enligt mitt förmenande gjorde. Den frihet som folkpartiet står för i detta sammanhang är närmast friheten för Norrbottens ungdomar att fortsättningsvis vara fria från arbete och att skaffa sitt levebröd där det kan hämtas. Det som Margot Håkansson har presenterat i kammardebatten här i dag lär inte ge många brödbitar åt de arbetslösa ungdomarna i Norrbotten. Detta budskap skall jag gärna ta hem till dem.

Anf. 80 MARGOT HÅKANSSON (fp) replik:

Fru talman! Nej, rolig får man kanske inte lov att vara i Sveriges riksdag. Och det var inte min mening att på något sätt skämta bort denna fråga. Jag tyckte bara att det var bra att det blir debatt.

Jag har inte alls mindre känsla för de arbetslösa ungdomarna, absolut inte, varken för Norrbottens eller för Blekinges ungdomar eller för andra arbetslösa. Arbetslöshet är ett gissel var den än befinner sig. Det är viktigt att i Sveriges riksdag tala om att det har gjorts oerhört mycket i Sverige, eftersom vi har färre arbetslösa än man har i andra länder. Men det vill inte Karl-Erik Häll eller Frida Berglund höra talas om.

Sanningen är ju den, Frida Berglund, att budgetunderskottet hade varit betydligt större om vi haft en socialdemokratisk regering. Ni har ju varit väldigt duktiga på att spä på i budgetarbetet under behandlingen i utskotten. Ni har ibland också lyckats få någon med er på förslag som har kostat mer, och vi har fått ett större budgetunderskott.

Om man lever i en tid när det är konjunkturedgång, i en värld där det är bekymmer med att avyttra produkterna – och vi har haft ett högt kostnadsläge och en kraftig löneökning 1975-1976 – är det inte särskilt lätt för oss i Sverige att klara oss mycket bättre än alla andra länder i västvärlden. Jag dristade mig till att tala om de fattiga folken. Men det får man tydligen inte heller göra – då flyr man ut. Lever vi inte i en global värld? Har vi inte ansvar för människorna i världen som svälter, som fryser, som torteras och som inte har mat för dagen? Det var rätt häpnadsväckande att höra detta. Tala inte från socialdemokratiskt håll om internationell solidaritet, om ni inte kan föra denna debatt i Sveriges riksdag!

Förste vice talmannen anmälde att Frida Berglund och Karl-Erik Häll anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 81 INGEMAR KONRADSSON (s):

Fru talman! Många har i den här debatten vittnat om att arbetsmarknadsläget är ytterligt oroande och att regeringen borde vidta kraftfullare åtgärder än vad vi sett hittills. Så tycker även jag, 127 000 arbetslösa, varav 61 000 ungdomar under 25 år, är siffror som borde utlösa snabba och okonventionella åtgärder i syfte att bereda människor sysselsättning.

Folkpartiet står för frihet och rättvisa, hörde vi nyss. Och jag frågar vilken

frihet och rättvisa alla våra arbetslösa känner. Vi har det inte eländigt i vart land, säger Margot Hakansson. Men jag försäkrar att den enskilde arbetslöse känner sig eländig.

Från mitt eget hemlän vill jag ta några exempel. Prognosen är dystur och kommer till uttryck i länsarbetsnämndens senaste rapport om arbetsmarknadsläget. Där sägs bl. a.:

”Den lågkonjunktur som näringslivet i vårt län är inne i och de åtstramningar som görs på den offentliga sektorn i kombination med den låga nivå som byggnadsverksamheten ligger på har slagit hårt på arbetsmarknaden i Örebro län. Arbetslösheten har stigit till över 5 000 personer och efterfrågan på arbetskraft har under sommaren legat på en lägre nivå än de senaste 10 åren. Till detta kommer att hittills i år har nära 4 000 personer varslats om avskedanden eller permitteringar. För närvarande är det nära 2 000 personer som har ett hot om att få sluta sina arbeten eller göra kortare uppehåll i jobbet hängande över sig.

Arbetslösheten bland männen har, till följd av de många avskedanden som redan skett i år, ökat markant under sommaren. En annan grupp som drabbats hårt av försvagningen på arbetsmarknaden i länet är ungdomarna. Den sista augusti var mer än 70 % av de arbetslösa under 25 år och i några kommuner i länet utgör ungdomarna mer än hälften av den totala arbetslösheten.

Svårigheterna på arbetsmarknaden väntas fortsätta under vintern. Många företag brottas idag med stora svårigheter att sälja sina produkter och detta kommer att leda till sysselsättningsproblem.”

Det här är således torra och sakliga konstateranden från länsarbetsnämnden i ett län som vanligtvis av utomstående bedömare betraktas som ett industrilän utan större problem.

Men bilden är i verkligheten en helt annan: Tidvis 5 500 arbetslösa med hot om en ytterligare stegring i arbetslösheten i vinter, hittills i år ca 4 000 varslade om avskedanden eller permitteringar, nästan 2 000 ungdomar utan jobb, vilket utgör 7,1 % av befolkningen i åldrarna 16–24 år. Den hårdast drabbade kommunen har en ungdomsarbetslöshet på 14,9 %. Ungdomen tvingas till arbetslöshet och får den sämsta tänkbara starten i livet. Då skall vi inte raljera över sådana allvarliga tendenser i samhället. Dygnsrytmen rubbas hos ungdomarna. Man sover på dagtid och är uppe på kvälls- och nattid. Värderingar utvecklas som inte stämmer överens med det övriga samhällets värderingar. Kort sagt så uppstår rader av sociala problem som egentligen inte är ungdomarnas fel utan samhällets, eftersom samhället inte tar till vara den kreativitet och vilja till arbete som utan tvekan finns hos ungdomsgenerationen.

Att vilja arbeta, att vilja göra rätt för sig men inte få chansen är nättopp det värsta gissel som kan drabba en människa. Sysslösheten gör att människor känner sig stå utanför samhällsgemenskapen. Då tycker jag att vi har rätt att ställa krav på den sittande regeringen om flera åtgärder för att få bukt med arbetslösheten.

Visst har det även tidigare funnits arbetslöshet, och visst har det funnits

företag som av olika anledningar fått lägga ned sin verksamhet. Struktur-omställningar i näringslivet är förvisso ingenting nytt. Sådana förändringar skall naturligtvis också accepteras när industriinvesteringarna ligger på en hög nivå och medverkar till att ny produktion och nya jobb skapas. Som regel leder nationell produktion och teknisk utveckling till bättre arbetsmiljöer, bättre löner och bättre avsättningsmöjligheter.

Tyvärr har vi nu hamnat i en situation då svenska företag ofta är ovilliga att satsa i ny produktion och nya jobb. Det finns på vissa håll en tendens till en utveckling där teknikerna i företagen har petats bort från beslutsfunktionerna och ersatts med ungdomar med merkantil bakgrund utan erfarenhet av produktion och arbetsliv. För dessa är det mer intressant att använda kapital för utlåning, placering i hyresfastigheter och valutatransaktioner än att satsa på teknisk utveckling och nya fabriker. Det är de här förändringarna som skapar oro för framtiden och som utgör skillnaden mellan en acceptabel kortare omställningsarbetslöshet och den nu mer framträdande permanenta arbetslösheten.

Tidigare hade vi en utveckling mot starka regionala enheter med ekonomisk tillväxt och industriell förnyelse som gav positiva effekter åt ett stort omland. Utnyttjande av investeringsfonder och en aktiv regionalpolitik motverkade den spontana marknadsutvecklingen. Under början av 1970-talet kunde den tidigare befolkningsminskningen i Norrlandslänen vändas i en befolkningsökning.

Nu tenderar vi att komma in i en situation där även starka regionala centra hotas med omfattande industrinedläggelser och begränsningar i den offentliga verksamheten. I Kumla hotas byggnadsämnesindustrin, i Örebroområdet flera verkstadsföretag och ett pappersbruk. Försvarsområdesregementet I 3 hotas av nedläggning trots att det är svårt att se några som helst fördelar med en sådan. Det förefaller som om nedläggningsraseriet griper omkring sig urskillningslöst. Det är inte att undra på att människorna protesterar.

Bergslagsregionen i Örebro län står inför en industriell omvandling av en omfattning som vi aldrig tidigare har sett maken till. Det problemet delar vi med flera av grannlänerna. Den egna metallurgin vid järnbruken och stålverken i Bergslagen sysselsätter flera tusen anställda. Men metallurgin hotas av en mycket stark koncentration utan att vi ser någon vilja från företagen att investera i vidareförädling och ersättningsjobb. Ljusnarsbergs kommun har drabbats av en hel rad konkurser, varsel och rekonstruktioner av företag som resulterar i en katastrofal minskning av antalet yrkesverksamma i den redan lilla glesbygdskommunen.

Fru talman! Måhända kan även det här inlägget uppfattas som en överdriven svartmålning av situationen, och måhända tycker någon att en mer optimistisk redovisning skulle vara till större nytta för utvecklingen. Men jag kan inte dela en sådan uppfattning. Arbetslöshetssiffrorna och länsarbetsnämndens bedömning stämmer med verkligheten. Det går inte att ingjuta framtidstro och optimism om den här spontana utvecklingen får fortsätta okontrollerat.

Först och främst efterlyser vi nu den plan för ersättningsjobb till drabbade

bruksorter som riksdagen har beställt hos regeringen. Men lika viktigt är det att regeringen snarast tar itu med metallurgiutvecklingen för den svenska stålindustrin och övertygar företagen om att de skall satsa på vidareförädling av råvaror och halvfabrikat. Likaså borde en regering med intresse och ansvar för samhällsutvecklingen snarast i samverkan med företag och anställda försöka utveckla den svenska verkstadsindustrin. Kunde regeringen sedan påverka svenskt näringsliv och ta tillbaka tekniker och forskare i ledningen av företagen, så skulle framtiden se betydligt ljusare ut än vad den gör f. n.

Inför den kommande vintern blir det nödvändigt med betydligt större insatser än hittills, och det gäller i allra högsta grad för Örebro län. Den 4 oktober var kommunal- och landstingsråden i länet samlade till överläggningar angående sysselsättningssituationen. Prognosen var dyster trots att stora pengar avsätts i de kommunala budgetarna för beredskapsarbeten. Det fanns en stark vilja hos kommunalråden att göra mer för att klara åtminstone ungdomarna från arbetslöshet.

Där diskuterades möjligheterna till praktisk yrkesorientering samt praktik- och lärlingsjobb som alternativ till beredskapsarbeten. Men samtidigt konstaterade man att detta inte är möjligt utan väsentligt större insatser från riksdag och regering. Sadana insatser behöver inte nödvändigtvis betyda alltför stora ekonomiska insatser. Litet fantasi, samverkan med företagarorganisationer, fackliga organisationer och kommuner skulle med säkerhet öppna dörrarna för okonventionella lösningar, och det skulle säkert också rädda många ungdomar från sysslolöshet och apati. Men det förutsätter att regeringen tar sig ut från sin isolerade tillvaro och tar initiativ.

Kommunalråden antog vid det här tillfället ett uttalande, som översänts till statsministern och arbetsmarknadsministern. Landstinget och kommunerna är beredda att genomföra ett åtgärdsprogram för de arbetslösa. Kraven är att regeringen snabbt ställer ökade resurser till arbetsmarknadsstyrelsens och naturligtvis också till Örebro läns förfogande.

Det är att hoppas, fru talman, att statsministern och arbetsmarknadsministern infriar förväntningarna.

I detta anförande instämde Karin Flodström och Håkan Strömberg (båda S).

Anf. 82 MARGOT HÅKANSSON (fp) replik:

Fru talman! Eftersom Ingemar Konradsson i sitt anförande också angrep mig anser jag att jag måste svara honom. Det togs tydligen väldigt illa upp på socialdemokratiskt håll att jag sade att det var intressant att det blev en debatt. Då raljerar jag med arbetslösheten, sägs det. Vad jag raljerade med var att det varit ett uppläsande av anföranden i riksdagens allmänpolitiska debatt både i går och i dag men ytterst litet av debatt. Vad jag sade var att det var intressant att det nu blev litet debatt. Det får man tydligen inte lov att säga. Jag tar mig ändå friheten att göra det, och det står jag för.

Jag har precis samma känsla som Ingemar Konradsson för de arbetslösa

ungdomarna både i hans län, i mitt län och i Sverige i övrigt. Försök inte pådyvla folkpartiet någon sorts frihet utan ansvar. Något sådant har jag aldrig sagt, utan jag har sagt att vi står för frihet och rättvisa i kombination. Vi tror på och arbetar i regeringen och i övrigt politiskt arbete för en rättvis fördelning av bördorna. Det sade jag också i mitt anförande.

Sedan har jag, fru talman, påpekat att det vore nyttigt för socialdemokraterna att någon gång se ut över Västeuropa och andra länder som brottas med samma problem som vi och som inte lyckats att klara arbetslösheten till den vid en internationell jämförelse låga siffra som vi har. Jag har också sagt att det inte hjälper våra arbetslösa. Men vi måste finna oss i att vi inte lever på en isolerad ö i världen.

Sedan tror jag att det är bra om man också tar fram det som är positivt. Aktuellt var ute och letade efter krisen. Det finns trots allt mycket positivt i Sverige. Jag tror att det är väldigt farligt om vi inte försöker att ta fram alla de företag som går bra, som har bra ledning och som har ett positivt resultat, företag där människor får och har ett arbete. Jag har också påpekat att det ändå är industri och näringsliv vi måste bygga vår offentliga sektors välstånd på. Det är också riktigt, Ingemar Konradsson. Jag har inte raljerat med något av de allvarliga problemen. Vad jag raljerat med är debatten här, som tenderar att bli väldigt tråkig, eller – rättare sagt – frånvaron av debatt när man bara läser upp sina anföranden. Det tycker jag att det är viktigt att säga.

Anf. 83 INGEMAR KONRADSSON (s) replik:

Fru talman! Om det nu är så – det finns nog all anledning att förmoda det – att Margot Håkansson ömmar för de arbetslösa, som hon själv beskriver det, så tror jag att det skulle vara av stort värde om hon försökte påverka sin egen partivän, vår arbetsmarknadsminister, att få fram de 1,9 miljarder som arbetsmarknadsstyrelsen behöver för att skapa arbete i vinter åt mängder av arbetslösa ungdomar.

Att pruta ned på de behov som arbetsmarknadsstyrelsen har med 1,5 miljarder – dvs. att bevilja bara 400 miljoner för vinterns arbetslöshet – är en anmärkningsvärt stor prutning, och det ger inte stort utrymme för aktiva insatser från AMS sida då det gäller att hjälpa ungdomen i vinter.

Ta fram positiva saker i debatten, sade Margot Håkansson. Jag menar att det under de här två dagarna har kommit många konstruktiva förslag från oppositionens sida men som regeringen och riksdagsmajoriteten inte förefaller vilja lyssna till. En rad positiva och konstruktiva förslag har således lagts fram, men tyvärr verkar det som om det inte finns något gehör för de förslagen.

Anf. 84 MARGOT HÅKANSSON (fp) replik:

Fru talman! Vi ser kanske, Ingemar Konradsson, olika på vad arbetsmarknadsverket och arbetsmarknadspolitiken kan göra. Kanske finns det andra vägar att gå. Jag tror ändå att Ingemar Konradsson är redo att erkänna att arbetsmarknadsverket har fått mycket stora resurser. I dagens läge kan man

kanske inte bevilja precis vad en myndighet begär. Tiden måste ju ändå få utvisa vilka ytterligare insatser som kan göras.

Ingemar Eliasson har i dag här i kammaren sagt att man måste inse att det är så viktigt för alla att ha ett arbete att man egentligen inte kan acceptera någon arbetslöshet. Men vi kan inte trola fram arbetstillfällen om vi inte får en industri och ett näringsliv som kan både bära upp den offentliga sektorn och bereda människor arbete. Och Ingemar Konradsson, om de löntagarfonder införs som ni har beslutat om, tror jag att det blir en ytterligare negativ utveckling i Sverige. Det kommer nämligen inte att lösa några problem. Tvärtom ökar de problem vi redan har. Det kommer att medföra att människor drar sig för att satsa, att de drar sig för att starta och utveckla sina företag. Man kan bara gå till de opinionsundersökningar som har gjorts. Ni kommer att få väldigt svårt att övertyga era egna väljare om nödvändigheten av löntagarfonder av kollektiv modell. Vi i folkpartiet kan aldrig medverka till att Sverige förvandlas till ett samhälle med planhushållad socialistisk ekonomi. Jag tycker att spåren i de länder där man har en sådan ekonomi och en sådan politisk utveckling förskräcker.

Anf. 85 INGEMAR KONRADSSON (s) replik:

Fru talman! Nu fick vi besked av Margot Håkansson. Hon är alltså inte beredd att försöka påverka arbetsmarknadsdepartementet att göra fler satsningar för de arbetslösa ungdomarna i vårt land i vinter. Myndigheterna kan inte alltid få vad de begär, säger hon. Men arbetsmarknadsstyrelsen har sagt att man behöver ytterligare 1,5 miljarder utöver vad man har blivit lovad för att kunna skapa arbete åt arbetslös ungdom i vinter. Personligen tycker jag att intresset för att få fram jobb åt ungdomar sitter ganska ytligt hos Margot Håkansson, när hon inte är beredd att hjälpa till på det området.

Sedan tar Margot Håkansson upp frågan om löntagarfonder som en ny debatt. Den frågan har vi inte diskuterat – jag har inte tagit upp den i mina inlägg. Men jag vill försäkra Margot Håkansson att jag ser löntagarfonderna som ett absolut nödvändigt komplement till det kapitaltillskott som behövs i näringslivet för att utveckla och förbättra industrisysselsättningen i vårt land. Jag menar också att det inte är mer anmärkningsvärt om löntagarna tillsammans bildar fonder för att medverka i kapitaluppbyggnaden än att andra grupper i samhället, t. ex. tandläkare, bildar fonder och är med på aktiemarknaden.

Förste vice talmannen anmälde att Margot Håkansson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 86 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Låt mig inledningsvis konstatera att som norrbottning och med tanke på det katastrofala sysselsättningsläge som vi har i mitt hemlän kan jag inte såsom folkpartisten Margot Håkansson söka någon tröst i att läget utanför landets gränser ibland kan vara betydligt sämre. Avsaknaden av nödvändiga åtgärder från regeringens sida för att sätta fart på hjulen i

industrin resulterar ju nu också i att pessimismen sprider sig bland både löntagare och företagare. Tron på framtiden sviktar speciellt bland ungdomen, som nu har oerhört svårt att få arbete.

I de fall som regeringen gjort insatser har dessa oftast varit av kortsiktig karaktär. Effekten av en sådan taktik kan vi se inom t. ex. stålbranschen, där nu över 3 000 anställda bara inom Svenskt Stål AB hotas av avsked. Nu har dessutom den taktiska kampen om regeringstaburetterna mellan de borgerliga gått så långt, att även kortsiktiga åtgärder av AMS-typ bromsats upp – med allt vad det innebär för sysselsättningen främst i våra nordligaste län.

Priset för denna politik får främst betalas av de arbetslösas växande skara, barnfamiljer och låginkomsttagare.

I många län höjs nu röster för införande av olika former av stöd för att klara sysselsättningen. Det finns t. o. m. regioner i landets södra delar där man tror sig ha fått vad man kallar Norrbottensproblem. Det sistnämnda är en felsyn som oftast beror på dalig kunskap om vart nordligaste län och de katastrofala förhållanden som råder där när det gäller sysselsättningen.

Herr talman! Jag skall ägna huvuddelen av min taletid åt att beskriva läget på arbetsmarknaden i Norrbotten och ange några åtgärder som måste till, om inte massarbetslösheten skall breda ut sig och så småningom skapa oerhörda sociala problem, som kommer att bli svåra att bemästra.

Länet har en befolkning på 260 000 personer, varav ca 25 000 står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Öppet arbetslösa är över 10 000 människor, och resten av de nämnda 25 000 är sysselsatta i AMS regi eller i någon form av skyddat arbete.

I riket i genomsnitt går det nu ungefär sex arbetssökande på varje ledigt jobb, medan det i Norrbotten går 29 sökande på varje ledigt arbetstillfälle. Dessutom signaleras nu neddragningar inom basindustrierna med flera tusen arbetstillfällen.

Avsaknaden av politiska beslut håller på att driva Norrbotten mot gravens rand.

Samtidigt som tusentals löntagare hotas med avsked bara inom länets stålindustri, kunde man i veckan läsa i en läntidning att löneministern varit på en centerstämma i Piteå och, som man uttryckte sig i tidningsrubriken, "tönt hopp om 20 jobb". Det är verkligheten bakom de borgerligas politik för massarbetslöshetens Norrbotten. Centerns decentraliseringspolitik innebär konkret att man accepterar att tusentals människor avskedas i basindustrierna, medan man "tänder hopp" om 20 nya jobb.

Norrbotten har blivit ett län där utredningsraseriet breder ut sig. Om det inte räcker med en utredning för att dölja obekväma politiska beslut, har det blivit allt vanligare att tillsätta en delegation för att skjuta besluten på framtiden.

Som exempel på hur man utreder bort viktiga industriinvesteringar kan jag nämna mediumverket vid SSAB i Luleå. I den strukturplan som antagits vid det företaget ingick ett utbyte av produktionsutrustning mellan stålorterna

inom SSAB samt vissa investeringar, däribland ett nytt mediumverk till Luleå.

Ett sådant investeringsbeslut kostar självfallet pengar, och därmed startades utredningskvarnen. Först en utredning på divisionnivå, sedan en på central nivå inom företaget. Därefter konstaterades att det inte fanns utrymme på den svenska marknaden för den produktionen. Nästa fas blev att utreda en modernisering av det befintliga finvalsverket, som är i stort behov av nya investeringar för att kunna behålla redan befintlig produktion. Nu höjs rösterna för att man inte skall rusta upp detta verk – på grund av att det då blir konkurrenskraftigt i förhållande till andra svenska verk och därmed anses utgöra ett hot för marknaden. Så går det alltså till när man skapar grunden för en nedläggning av delar av valsverkskapaciteten vid järnverket i Luleå.

Den andra vägen att undvika viktiga beslut är att tillsätta en delegation med uppgift att långsiktigt utreda sysselsättningen och lägga fram förslag. Ett exempel är den avvecklade Norrbottensdelegationen, som fick för små resurser för att kunna fungera effektivt. De förslag delegationen lade fram för regeringen gömdes undan och kom sällan till användning. Men delegationen fyllde en mycket viktig uppgift för regeringen. Industriministern kunde under flera år hänvisa till delegationens arbete när man bl. a. i denna kammare krävde insatser för sysselsättningen i länet.

Därmed påstår jag inte att utredningar i alla lägen är onödiga. Men när utredningsraseriet sätts i system för att dölja viljan till politiska beslut hos den borgerliga regeringen finns det anledning att reagera, speciellt när det gäller insatser för ett län som är så hårt drabbat som Norrbotten.

Vilka möjligheter finns då att skapa sysselsättning? Bl. a. måste insatser till för att komplettera de nuvarande basindustrierna, insatser för att bygga upp små och medelstora företag. På den sidan pågår ett arbete, bl. a. genom Regioninvest.

I det sammanhanget är det viktigt att slå fast att de problem som nu finns och accelererar på arbetsmarknaden i Norrbotten inte kan klaras genom att man hänvisar till de ansträngningar som sker för att bygga upp de små och medelstora företagen. Basindustrierna kommer ännu under lång tid att bära upp en stor och viktig del av sysselsättningen.

En viktig fråga för länets stål- och gruvhantering är sedan många år tillbaka frågan om rimliga kostnader för malmfrakterna. Ännu har ingen tillfredsställande lösning presenterats. Visserligen signaleras nu åtgärder från regeringens sida, och det återstår att se om kommande förslag bidrar till att åstadkomma en långsiktig lösning.

Rimliga frakttaxor på malmbanan är en viktig förutsättning för att halla i gång trafiken på det s. k. södra omloppet, alltså bansträckningen mellan Malmerget och Luleå. Banan måste också ges förutsättningar för att fungera effektivt genom rationell drift och fortsatt upprustning.

Detta är nödvändigt dels för en fortsatt export till Östersjöländerna över Luleå, dels för att klara grunderna för en fortsatt stålhantering i Luleå. Många människor har i nuläget sin utkomst av malmtrafiken efter södra

omloppet: de direkt anställda vid SJ, de anställda vid SJ:s verkstäder och inte minst alla de som arbetar vid utskeppningshamnen i Luleå. En stor del av Luleå hamns verksamhet är beroende av och uppbyggd på dessa transporter, och om den trafiken skulle läggas om till malmexport över utländsk hamn skulle det få stora konsekvenser för sysselsättningen just i Luleåregionen.

Norrbottnens stålhantering har sedan SSAB bildades tappat över 1 000 arbetstillfällen. Nu föreslås från SSAB:s sida en ny plan, som kastar ytterligare 1 000 järnverksarbetare ut i den långa arbetslöshetskön. Tidigare löften om insatser för att skapa ett metallurgiskt centrum i Luleå och satsa på vidareförädling håller nu på att sopas under mattan. Det järnverk som tidigare hade viss förädling håller nu på att förvandlas till ett ämnesverk med obestämd framtid. Det vore lätt att beskriva NJA:s uppgång under åren 1970–1976, och det vore lika lätt att beskriva förfallet och utarmningen efter 1976. Min taletid medger inte att jag gör det i dagens debatt. Jag vill dock hävda att chanserna att bygga upp en lönsam produktion vid SSAB i Luleå är stora, men då måste det också till resurser i form av investeringar i finverk och för rälstillverkning. Vidare måste det bli full produktion vid de metallurgiska anläggningarna, alltså vid bägge hyttorna och stränggjutningsanläggningarna. Då går det också att klara en mycket bra lönsamhet vid anläggningarna. Det finns ingen rim och reson i att vi i vårt land skall importera dyrbart skrot, när vi själva har utmärkta anläggningar för malmförädling. Ståltillverkningen i Norrbotten har en framtid, och den kan bidra till att hålla arbetslösheten nere.

I ett TV-program under veckan, som handlade om bistandsverksamheten i ett u-land, fälldes bl. a. följande kommentar:

Det är lätt att glömma dessa människor och deras problem. De finns så långt borta. Vi har bara talat om dem när det är översvämning och hungersnöd.

Vi norrbottningar lever naturligtvis inte i en region med översvämningar och hungersnöd. Men allt fler människor i vårt län får känslan av att vara bortglömda, att de styrande i kanslihuset inte bryr sig om de problem som finns på länets arbetsmarknad. Det borde inte vara så i ett land som gör anspråk på att ha en utvecklad demokrati. Inte minst i denna kammare talas det varmt om att solidariskt ställa upp för varandra.

Nu måste krafttag till om inte Norrbottens problem skall resultera i en tragedi. Nu räcker det inte längre med vackra ord och framtidslöften. Tiden är knapp och kön av arbetslösa ökar dag för dag.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 87 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Tidigare har jag vid många tillfällen haft välgrundad anledning att tala om situationen vid våra mellansvenska järnmalmgruvor. Svartmålning eller inte, men snart finns det inga sådana att tala om – de är nedlagda allesammans. På senare år har Blötberget, Håksberg, Värmlands-

berg och Stråssa lagts ned. Kvar är bara Dannemora och Grängesberg med en tidigare utsatt nådatid av två år. I Dannemora är tiden nu minskad till ett år.

Jag skall också nämna en positiv sak: Under medverkan av ett par borgerliga utbrytare kunde riksdagen i våras bifalla en socialdemokratisk motion om 30 milj. kr. till uppförande av ett härdmagasin för granuler i Grängesberg. Det arbetet påbörjas nu. Därmed ljusnar situationen något i Grängesberg.

Men gruvhanteringen i Mellansverige skall tydligen pressas ytterligare. Nu gäller det sulfidmalmsgruvor och prospektering.

Sedan den nya ledningen i LKAB trätt till har en del uttalanden gjorts, som oroar oss starkt i Mellansverige. Det har bl. a. sagts att prospekteringsverksamheten skall koncentreras till Norrbotten – dit skall LKAB orientera hela sin verksamhet. "Inte bara för att söka malm – utan det är här vi behöver tillskapa nya arbetstillfällen." Så uttrycker direktör Wiking Sjöstrand det. Och visst behövs det nya arbetstillfällena i Norrbotten – det har intygats av flera talare före mig. Men det är inte bra om dessa tas från Mellansverige. Vad kommer det att medföra? Ja, hittills har det medfört att Statsgruvor, LKAB:s dotterföretag i Mellansverige, ställts på svältkost. Sulfidmalmsgruvan Stollberg läggs ned. Det är en öppen fråga vad som kommer att ske med gruvan i Yxsjöberg om ingen prospektering sker som tillför den nya malmer.

Med det är jag inne på prospekteringen i Mellansverige. LKAB Prospektering AB har en enhet i Grängesberg som hittills disponerat ca 25 % av bolagets totala budget för undersökningar i mellersta och södra Sverige, med tonvikt på Bergslagen. Det senare området är ju bra undersökt i fråga om järnmalm, men otillräckligt undersökt i fråga om sulfidmalmer och mineraler. Prospekteringsbolaget är uppbyggt kring en kär av högkompetenta geovetare, där vissa centrala funktioner som data, flyg, analysering, *inmutningar m. m. utförs med för enheterna gemensam utrustning och personal.* Det flesta är stationerade i Stockholm. Där är även personal- och administrationsfunktionerna belägna. Resursenheten i Bergslagen fungerar med ett minimum av administration. Nu behövs det klarhet beträffande prospekteringsbolagets fortsatta verksamhet, annars hotas hela prospekteringsbolaget av en kompetensutarmning. Denna kan bli förödande, och det kan ta lång tid att på nytt bygga upp verksamheten.

Enheten i Grängesberg har arbetat upp goda underlag. Således föreligger ett basmaterial som kan värderas till ca 20 milj. kr. Mer än hälften av där förekommande indikationer återstår att följa upp. Specialutrustning och ändamålsenliga lokaler för provberedning och borrhänselhantering har anskaffats genom medverkan av Ludvika kommun. Landstinget i Kopparbergs län har medverkat till ett centralt borrhänselarkiv i Ludvika kommun. Det arkivet är f. n. under utrustning och utrustning. Denna resurs kommer att bli av ringa värde för landet om statens eget prospekteringsbolag och mineralverksamheten i regionen försvinner. Därför vill vi behålla Grängesbergsenheten av prospekteringsbolaget. Den viktigaste basresursen, som nu

kan komma att förödås, är dock den stora detaljkunskap om områdets geologi och malmer som bolagets geovetare byggt upp under de gångna åren. Det är helt enkelt upprörande om koncentrationstänkande och "sparsamhet" skall få förskingra allt detta.

Med den hårda åderlåtning på arbetstillfällena som Bergslagen hittills varit utsatt för, borde inte regeringen tillåta LKAB att ytterligare utarma området och helt renskrapa det från framåtsyftande åtgärder i dess urgamla näring.

I fortsättningen skall jag hålla mig specifikt till Kopparbergs län, där konjunkturbilden i dag präglas av arbetslöshet, varsel, konkurser och betalningsinställelser bland länets industriföretag.

I går kunde vi läsa den ledsamma nyheten att Vattenfall hade nobbat ASEA i Ludvika och placerat en mångmiljonorder på transformatorer hos Westinghouse i USA. Här försvinner sysselsättningstillfällena i ett svårt drabbat område.

I slutet av september gick 5 440 personer arbetslösa i Kopparbergs län – en ökning med 1 500 sedan samma tid i fjol. Ungdomsarbetslösheten fortsätter att vara hög och omfattar 2 470 personer under 24 år. De unga utgör 45 % av den totala arbetslösheten. Länsarbetsnämnden befarar en betydande ökning under vintern.

För stålindustrin kvarstår den låga orderingsgången, vilken lett till varsel om korttidspermitteringar i flera företag. Strukturomvandlingen fortsätter med kontinuerlig neddragning av antalet anställda som följd.

Träindustri, snickeri- och trähusfabriker, har mycket stora problem genom det låga bostadsbyggandet; det har Ove Karlsson redan berört. Inom byggnadsverksamheten förutses en ytterligare kraftig nedtrappning denna vinter. Den egentliga byggarbetskåren i länet uppgår f. n. till ca 3 500 personer. Av dessa var i augusti 500 utan arbete, och antalet beräknas stiga till minst 1 000 i vinter. Därmed skulle 30 % av byggnadsarbetarna vara arbetslösa. Därtill kommer arbetslöshet bland målare, VVS-montörer, elektriker m. fl. grupper samt ett betydande antal anläggningsarbetare. I värsta fall kan det bli en 40-procentig arbetslöshet i hela detta avsnitt, åtminstone om den oreglerade byggsektorn sjunker lika mycket som den reglerade.

När byggarbetsmarknaden faller ihop så fullständigt betyder det att landet befinner sig på katastrofkurs. Det visar tyvärr:

- att man inte längre bygger de bostäder som behövs,
- att man inte längre underhåller vårt fastighetsbestånd tillfredställande,
- att man inte bygger de vägar och energianläggningar som vi behöver,
- att man ytterst inte vårdar våra gemensamma angelägenheter, som exempelvis omsorger om barn och äldre i vårt samhälle.

Under förmiddagens debatt sade industriminister Åsling att i centerns samhälle härskar inte dogmen över verkligheten. Ja, det må vara om man saknar både ideologi och dogmer. Tyvärr tycks man också sakna en verklighetssyn.

Den 21 september i år har vår länsstyrelse i skrivelser till industridepar-

tementet och arbetsmarknadsdepartementet sammanställt länets svåra sysselsättningsproblem och föreslagit en rad åtgärder för att mildra problemen. Jag hoppas, herr talman, för Dalarnas skull att regeringen tar någon hänsyn till vad ambitiösa myndigheter sammanställt och begärt!

För ungdomen i länet, liksom för alla andra arbetsföra, är ändå rätten till arbete det starkaste kravet på samhället.

Anf. 88 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Jag skall som ende värmlänning i den här långa debatten så här i slutet växla in på ett område som hittills berörts mycket litet, nämligen hur situationen i dag ser ut inom den svenska skogsnäringen, och bara ta ett par exempel från mitt eget hemlän.

Skogsnäringen och skogsindustrin får alltid sitta emellan när konjunkturererna böljar upp och ner. Är det inte i den ena änden, med minskad avsättning, så är det i den andra, med bristande tillgång på råvara. Den ökade mekaniseringen i skogen, virkesbrist och införande av data är några faktorer som skär hårt bland anställda i skogsnäringen.

I Värmland har t. ex. sysselsättningen inom skogsindustrin minskat med 2 000 arbetstillfällen på fem år, och mönstret torde väl vara detsamma i de övriga skogslänen.

Det är alltså en ganska dyster bild som ges, när man blickar bakåt på den svenska skogsnäringen. Det hjälper dock föga att gorma och domdera över det som varit. Blickarna måste vändas framåt. Inom arbetarrörelsen kommer vi att fortsätta ett konstruktivt arbete med sikte på att hejda krisen och återupprätta den balans och stabilitet som behövs. Vi förutsätter då att det finns resonabelt folk i alla läger, att realistiska bedömningar leder till en insikt på alla kanter om att man måste resonera sig fram.

En passiv och gnällig inställning till krisen är i sig själv förödande. Dessutom passar det inte arbetarrörelsen att någonsin dra täcket över huvudet och bara hoppas på ett bättre klimat. Det behövs en klar analys av problemen, och svårigheterna måste hanteras med beslutsamma åtgärdsprogram.

Det behövs med andra ord en offensiv för skogen av finsk modell även i Sverige. Tyvärr har vi nog inte tagit skogsproblematiken riktigt på allvar. Jag vill påstå att 1970-talet slösades bort. Men nu börjar det vända. I dag pratas det mera skog än någonsin. Det gäller även här i riksdagen. Offensiven tycks också ha börjat, framför allt i fråga om skogsvården. Den nya skogsvårdslagen var nödvändig för att vi skall få en bättre skogshygien. Röjningsplikten tvingar skogsägarna att förstå hur viktigt det är att vi kommer i fatt med röjning i ungskog och plantskog.

Röjningsbehovet är enormt på många fastigheter. Enligt den inventering som gjorts har man ett tidsschema att följa, och personligen anser jag att detta skall följas. I de fall skogsägaren bjuder till och visar ett intresse att fullgöra sina skyldigheter tycker jag dock att skogsmyndigheterna skall vara generösa med dispenser, om skogsägaren inte riktigt hinner med allt. De skogsägare som struntar i att följa anvisningarna, som varje skogsägare fatt

sig tillsända skriftligen, bör dock klämmas åt, och här kan mycket väl ett vitesföreläggande vara motiverat.

Råvarutillgången för skogsindustrin är väl kanske för dagen det största hotet mot sysselsättningen. Hur skall denna fråga någonsin kunna lösas? Här behövs åtgärder för att öka virkesuttaget.

Vi har i den statliga virkesförsörjningsutredningen tagit fram några exempel på åtgärder som vi har ställt oss bakom och som jag tror kommer att ge ett tillskott av råvara i framtiden. Jag hinner dock inte här redogöra för dessa förslag i detalj. Ett betänkande väntas inom kort.

I fråga om skogsvårdsåtgärderna har det inte varit några som helst delade meningar i utredningen. Men från socialdemokratiskt håll anser vi att åtgärderna inte räcker, och därför har vi i en reservation föreslagit ett avgifts- och stödsystem som skulle komplettera de andra förslagen.

Vart för sig kanske inte dessa förslag ser så revolutionerande ut. Men sammantagna kommer de på sikt att tillföra den svenska industrin ett rejält virkestillskott – jag är fullt övertygad om det.

Herr talman! Målsättningen för den svenska skogspolitiken måste vara att förmå de passiva skogsägarna att bli aktiva. Det är avgifts- och stödsystemets mening. Som ett led i detta är skogsvårdsstyrelsernas inventeringar, som nu görs hemmansvis, mycket bra. Här måste alla ägarkategorier behandlas lika. Här måste alla, dvs. domänverket, kyrkan, bolagen och privata skogsbruket, ta precis samma ansvar. Ingen ägarkategori bör undantas. Det finns goda brukare inom alla kategorier, men det finns också de som slarvar och är dåliga brukare av sitt skogsinnehav. En stor grupp av de passiva utgörs i dag av sterbhus eller s. k. dödsbon. Jag brukar säga att en målsättning därför måste vara att förkorta livslängden för dödsbon.

Jag anser att arvtagarna bör få högst fem år på sig att lösa sina interna problem efter det att exempelvis föräldrarna har gått bort. I dag finns det ingen tidsbegränsning, utan skogen kan bli stående hur länge som helst innan syskonen enar sig. Likaså bör ställföreträdare för sterbhus utses. En riksdagsmotion från mig om detta bifölls 1980, och en statlig utredning väntas komma med ett förslag om någon vecka.

Jordbruksministern har nu bestämt sig. Han avser att inom ett par veckor lägga fram en proposition för riksdagen, där han föreslar ett fortsatt förbud mot användning av kemikalier vid bekämpning av lövslyet i skogen. Dispenser kommer att ges där ingen annan metod än kemisk bekämpning kan användas, t. ex. när det inte finns arbetskraft att tillgå.

Det tillfälliga stopp mot användning av kemiska medel i skogsbruket som nu råder kommer sålunda, om riksdagen beslutar i enlighet med propositionen, att bli ett permanent stopp, där det i vissa fall kan medges dispenser för t. ex. hyggen som är avlägset belägna, långt ifrån tätorter och i områden där det inte går att få tag på arbetskraft.

Om jag betonar det – det här förslaget går igenom i riksdagen innebär det att såväl de eftersläpningar i fråga om lövröjningen som måste inhämtas och de nya lövröjningsbehov som uppstår helt enkelt måste klaras genom

mekanisk röjning. Detta i sin tur kommer att kräva mycket stora arbetsinsatser och tillgång på utbildad arbetskraft.

Alla krafter i samhället måste därför medverka till att via manuell arbetskraft klara av det stora röjningsbehov som i dag finns och som kommer att uppstå.

Värmlands län har genom den röjningsinventering som skogsvårdsstyrelsen inlett visat sig ha betydande arealer skogsmark som är i behov av lövröjning. I exempelvis Sunneregionen, där en inventering nyligen gjordes av skogsvårdsstyrelsen, visade det sig att röjningsbehovet var mycket stort. Av de 78 000 ha skog där man gjorde en översyn befanns inte mindre än 15 000 ha vara i stort behov av röjning – sålunda en mycket kraftig eftersläpning. Det kommer följaktligen att finnas ett stort behov av kunnig arbetskraft som kan ställas till skogsägarnas förfogande.

På många brukningsenheter där röjningsbehov föreligger kommer inte ägarna att inom föreskriven tid hinna utföra den röjning av plantskog eller ungskog som föreskrivs i 9 § skogsvårdslagen. För att man skall klara röjningsskyldigheten måste därför utomstående arbetskraft anlitas i mycket stor utsträckning.

Här kommer följaktligen en rad arbetstillfällen att uppstå på olika håll i landet.

Herr talman! Möjligheterna till utbildning av arbetskraft, duglig att delta i den manuella röjningen, måste därför undersökas. Det vore intressant att höra vilka åtgärder som regeringen – som nu inte är företrädd här i kammaren – ämnar vidta för att exempelvis vid landets skogsbruksskolor påbörja utbildning av röjningspersonal. Jag skulle i det fallet förslagsvis kunna tänka mig en treveckorsutbildning.

Det finns många punkter inom näringslivet där det i dag är stora brister – brister som skulle kunna åtgärdas om man bara ville lätta på prestige hos beslutsfattarna och erkänna för sig själv vilka fel som finns.

Ett ytterligare exempel skall jag ta, och det gäller virkestransporterna. Där behövs en övergripande samordning. Virket körs nu omkring kors och tvärs inom landet. Virkesbilarna möter varandra någonstans i Jönköpingstrakten, den ena på väg ner med virke från Vänerregionen, den andra på väg upp till Vänerregionen, med virke från södra regionen. Jag vet att det har hänt – jag har exempel på det – att norska virkesbilar har kommit hit med norskt virke och lastat av vid en skogsindustri någonstans i Värmland. Direkt därefter har man rest och lastat på virke för leverans till Norge – detta endast en halvmil från den industri som man levererade det norska virket till. Vi frågar oss verkligen: Var finns logiken i detta? Det finns alltså ett stort behov av en utredning om virkesströmmarna, och det är en brist att vi inte har en sådan utredning här i landet.

Herr talman, till sist! De krav och förslag som vi från arbetarrörelsen lägger fram avvisas oftast som dagdrömmeri och orealistiska utopier. Ge oss för all del då en chans att bevisa att våra förslag är realistiskt förankrade!

Det är skogsnäringens jobb det här gäller, och vi vill ha dem kvar i de län

där de så väl behövs, inte minst i det län som jag själv kommer ifrån, där i dag 5 % av befolkningen, dvs. ca 7 000, saknar arbete.

Det vore mycket, herr talman, att säga om arbetslösheten i Värmland, men den torde för de flesta vara så känd att jag avstår därifrån och slutar med detta.

Anf. 89 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Att Sveriges ekonomiska läge är allvarligt har nu debatterats i kammaren i två dagar. Att vår industri måste öka sin konkurrenskraft och att en rationalisering och effektivisering är nödvändig för att vi skall kunna öka vår export och trygga sysselsättningen i framtiden, råder det också stor politisk enighet om.

Samtidigt finns djupa motsättningar i synen på hur detta skall gå till och vilka medlen skall vara. Sysselsättningsläget inför vintern är skrämmande, men även på längre sikt står vi inför så stora förändringar på arbetsmarknaden att vi inte viljelöst kan låta oss från samhällets och de anställdas sida stå vid sidan av reella möjligheter till inflytande på utvecklingen.

Inom svenskt näringsliv har en betydande koncentration av ägarintressena skett i accelererande takt. Allt färre äger allt mer. Anknytningen mellan ägarintressena och orter-regioner suddas ut. Anknytningen mellan ägarnas eget tekniska kunnande och därmed intresse för produktutvecklingen har också i stor utsträckning försvunnit. Jag vill ge ett exempel på hur situationen för svenskt näringsliv kan se ut i dag.

En enda familj äger i dag så stor andel av aktierna i en rad svenska företag att denna familj i praktiken helt kan avgöra möjligheten till jobb eller inte jobb för 47 000 anställda. Med familjer och kring-effekterna på sysselsättningen på berörda orter blir siffran många gånger större. Jag syftar på familjen Stenbäck i den s. k. Kinneviksgruppen.

Det finns inom familjen oenighet om fördelarna av att behålla detta starka inflytande inom familjen resp. ge möjlighet för andra att göra "klipp". Dessa andra är inte så många personer i praktiken. Anders Walls namn har nämnts, och han har ju redan nu ett visst inflytande på svenskt näringsliv för att inte ta till överord.

Striden står om investmentbolaget Kinnevik, som har stora aktieposter i Sandvik (11 %), Korsnäs-Marma (29 %), Fagersta (19 %) samt försäkringsbolaget Atlantica (25 %).

Inom Fagerstakoncernen pågår en utredning om Fagerstas framtid, som benämns Perspektivplan -85. I november väntas styrelsen i Fagersta AB bestämma sig för att lägga ner Forsbackaverken och minska sin stålproduktion i Fagersta. Det skulle innebära att 350 jobb försvinner i Forsbacka och lika många i Fagersta. Anledningen är att borrhållstillverkningen flyttas till Sandvik AB.

Det finns f. n. i världen fyra stora producenter av borrhållstål: Sandvik, Fagersta med Forsbackaverken, sydafrikanska Bohab och kanadensiska Atlas Steel. Kinnevik kontrollerar alltså två av världens storproducenter, Sandvik och Fagersta. Det är egentligen ganska kusligt att spekulationer och

motsättningar i finanskretsar skall kunna driva ett spel för privata intressen som kan äventyra jobben för tiotusentals anställda i många av våra företag.

Om det går dithän att nya ägare släpps in och skaffar sig kontroll över Kinnevik, vet man ingenting om vilka transaktioner som skulle bli följden. Varken de anställda och deras familjer eller de fackliga organisationerna har några möjligheter att styra ägarförhållandena. Men det finns all anledning att reagera inför ovissheten att någon ny "klippare" börjar flytta pjäser i ett spel som kan ha avgörande betydelse för framtiden för 47 000 anställda. De nuvarande ägarna tycks vara inställda på att driva industriell verksamhet både i Fagerstakoncernen och i Sandvik, med fortsatt och utvidgad samverkan. Några fusionsplaner anses dock inte vara aktuella.

Skulle däremot nya ägare släppas in vet man inte vartåt det bär hän med exempelvis Fagersta, som tidigare varit utsatt för korsdrag när Trend-Invest försökte skaffa sig kontroll över koncernen. Syftet var då främst att komma åt de attraktiva Krängedeaktierna. Hade den affären lyckats är det ovisst om Fagersta överlevt som självständigt företag. Då agerade man med framgång på fackligt håll tillsammans med ägarintressena i koncernen.

Gösta Bohman sade i debatten om löntagarfonderna i gar: "Verkligheten kan vara skrämmande." Han har så rätt. Att 47 000 anställda skall sakna möjlighet till inflytande över sina egna jobb och helt vara i händerna på vad som händer inom en familj i en syskontröta är skrämmande.

En så stor och ekonomiskt bärkraftig koncern som Fagersta måste rimligen ta sitt ansvar för sysselsättningen i Forsbacka och Fagersta. Om koncernen lägger ner och förändrar produktionen så att sammanlagt 650 anställda förlorar sina jobb, finns det starka skäl att ställa krav på att bolaget medverkar till annan produktion och ersättningsjobb för dem som blir friställda.

Om vi hade haft löntagarfonder, hade självfallet bedömningen av vad som är nödvändigt av förändringar för att effektivisera och rationalisera produktionen varit lika aktuell som med nuvarande ägarkonstruktion. Kanske hade man då t. o. m. tidigare börjat arbeta på att ha en beredskap för förändringar och ett större intresse av differentierad produktion. I alla händelser hade insynen och möjligheterna att få gehör för förslag påverkat intresset från de anställdas sida. Men kravet på en omställning med beaktande av det sociala ansvaret borde kännas lika stort från privata ägarintressen, särskilt i så ekonomiskt bärkraftiga koncerner. Tyvärr är verkligheten skrämmande, som Gösta Bohman antydde. Det sociala ansvaret har inte alltid ansetts förenligt med företagsekonomiska principer.

Jag vill sluta med att läsa en kort dikt av Stig Sjödin. Den är hämtad ur Bilder ur fosterlandets geografi. Den belyser bäst vad jag menar.

En rundresa på kapitalismens baksida
visar nedlagda människor, nedlagda liv.
Det är naturligtvis trist.

Till och med de vackra namnen utandas tristess.
Fagervik, Svartvik, Essvik, Kramfors,
Hissmofors, Bengtsfors,
Tollare, Eda, Svanö, Turbo, Grums.
På 25 år stryper strukturen 54 fabriker
och utplånar namn från den näringsgeografiska kartan.

Det är inte utan att jag brinner av längtan
efter en ungdom som vänder sitt ansikte
mot fosterlandet
och lär sig se vilka det är som rycker i trädarna
och skapar den geografiska tristessen.

Anf. 90 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Under några tidigare allmänpolitiska debatter har jag av och till försökt recensera vara mera framträdande politiska artister och deras prestationer. Jag skall försöka göra detta även i dag, men då ur en speciell synvinkel: det s. k. politikerföraktets.

I våras publicerade beredskapsnämnden för psykologiskt försvar en liten skrift, "Förtroendet för politiker", författad av Torsten Österman. Han redovisar och kommenterar en enkät- och intervjustudie över den svenska allmänhetens attityder till sina politiker åren 1973–1980. Rapporten är preliminär, men har likväl publicerats nu, därför att den senaste utvecklingen varit så negativ att den anses poeka på uppmärksamhet. Svenska folkets förtroende för sina politiker tycks vara lagt och undan för undan bli allt lägre.

Spelar det någon roll om allmänheten misstror – eller föraktar, som massmedierna brukar säga – sina politiker? Bör det föranleda någon självrannsakan? Bör det föranleda några motåtgärder från de misstroddas och föraktades sida?

I känslan av att det faktiskt spelar en roll och att det bör tas på allvar av dem det vederbör, engagerade jag mig tidigare i höstas i en debatt i saken. Jag gjorde detta bl. a. därför att jag ansåg mycket av kritiken vara orättvis och osaklig, i varje fall när det gäller riksdagen. Vad som därefter förekommit, i artiklar och brev, har klart visat att kritiken i mångt och mycket beror på bristande kunskap om politikens problematik och politikernas arbetsvillkor. Man blandar också samman politikerna som personer med det politiska systemet och med omständigheter utanför systemets räckvidd. Jag skall be att få återkomma till detta.

Men jag vill redan nu understryka att jag tror det är nödvändigt att sprida en bättre upplysning till allmänheten om de *faktiska* villkor under vilka vi här i riksdagen arbetar och vad man rimligen kan fordra av den enskilde riksdagsmannen.

Låt mig först och främst ta upp terminologin. Den Östermanska rapporten talar om "förtroendet för politiker". Jag tycker det är en just terminologi. I massmedierna älskar man att tala om "politikerföraktet". Detta är en

förledande och farlig terminologi. Förakt är en känsla som det inte är hälsosamt att odla för någon. Den som föraktar känner sig moraliskt överlägsen den föraktade och ser ned på denne. Man skall vara bra säker på sin egen förträfflighet för att kunna göra det. Om man är så förträfflig själv, vore det då inte bättre att försöka hjälpa den föraktade till rätta? Blir man inte egentligen moraliskt sämre själv – en hårdare människa – genom att stöta bort hellre än att räcka en hand? Jag tror det, och jag skulle därför i första hand vilja ha en terminologisk utrensning av begreppet *politikerföraktet*. Det är skadligt och farligt för samhällsdebatten och för demokratin. Med *misstroende* är det en annan sak. Politiker kan inte utan vidare räkna med att mötas av förtroende. Förtroende är en tillgång som man försöker bygga upp under lång tid och bör vara rädd om, så att man inte förlorar det. Det gäller både individerna och kollektivet. I svensk politik är man uppenbarligen nu i färd med att förlora det.

Kritiken i artiklar och brev tar mestadels formen av angrepp på politikerna som personer, inte så ofta på det system inom vilket politikerna har att agera. Man vänder sig mot de verkliga eller föregivna "förmåner" som politiker beviljar sig själva eller varandra, och man gör bl. a. gällande att skattemyndigheterna mäter med olika mått, när det gäller politiker och andra medborgare. Man upprörs över riksdagsresor till vad det vill synas egendomliga mål och missunnar vederbörande deras årskort på järnväg och flyg. På så sätt bildar man sig en falsk bild av framsidan av politikernas liv, men gör inte klart för sig dess baksidor, bl. a. i form av ett slitansamt nomadliv för de många landsortsriksdagsmännen.

"Partibelöningar" i form av utnämningar till höga ämbeten inom och utom landet, ibland med ganska beskedliga meriter bakom – inte minst inom statssekreterarkretsen – väcker också undran och misstroende. Kanske vore det skäl att vid *alla* utnämningar fästa ökat avseende vid "sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet". Jag fäste mig vid att Ingvar Carlsson var inne på samma tema i går.

En annan typ av kritik gäller politikernas oförmåga att samsas om för hela folket nyttiga åtgärder. Samtidigt riktas förebråelser mot samma politiker för att de sviker givna löften. Det är uppenbart att dessa två anklagelser inte är förenliga med varandra. Med sådana förutsättningar blir det gärna fel hur man än handlar. Oförenliga krav är inte ovanliga här i riksdagen: folket vill se en välbesatt, andäktigt lyssnande kammare, men fordrar också att riksdagsmännen läser på och kan redogöra för sina läxor, dvs. innehållet i var och en av de 200 propositioner, 2 500 motioner och 600 utskottsbetänkanden som årligen behandlas. Men dessa siffror tas samtidigt som belägg för att vi inte kan organisera vårt arbete. Där 1809 års grundlagsfäder föreskrev att riksdagen skulle vara "visligt trög till verkan, men fast och stark till motstånd" – en regel som fortfarande kännetecknar allt för mycket av arbetet här – kräver somliga av våra kritiker att vi i stället skall agera "bestämt, snabbt och djävt".

Jag tror att det är viktigt att vi själva vinnlägger oss om ett måttfullt språkbruk. Jag vill inte neka till att jag häpnade när jag under mitt första

riksdagsår hörde ett förutvarande statsråd ifrågasätta ett nytillträdande statsråds "intellektuella och mentala utveckling". I går hörde vi en partiledare å ena sidan uttala sin oro för politikernas anseende och å den andra beskylla sin motståndare för att ha "så svårt att hålla sig till sanningen" och därigenom "förpesta den politiska debatten". En annan partiledare beskyllde sin trätobroder för att "tala mot bättre vetande och i nattmössan" – vid närmare betänkande förefaller dessa påståenden egentligen ganska motsägelsefulla. Samme talare undrade också om inte folk ute i landet inför den politiska debatten måste fråga sig: Vem står och ljuger? En annan talare krävde "sanering av debattklimatet i landet" med hänsyn till "dem som ljuger om våra avsikter". En talare karakteriserade motsidans verksamhet som "lurendrejeri" och frågade om regeringen "försöker lura riksdagen?". Talaren fick i sin tur veta att vad han sade inte var sant.

Herr talman! Skall vi ha det på det här sättet? Vi fick av en socialdemokratisk talesman höra att de borgerliga partierna förlorat i trovärdighet och därigenom "medverkat till det ökade politikerförakt som vi tyvärr kan avläsa". Låt mig då säga att det i alla fall i går fanns *en* borgerlig politiker som gjorde sitt för att återställa förtroendet för politikerna, nämligen statsministern. Han gjorde det som så många politiker har svårt för – han bad oförbehållsamt om ursäkt för ett felaktigt påstående.

Mycket annat skulle kunna nämnas, men tiden medger det inte. Med den omfattning statsmakternas och myndigheternas ingrepp i vårt dagliga liv och leverne har kommit att få, till följd av ett ideologiskt systembyggande i perfektionismens tecken, har riksdagsmannaskapet kommit att bli ett omöjligt jobb. Beslutsapparaten är helt enkelt för stor. Arbetet här skulle naturligtvis må väl av koncentration på väsentligheter. Men vi är också "valda ombud för Sveriges folk", och Sveriges folk vill genom oss få sina enskilda och lokala problem och svårigheter anhängiggjorda i den folkförsamling som riksdagen utgör. Man kan inte längre "gå till kungs", men hit – till den nya författningens första statsmakt – kan man genom sina ombud gå. "Riksdagens arbetsformer" är ständigt under utredning – den ena utredningen avlöser den andra – och så har det länge varit. Vanligen har nog tonvikten främst legat på de tekniska och juridiska problemen *inom* det konstitutionella beslutsmaskineriet. Kanske är tiden inne att också se problemen utifrån, ur avnämarnas synvinkel, ur medborgarnas: vad begär dessa av dem, åt vilka man anförtror rikets styrelse och förvaltning? Om jag får tolka en del av de signaler som nått mig den här hösten, så begär man en bättre effektivitet i beslutsfattandet och ställer samtidigt höga – man är nästan frestad att säga "gammalmodiga" – krav på politikernas personliga idealitet.

Det är som om den idealiske politikern helst borde vara ogift och fattig, asketisk i sin livsföring, främmande för världsliga nöjen, obekymrad om sin egen framtid, ett mellanting mellan Fredrik Vilhelm Thorsson och Franciscus av Assisi. Men vi vet ju samtidigt att några av våra mest folkkära politiker varken spottat i glaset eller missunnat sig att samla jordiska ägodelar i templets skugga. Hur går det ihop?

Förmodligen är dagens politiker varken bättre eller sämre än folk är mest, och sedan må det ankomma på var och en om man anser att detta betyder att det är bra eller dåligt, eller åtminstone tillräckligt bra. Ideologisk idealitet finns det nog gott om här i kammaren, och säkert en inte obetydlig fond av personlig idealitet, men i marginalskatternas tidevarv vill det nog till att man antingen är mycket behovslös eller väldigt förmögen för att i allo kunna leva upp till våra strängaste kritikers krav. Det skulle sannolikt begränsa kretsen av dem som skulle vilja och kunna ifrågakomma för allmänna värv.

Herr talman! Det har i går och i dag talats mycket om sysselsättningsproblem, om otrygghet och arbetslöshet i en ekonomi som mattas av under trycket av höga räntor och dålig lönsamhet. Proposition 1981/82:30 har den upplysande och stimulerande rubriken Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. Vår offentliga ekonomi går ned i varv. Hur blir det med den personliga? Ett bra samhälle är inte ett stillastående samhälle utan ett, där mycket blir utträttat och där en ständig utveckling framåt och uppåt kommer till stånd. Det finns ingen trygghet att hämta i motstånd mot förändringar. Det är i utveckling tryggheten – i den mån en sådan över huvud taget finns – är störst.

Vilka egenskaper och attityder är önskvärda hos medborgarna – inte i första hand de statliga organen – i ett bra samhälle? Dit hör förvisso uppslagsrikedom, idéer, företagsamhet och uthållighet. Vilka villkor behöver uppfyllas för att sådana egenskaper skall kunna utvecklas och vidmakthållas hos medborgarna? Detta är vad den politiska debatten borde handla om. Det är med sådana mått närings- och arbetsmarknadspolitiken borde bedömas, men också skatte- och subventionspolitiken och därmed hela den ekonomiska politiken.

Om man är missnöjd med och saknar förtroende för dem som i dag brottas med dessa problem, så må man välja andra och dugligare ombud. Men man borde då börja med att göra klart för sig vilka egenskaper som bör känneteckna dessa och vilka villkor som behöver uppfyllas, för att sådana personer skall vara villiga att lämna sitt egentliga arbete för att osjälviskt ägna all sin tid åt andra medborgares väl.

13 § Anmälades och bordlades

Proposition

1981/82:15 om studie- och yrkesorientering i grundskola och gymnasieskola
m. m.

14 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1981/82:6 av förste vice talmannen *Ingegerd Troedsson m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:10 om ändrade avdragsregler för egenavgifter, m. m.

1981/82:7 av *Birger Rosqvist*

med anledning av proposition 1981/82:30 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

15 § Meddelande om interpellationer

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 15 oktober

1981/82:43 av *Esse Petersson* (fp) till socialministern om åtgärder mot narkotikaspridning från Danmark:

Det danska experimentet Christiania har utvecklats till ett fritt handelscentrum för narkotika till den nordiska marknaden. Numera bedrivs också odlingar av narkotika inom själva Christiania.

Veckoomsättningen av cannabis i Christiania beräknas till över 70 kg, vilket innebär en årsomsättning på 3,5–4 ton. Enbart denna verksamhet omsätter 3–4 miljoner danska kronor per vecka, vilket för hela året innebär ca 200 miljoner.

Den danska legaliseringsrörelsen för fri hasch till medborgarna har sitt högkvarter i Christiania och bedriver sin verksamhet på temat: "Effektiv kamp mot narkotika – Stöd fri hasch." För de internationella narkotikasyn-dikaten är Christiania inkörsporten till den nordiska marknaden.

Christiania har utvecklats till ett betydande nordiskt problem, främst genom de danska myndigheternas ointresse att ingripa mot friförsäljningen av narkotika. I Köpenhamn omhändertogs, trots myndigheternas slapphet, under 1980 för narkotikabrott 146 svenskar, 142 finländare och 86 normmän. En femtedel av dessa svenskar var under 20 år. Malmötullens cannabisbeslag beräknas till ca 90 % att komma från Christiania.

Den fria narkotikaförsäljningen i Christiania har blivit ett allvarligt ungdomsproblem främst för södra Sverige. Många ungdomar gör kontinuerliga veckoslutsresor till Christiania för att skaffa narkotika både för eget bruk och för spridning till andra ungdomar i hemmiljön.

För att begränsa narkotikaspridningen främst till ungdomar inom de nordiska länderna har vissa överläggningar förts inom ramen för det nordiska samarbetet. Nödvändigt är att dessa överläggningar liksom andra internationella konventioner på detta område verkligen leder till effektiva åtgärder inom resp. länder för att stoppa narkotikaspridningen.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till socialministern få ställa följande frågor:

1. Vilket resultat gav de nordiska överläggningarna kring narkotikafrågorna?
2. Har den danska regeringen följt upp sina åtaganden från de nordiska överläggningarna och de internationella konventionerna för att begränsa narkotikaspridningen främst från Christiania?
3. Vilka åtgärder är regeringen nu beredd att vidta för att kunna stoppa den omfattande narkotikaspridningen i Sverige, som främst kommer från friförsäljningen i Christiania?
4. Är regeringen beredd att ta initiativ till en samnordisk aktion för att få

*Meddelande om
interpellationer*

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Meddelande om
interpellationer*

den danska regeringen till att helt stoppa narkotikaförsäljningen i Christiana?

1981/82:44 av *Marie-Ann Johansson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om jämställdheten på arbetsmarknaden:

”Arbetet för jämställdhet drivs vidare. Att kvinnor och män skall ha lika möjligheter och samma ansvar är en självklar utgångspunkt för regeringens politik på olika områden.”

Så lyder regeringsförklaringen i vad avser jämställdhet mellan kvinnor och män. Det är en mycket knapphändig deklaration, utan konkreta förslag till åtgärder.

Samtidigt kan man konstatera att den ekonomiska krisen drabbar kvinnorna speciellt hårt. Nedskärningar inom den offentliga sektorn drabbar kvinnorna direkt genom en ökad arbetslöshet och indirekt genom att den offentliga service som kvinnorna behöver för att kunna ta ett arbete eftersätts.

Den kvinnodominerade tekoindustrin befinner sig i kris, en kris som regeringen låter fortgå utan åtgärder. Också det innebär en ökande arbetslöshet bland kvinnorna. Datoriseringen inom industri och förvaltning innebär att många jobb försvinner. I stor utsträckning är det kvinnorna och ungdomen som drabbas. Kvinnorna befinner sig dess värre fortfarande inom de rutinbetonade yrken som först kommer att försvinna med ökad datorisering. Med den arbetslöshetssituation vi nu har finns det inte heller någon annan del av arbetsmarknaden som står öppen för att ta emot dessa kvinnor. Inte heller de över 300 000 kvinnor som skulle vilja ha ett arbete om något sådant funnes kan hoppas att deras situation skall lösas under de närmaste åren.

Arbetsmarknadsministern lanserade, enligt referat i Svenska Dagbladet den 17 maj 1981, på Fredrika Bremerförbundets årsmöte tesen, att det faktiskt kan bli den ekonomiska krisen som driver fram en mer reell jämlikhet mellan kvinnor och män. Neddragningar av den offentliga sektorn skulle enligt detta resonemang tvinga fram en bredare arbetsmarknad för kvinnorna. Det är ett mycket egendomligt resonemang. I stället är det ju så, att den öppna arbetslösheten bland kvinnorna kommer att öka. Arbetet för jämställdhet mellan kvinnor och män måste därför nu koncentreras på att bekämpa arbetslösheten bland kvinnorna och på att slå vakt om och förbättra den sociala service som är nödvändig för att kvinnor och män skall ha lika möjligheter att förvärvsarbeta.

Regeringens praktiska politik arbetar i motsatt riktning. Uppbromsningen av utbyggnaden av daghem och fritidshem är ett exempel.

Mot denna bakgrund vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

1. Vilka konkreta åtgärder avser regeringen att vidta för att driva arbetet för jämställdhet vidare?

2. Anser arbetsmarknadsministern fortfarande att den ekonomiska krisen kan driva fram en mera reell jämlikhet på arbetsmarknaden mellan kvinnor och män?

16 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 oktober

1981/82:45 av *Alexander Chrisopoulos* (vpk) till utrikesministern om svenskt initiativ till stöd för vissa grekiska flyktingar:

Mer än 30 år har gått sedan inbördeskriget slutade i Grekland. Efter partisanernas kapitulation år 1949 flydde omkring 60 000 greker, främst till Bulgarien, Jugoslavien och Albanien. Många av dessa flyktingar hade stått i spetsen för motståndskampen mot den nazistiska ockupationsmakten under andra världskriget och slöt sedan upp på partisanernas sida mot den brittiska interventionen, som understöddes av krafter som fungerat som medlöpare under ockupationsåren och motarbetat motståndsrörelsen.

Ur detta har en omfattande, men för många alltför okänd, flyktingtragedi utvecklats. Fortfarande förnekas ca 30 000 flyktingar rätten att återvända till sitt hemland, och många har inte ens fått tillstånd till kortare besök. Under mer än 30 år har de inte fått möjlighet att se sin hembygd eller träffa barn, föräldrar eller andra anhöriga.

Jag vill mot denna bakgrund ställa följande fråga till utrikesministern:

Är regeringen beredd att ta initiativ som kan bidra till att lösa frågan om den grekiska flyktingtragedin?

1981/82:46 av *Lars Werner* (vpk) till statsministern om regeringsåtgärder med anledning av visst uttalande om den svenska neutraliteten:

Inför sitt besök i Sverige intervjuades den amerikanske försvarsministern Caspar Weinberger av några svenska tidningar. I dessa intervjuer uttalade han sig på ett ytterst uppseendeväckande och utmanande sätt om den svenska neutraliteten. Han sade bl. a.: "Jag anser inte att vi har ett neutralt Sverige."

Jag vill därför fråga statsministern:

På vilket sätt har regeringen protesterat mot uttalandet, och på vilket sätt avser regeringen att för Förenta staternas regering klargöra den svenska neutralitetspolitiken?

1981/82:47 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till utrikesministern om utvecklingen av BC-stridsmedel:

Den internationella utvecklingen inom området för biologiska och kemiska vapen, BC-stridsmedel, blir alltmera oroande. USA beslöt redan i somras, den 27 juni, om en upprustning av sina kemiska vapen. Rapporter om insats av BC-stridsmedel kommer från många platser och från båda stormaktsblocken.

Vid ett studiebesök på FOA av riksdagsmän och forskare den 14 oktober

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Meddelande om
frågor*

lämnades en redogörelse för de påståenden om insats av svampmögelgifter i Kampuchea, som USA framfört. Anklagelserna bedömdes som allvarliga. På en fråga om hur man bedömde uppgifterna från Cuba om att USA använder B-stridsmedel mot det landet svarade den föredragande forskaren att detta var "skitprat".

Jag vill därför fråga utrikesministern:

Hur bedömer regeringen utvecklingen inom BC-stridsmedelsområdet, och vad anser den om den kubanska regeringens uppgifter att Cuba utsätts för biologisk krigföring från USA?

1981/82:48 av *Arne Andersson* i Gustafs (c) till justitieministern om sekretesskyddet för handlingar hos försäkringskassa:

Den nuvarande sekretesslagstiftningen är i vissa delar till hinder för samhällsverksamheten.

En av vårt lands försäkringskassor uppmanade en vårdnadshavare som uppbar bidragsförskott att vidta åtgärder för att få underhållsbidraget höjt. Hon riskerade annars att försäkringskassan skulle dra in bidragsförskottet. Med anledning därav begärde vårdnadshavaren att få besked om vilken sjukpenninggrundande inkomst som gällde för den underhållsskyldige. Försäkringskassan sade nej till framställningen och åberopade gällande sekretesslagstiftning som skäl för beslutet.

Är justitieministern beredd att medverka till en översyn av sekretesslagen, så att inte sådana förhållanden som jag påtalat behöver uppstå i fortsättningen?

1981/82:49 av *Rune Torvald* (c) till socialministern om åtgärder mot missbruk av sociala förmåner:

Tyvärr förekommer det då och då uppenbart missbruk av sociala förmåner av olika slag. Det är en viktig – men också grannliga – uppgift för berörda myndigheter att försöka hindra och beivra sådant missbruk.

Under sommaren 1979 uppspårade ett lokalkontor för försäkringskassan i Göteborg ett antal sjukskrivna, där man fann ett visst samband. Kassan krävde, att samtliga 16 berörda skulle lämna läkarintyg utfärdat av speciell läkare redan från första sjukpenningdagen. Vid uppföljning under 1980 kunde man konstatera, att flertalet inte varit sjukskrivna alls samt att två visat sig vara sjuka och blivit överförda till specialistvård. Flertalet hade tidigare varit arbetslösa, men några hade vid uppföljningstillfället fatt arbete. Enligt min mening tyder detta på att de vidtagna åtgärderna varit motiverade och ändamålsenliga.

Men genom två JO-beslut den 17 december 1980 har det nu fastslagits, att den åtgärd som vidtagits av nyssnämnda lokalkontor av försäkringskassan inte varit tillåten enligt nu gällande lag. Det synes genom dessa utslag vara klarlagt, att försäkringskassa endast under pågående sjukskrivningsperiod kan sätta intyg från speciell läkare som villkor för fortsatt rätt till sjukpenning. Enligt erfarna bedömare bland läkare och administratörer är

detta mycket olyckligt. Om en person med hjälp av ett tiotal läkare lyckas hålla sig undan arbete under några år är rehabiliteringsmöjligheterna minimala. Försäkrade, vilkas sjukdomsbild domineras av alkohol- eller narkotikamissbruk, är ofta endast intresserade av att skaffa sig läkarintyg som ger dem möjlighet att få sin sjukpenning, medan de oftast saknar motivation för adekvat behandling. Under hänvisning till vad som anförts vill jag rikta följande fråga till socialministern:

Övervägs inom regeringen några åtgärder för att förbättra försäkringskassornas möjlighet att effektivisera behandling av alkohol- och narkotikamissbrukare och motverka missbruk av aktuella sociala förmåner?

17 § Kammaren åtskildes kl. 17.58.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 9

Torsdagen den
15 oktober 1981

*Meddelande om
frågor*